

KAIJA RENSUJEFF

Taiteilijan asema

– Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta
eri taiteenaloilla

The Status of the Artist in Finland
– Report on Employment and Income Formation
in Different Fields of Art
(English Summary)

TAITEEN KESKUSTOIMIKUNNAN JULKAISUJA N:O 27

Taiteen keskustoimikunta

© Kaija Rensujeff ja Taiteen keskustoimikunta

Kansi: Kari Piippo
Taitto: Jussi Hirvi

ISBN 952-5253-47-3
ISSN 0785-4889

Nykypaino Oy
Helsinki 2003

Alkusanat

Tässä tutkimusraportissa tarkastellaan taiteilijan asemaa työmarkkinoilla vuosituhannen vaihteen Suomessa. Selvitys kartoittaa taiteilijan työn, toimeentulon ja apurahoituksen kannalta keskeisiä ilmiöitä. Aikaisemmissa suomalaisissa tutkimuksissa aineistot ovat olleet suppeampia eikä eri aloilla toimivien taiteilijoiden tulonmuodostukseen liittyviä piirteitä ole tutkittu samanaikaisesti. Tämän tutkimuksen avulla saadaan lisätietoa mm. eri tulolähteiden osuudesta suomalaisen taiteilijoiden tulonmuodostuksessa. Tutkimusjoukkoon kuuluu taiteilijoita elokuvataiteen, kirjallisuuden, kritiikin, kuvataiteen, näyttämötaiteen, rakennustaiteen, säveltaiteen, taideteollisuuden, tanssitaiteen ja valokuvataiteen aloilta.

Haluan kiittää kaikkia taiteilijoita, jotka vastasivat kyselyyn ja siten mahdollistivat tämän tutkimuksen toteutumisen. Lisäksi kiitän käsikirjoitustani useaan otteeseen kommentoineita tutkijakollegoitani Merja Heikkistä, Paula Karhusta ja Sari Karttusta. Kiitokset myös taiteilijajärjestöjen asiantuntijoille kiinnostuksesta ja tuesta, samoin kuin erikoistutkija Ismo Teikarille ja professori Seppo Pöntiselle asiantuntevista tutkimusmenetelmiin liittyvistä neuvoista. Aineiston tallentamisessa ja muokkaamisessa avustaneet Silja Hakulinen, Sini Jämsén, Matias Käkelä, Päivi Mäntynen ja Mikko Niininen ansaitsevat kiitokset arvokkaasta panoksestaan tutkimusprosessissa. Kiitokset myös kirjailija Henrik Janssonille kysymyslomakkeen ruotsinkielisestä versiosta.

Helsingissä syyskuussa 2003

Kaija Rensujeff

Sisältö

1. TAITEILIJAN ASEMA TUTKIMUKSEN KOHTEENA	7
1.1. Tutkimushankkeen tavoitteet ja tutkimusongelma	7
1.2. Yhteiskuntatieteellisiä taiteilijatutkimuksia	10
1.3. Taiteilijan määrittely	12
1.4. Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmä	16
2. TAITEILIJAKUNTA VUONNA 2000.	19
2.1. Taiteilijakunnan rakenne ja taiteenalat	19
2.2. Peruskoulutus ja ammatillinen koulutus.	22
3. TAITEILIJAN TYÖ.	32
3.1. Työmarkkina-asema	32
3.2. Työttömyys.	34
3.3. Moniammatillisuus	38
3.4. Taiteellinen työ, taiteelliseen työhön liittyvä työ ja muu työ . .	40
3.5. Työaika	44
4. TULONMUODOSTUS JA APURAHAT	46
4.1. Tulonmuodostuksen erityispiirteitä	46
4.2. Tärkeimmät toimeentulolähteet	47
4.3. Tulokäsitteet	50
4.4. Veronalaiset tulot.	50
4.5. Veronalaisten tulojen lähteet	52
4.6. Apurahat.	55
4.7. Konstruoidut kokonaistulot.	58
4.8. Taiteilijan tulotasoon vaikuttavia tekijöitä.	61
5. TILANNE JA MUUTOKSET ERI TAITEENALOILLA	68
5.1. Elokvataide	69
5.2. Kirjallisuus	70
5.3. Kritiikki	71
5.4. Kuvataide	72
5.5. Näyttämötaide	74
5.6. Rakennustaide	75
5.7. Säveltaide	76
5.8. Taideteollisuus	78
5.9. Tanssitaide	79
5.10. Valokuvataide	80
5.11. Monialaiset taiteilijat.	82

6. TAITEILIJAN ASEMA SUOMESSA VUONNA 2000 84

Kirjallisuus	92
Taulukko-, kuvio-, asetelma- ja liiteluettelot	97
LIITTEET	99
English Summary	125

1. TAITEILIJAN ASEMA TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Taiteilijan ammattia pidetään monella tapaa poikkeuksellisena – työ on usein epäsäännöllistä, työsopimukset lyhyitä, useassa ammatissa toimiminen yleistä ja taloudellinen riski sekä urakehityksen epävarmuus yleistä (Towse 1992, 5). Taiteilijat ovat usein osoittautuneet nuoremiksi kuin työvoimaan kuuluvat yleensä, heidän tulonsa jakaantuvat epätasaisesti ja heidän työmarkkinoillaan tarjonta kasvaa nopeammin kuin kysyntä. Taiteilijat eivät ole kuitenkaan homogeeninen joukko, vaan eri taiteenaloilla toimivat taiteilijat ovat työelämän, tukipolitiikan ja tulorakenteen osalta hyvinkin erilaisessa asemassa. Osa taiteilijoistakin nauttii säännöllistä palkkatuloa, kun taas osa saa epäsäännöllisempää ja epätasaisempaa tuloa monesta eri lähteestä. Usein taiteilijat saavat myös valtion ja yksityisten säätiöiden ja rahastojen myöntämiä apurahoja työskentelyedellytystensä turvaamiseksi tai tietyn työsuunnitelman toteuttamista, työ kustannusten korvaamista ja matkustuskuluja varten. Taiteilijoiden väliset tuloerot ovat useilla taiteenaloilla suuret. Suurituloisten, kansallisten ja kansainvälisten, huippumenestyjien rinnalla vaikuttaa pienituloisten puurtajien suuri joukko. Vaikka tutkimuksessa tarkastellaan taiteilijoiden asemaa pääasiassa taiteenalakohtaisesti, myös eri taiteenalojen sisällä vaikuttavat erilaiset lainalaisuudet johtuen eri ammattiryhmiä edustavien taiteilijoiden erilaisesta asemasta työmarkkinoilla ja apurahapolitiikassa.

1.1. Tutkimushankkeen tavoitteet ja tutkimusongelma

Käsillä olevaa tutkimusraporttia edeltävät valtion taidehallinnossa usealla vuosikymmenellä toteutetut tutkimushankkeet. 1970-luvulla tehtiin tutkimukset kuvataiteilijakunnan (Hautala 1973), kirjailijakunnan (Karvonen 1974) sekä näyttämö-, tanssi- ja säveltaiteen sekä taideoloisuuden alalla toimivan taiteilijakunnan (Hautala 1977) rakenteesta ja taloudellisesta asemasta. Samalla vuosikymmenellä valmistuivat myös valtion taidehallinnon tutkimukset elokuvatyöntekijöiden sosiaalisesta ja taloudellisesta asemasta (Soramäki 1975) ja ammattivalokuvaajista (Sihvonen 1975). Taiteen keskustuimikunnassa

1980–1990-luvuilla toteutettu *taiteilijan asema* -tutkimusprojekti käsittelee tutkimukset kuvataiteilijoista (Karttunen 1988), kirjailijoista (Heikkinen 1989), valokuvataiteilijoista (Karttunen 1993), säveltaiteilijoista (Irjala 1993), näyttämötaiteilijoista (Karhunen 1993), tanssitaiteilijoista (Karhunen & Smolander 1995), elokuvantekijöistä (Oesch 1995) sekä graafisista suunnittelijoista, kuvittajista ja sarjakuvantekijöistä (Heikkinen 1996). Edellä mainittujen yksittäisiä taiteenaloja käsittelevien tutkimusten lisäksi taiteen keskustoimikunnassa on aiemmin valmistunut yhteenvetoja edellisistä (Heikkinen 1995; Heikkinen & Karhunen 1996), tutkimuksia taidealan korkeakoulutuksesta valmistuneiden kokemuksista ja työmarkkinoille sijoittumisesta (Karhunen 1994; 1996; 1998; Karttunen 1994) sekä tutkimus valtion apurahan saajista (Minkkinen 1999). Näiden tutkimusten tuloksena on syntynyt kuva suomalaisen taiteilijakunnan rakenteesta ja taloudellisesta asemasta sekä julkisen taiteilijapolitiikan vaikutuksesta eri taiteenaloilla.

Eriytyisesti valtion taidehallinto, taidetoimikuntalaitos ja taidepoliittinen kehittämistyö tarvitsevat vertailukelpoista ja ajankohtaista tietoa taiteilijakunnan rakenteesta, taiteellisen työn tekemisen edellytyksistä ja taiteilijan asemasta yhteiskunnassamme. Tämän tutkimuksen tulokset tarjoavat osaltaan tietoa taiteen keskustoimikunnalle, jolle on osoitettu taidepolitiikan, taiteilijapolitiikan ja taidetoimikuntajärjestelmän toimivuuden seurantatehtävä.

Taiteilijoista on vaikea saada tietoa virallisista tilastoista ja tietokannoista. Tilastotiedon saamisen vaikeuteen taiteilijoiden kohdalla vaikuttaa monta seikkaa, joista tärkein on taiteilijatyövoimaa tarkasteltaessa sektorin rajaaminen. Tilastokeskuksessa työvoima tilastoidaan kulttuuritoimialan puitteissa siten, että sektori on rajattu suunnilleen kulttuuriteollisuus¹-termin mukaisesti kulttuuriammatteihin ja kattaa myös esimerkiksi viestinnän, mainonnan ja markkinoinnin. Sektorin määritelmälliset eroavuudet eri aikoina ja eri maissa tekevät tilastoista ja vertailuista tulkinnanvaraisia: tilastot ja tutkimukset kertovat nimenomaan niistä kulttuuriammattaisista, jotka niissä ovat mukana. Kulttuuriammattaisissa ovat yleensä mukana myös taiteilijat, mutta eivät kuitenkaan selvästi erotettavana kokonaisuutena ryhmänä. Kulttuurin toimialan sisäiset luokitukset vaikeuttavat taiteilijoiden kokoamista joukosta taidehallinnon käyttämää luokittelua vastaavalla tavalla. Usein kysymyksessä ovat taideammattien määrittelyyn liittyvät eroavaisuudet: esimerkiksi eri hallinnonaloilla erilaiset kriteerit palvelevat taiteilija-ammattien määrittelyä.

Tämä tutkimus kokoaa ensimmäistä kertaa eri taiteenaloilla toimivat suomalaiset taiteilijat saman tutkimusasetelman piiriin. Tutkimuksen kautta on mahdollista saada perustietoa taiteilijakunnasta ja eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden asemasta vuosituhannen

---

1 Kulttuuriteollisuuden käsitteestä ks. Kulttuuriteollisuuden kehittäminen Suomessa (1999).

vaihteessa ja tarkastella heidän asemaansa uudelleen aikaisempien tutkimusten tuloksiin verraten. Keskeisenä tavoitteena on taiteilijoiden tulonmuodostukseen liittyvien tekijöiden, kuten työmarkkina-aseman, tulolähteiden ja suoran taiteilijatuon vaikutuksen selvittäminen.

Tutkimus on laajin Suomessa toteutettu kyselytutkimus eri taiteenaloilla toimiville taiteilijoille. Aiemmin taiteen keskustoimikunnassa tehdyissä yksittäisten taiteenalojen taiteilijoiden asemaa käsittelevissä tutkimuksissa aineistoina käytettiin pääasiassa rekistereistä saatavia tietoja. Kyselyaineistoja on käytetty aikaisemminkin muun muassa taiteilijajärjestöjen jäsenilleen suuntaamissa tutkimuksissa ja taiteen keskustoimikunnassakin apurahan saajia ja taidealan koulutuksesta valmistuneita tutkittaessa, mutta nämä aineistot eivät ole laajuudeltaan verrannollisia aineistoon, jota nyt raportoitavassa tutkimushankkeessa on käytetty. Kaikille taiteilijoille suunnattu kysely vaatii yleisemmällä tasolla muotoillun kysymyksenasettelun, mikä vaikeuttaa eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden yksityiskohtaisempien erityispiirteiden havaitsemista. Kyselyaineistoon ja otantaan perustuva tutkimus ei myöskään luotettavuudeltaan ja kattavuudeltaan ole kokonaistutkimukseen ja rekisteripohjaiseen aineistoon pohjautuvan tutkimuksen veroinen. Kyselyyn perustuvan aineiston etuna voidaan kuitenkin pitää – paitsi sitä, että tietoa saadaan taiteilijoilta itseltään – myös sitä, että sen avulla päästään tarkemmin paneutumaan työmarkkina-asemaa, tulonmuodostusta ja tulonlähteitä koskeviin tietoihin, esimerkiksi taiteellisesta työstä ja muusta työstä saatujen tulojen osuuksiin. Rekisteriaineistoista ei näitä tietoja ole ollut saatavissa.

Tutkimuksen tavoitteena on siis kartoittaa eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden tulotasoa, tulolähteitä ja asemaa työmarkkinoilla. Tutkimuksen avulla selvitetään myös julkisen tuen merkitystä sekä taiteilijakunnan rakennetta taiteenaloittain. Tiedonkeruumenetelmäksi valittiin postikysely, sillä se on ainoa tapa saada tietoa taiteilijoiden moniammatillisen toiminnan laajuudesta, taiteellisesta työstä saaduista tuloista, tulolähteistä ja apurahan merkityksestä². Tutkimusraportti etenee siten, että ensin täsmennetään tutkimusongelma, tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät. Toisessa luvussa siirrytään empiiriseen tarkasteluun kuvailemalla taiteilijakunnan rakennetta ja koulutustasoa. Kolmannesta luvusta alkaen käsitellään taiteilijoiden työmarkkina-asemaa, ammatillista toimintaa, tulonmuodostukseen liittyviä tekijöitä ja tulotasoa. Viidennessä ja kuudennessa luvussa kootaan yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset taiteilijan asemasta eri taiteenaloilla.

---

2 Kysymyslomake liitteessä 3.

Tutkimusraportissa kartoitetaan seuraavia kysymyksiä:

1. Millainen on taiteilijakunnan rakenne?
2. Millainen työmarkkina-asema taiteilijoilla on?
3. Tekevätkö taiteilijat taiteellisen työn ohella taiteelliseen työhön liittyvää työtä tai muuta, ei-taiteellista työtä?
4. Mitkä ovat taiteilijoiden tärkeimmät toimeentulolähteet?
5. Minkälainen merkitys julkisella tuella on eri taiteenaloilla toimiville taiteilijoille?
6. Mikä on tulotaso (veronalaiset tulot ja kokonaistulot) eri taiteenaloilla toimivilla taiteilijoilla?
7. Mitä tulotasoon liittyviä muutoksia on tapahtunut aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna?

1.2. Yhteiskuntatieteellisiä taiteilijatutkimuksia

Taiteilijan asemaa on tutkittu Suomessa taidehallinnon ja taiteen tukijärjestelmien uudistusvaiheesta 1960–1970-lukujen vaihteesta lähtien taiteilija-ammatti- tai taiteenlalähtöisesti. Suomessa ja eri maissa *taiteilijan asema* -tutkimukset edustavat tiettyä yhteiskuntatieteellisen taiteilijatutkimuksen alalajia (Karttunen 2002, 24; Karttunen 1998). Sosiologian, kulttuuripolitiikan ja kulttuurin taloustieteen tutkijoiden keskuudessa on kehittynyt vuosikymmenten varrella kansainvälinen monitieteellinen viitekehys, joka käsittää tutkimuksia nimenomaan taiteilijakunnan rakenteesta, taloudellisesta ja ammatillisesta asemasta sekä työskentelyolosuhteista. Viime vuosien aikana muun muassa kulttuurin taloustiede on vaikuttanut taiteen ja taiteilijan aseman sekä taidepolitiikan tutkimukseen. Taiteellista työtä pidetään tärkeänä osana alueena yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa kehityksessä – yhä enemmän yhteiskuntien kokonaisuuteen ja kehitykseen sidoksissa olevana elementtinä. Taiteellinen työ ja ”luovat toimialat” ovat yhä useammin kytkeytyneinä myös uuden teknologian, median ja viestinnän tuotantoihin ja ammatteihin.

Karttunen (2002, 23) liittyy taiteilijan asema -tutkimukset *taidepoliittisen tutkimuksen* kontekstiin. Taiteilijan asemaa selvittäneet tutkimukset ovat kuitenkin harvoin antaneet varsinaisia toimenpidesuosituksia taidepoliittiselle päätöksenteolle. Taidepolitiikan tutkimus on enemmänkin taiteen alan tutkimus- ja selvitystyötä, joka tuottaa tietoa taidepoliittista suunnittelua ja päätöksentekoa varten. Toisin kuin taiteilijan asema -tutkimukset, hallinnolliset selvitykset sisältävät toimenpidesuosituksia (ks. Karttunen 2002, 23; Viikari 1974, 50). Suomessa taidepoliittisesti relevantteja, taiteilijan asemaan liittyviä hallinnollisia selvityksiä ovat olleet opetusministeriön asettamien työryhmien ja toimikuntien selvitystyö ja raportit (Taisto I 1994–1995;

Taisto II 1999–2000; Taide- ja taiteilijapoliittista ohjelmaa valmisteleva toimikunta TAO 2001–2002). Tilastokeskuksessa tapahtuva kulttuuritilastointi voidaan myös laskea taidepoliittisen tutkimus- ja selvitystyön piiriin samoin kuin taiteilijajärjestöjen teettämät tutkimukset ja selvitykset eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden asemasta.

Taiteilijan asemaa selvitetessä on usein tutkittu tulotasoa ja sitä osaa taiteilijapolitiikasta, johon kuuluvat muun muassa taiteilija-apurahat, tekijänoikeuslainsäädäntö, taiteen alan ammatillinen koulutus ja taiteilijan työmarkkina-asema. Tutkimusasetelma taiteilijan asemaa tutkittaessa on usein kvantitatiivinen käsittäen laajoja (tilastollisia) rekisteri- ja/tai kyselyaineistoja erilaisista taiteilijaryhmistä. Molempiin edellä mainittuihin aineistotyyppisiin perustuvissa tutkimuksissa ongelmana on tutkimuskohteen määrittely ja tavoitettavuus – mitkä kriteerit palvelevat taiteilijan määrittelyä sekä sisällöllisesti että käytännöllisesti tai löytyykö ammattitaiteilijana työskentelevä tilastoista moniammattisuutensa vuoksi. Pohjoismaissa taiteilijoiden korkea järjestäytymisaste ja eri apurahajärjestelmät ovat helpottaneet taiteilijoiden tavoitettavuutta tutkimusten piiriin. Suomessa, Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa taiteilijakunnan rakenteesta on ollut saatavilla tutkimustietoa useamman vuosikymmenen ajalta. Taiteilijakunnan on todettu muun muassa lukumäärältään kasvaneen, naisistuneen ja kouluttautuneen parin vuosikymmenen aikana hyvin voimakkaasti. Muutokset taiteilijoiden tulotasossa, julkisen tuen merkityksessä, ammatillisessa toiminnassa ja taiteenalojen välisissä tuloeroissa näyttävät sen sijaan tapahtuvan hyvin hitaasti. (Ks. esim. Elstad & Røsvik Pedersen 1996; Heikkinen 2003.)

Nyt käsillä olevan tutkimuksen lisäksi laajimmat kaikkien taiteenalojen taiteilijoiden asemaa kartoittavat tutkimukset on tehty Australiassa (Throsby & Thompson 1994; 1995) ja Norjassa (Elstad & Røsvik Pedersen, 1996). Myös nämä tutkimukset perustuvat kyselyaineistoihin; Norjassa tutkimukseen osallistui lähes 3000 ja Australiassa 950 eri taiteenalojen taiteilijaa. Kyselytutkimuksia taiteilijoista on tehty myös Isossa-Britanniassa (Devon, Wales, Skotlanti) (Towse 1996), Yhdysvalloissa taiteilijoita on tutkittu muun muassa väestölaskennasta peräisin olevien pitkittäisaineistojen avulla (Alper & Wassall 1998). Jälkimmäisen tutkimuksen perusteella muun muassa todettiin, että taloudelliset syyt vaikuttavat taiteilijoiden kiinnostukseen vaihtaa ammattia (mts. 19).

Viime vuosina Suomessa on selvitetty taiteen keskustoimikunnan tutkimusten lisäksi kirjailijoiden asemaa Suomen Kirjailijaliiton tilaamassa tutkimuksessa sekä säveltäjien, sanoittajien ja sovittajien asemaa Teosto ry:n tilaamassa tutkimuksessa (Olin 2002; Hansén 2001; Pönni & Tuomola 2003). Taiteen keskustoimikunnassa tutkitaan parhaillaan ammattikorkeakouluista ja toisen asteen koulutuksesta val-

mistuvien taiteilijoiden asemaa³. Varsinaista tutkimustietoa kaikkien taidealan koulutuksesta valmistuneiden työllistymisestä ei ole vielä riittävästi. Taidealan ammattikoulutusta koskevan esiselvityksen (Karhunen & Niininen 2003) mukaan tärkeintä olisikin nimenomaan selvittää, mille aloille ja mihin ammatteihin taiteellisen ammattikoulutuksen saaneet henkilöt työllistyvät. Tuleeko heistä ammattitaiteilijoita vai työllistyvätkö he joillekin muille aloille? Käsi- ja taideteollisuusalan koulutustoimikunnan katsauksessa, musiikkialan koulutus-
tarvetyöryhmän selvityksessä samoin kuin elokuva-alan työntekijöiden järjestö SEVAKin kannanotossa todetaan koulutusta olevan liikaa työmahdollisuuksiin nähden (Karhunen & Niininen 2003, 26). Turun yliopiston koulutussosiologian tutkimuskeskuksessa on valmistunut tutkimus ammattikorkeakouluissa kulttuurialan koulutuksen hankkineiden uranäkymistä erityisesti kulttuurialan yrittäjyyden näkökulmasta. Tutkimuksen mukaan kulttuurialan työmarkkinat ovat epävaakaat eikä yrittäjien määrä ole alalla koulutuksen muuttuneista sisällöistä huolimatta oleellisesti lisääntynyt. (Honkanen & Ahola 2003, 169–170.)

1.3. Taiteilijan määrittely

Vertailua taiteilijoita koskevien eri tutkimusten välillä vaikeuttaa usein se, että taiteilija määritellään näissä tutkimuksissa eri tavoin. Aiemmin on useissa yhteyksissä todettu, että se, miten taiteilija määritellään, vaikuttaa siihen, minkälaisia tuloksia taiteilijan asemaa tutkittaessa saadaan (ks. esim. Mitchell & Karttunen 1991, 10; Towse 2000, 54; Heikkinen 1996, 13). Taiteilijan määrittelemineen on tapahtunut eri maissa ja erilaisten tutkimusongelmien yhteydessä eri menetelmillä. Koska yhtä ainoaa tapaa tämän ongelman ratkaisemiseksi ei ole olemassa, on tärkeää ottaa huomioon ja dokumentoida tutkimuskohteen valinnassa käytetyt kriteerit (Towse 2000, 54). Mikään määritelmällinen ratkaisu ei ole neutraali. Lisäksi eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden asemaan vaikuttavat erilaiset lainalaisuudet, mikä johtaa siihen, että kokoamalla eri taiteenaloilla toimivista taiteilijoista erilaisia yhdistelmiä 'taiteilijat' -nimiseksi ryhmäksi on mahdollista saada erilaisia tutkimustuloksia. Taiteenaloittainen tarkastelu onkin tärkeää, koska kaikkia taiteilijoita kuvaavat tunnusluvut eivät kerro taiteenalojen välisistä eroista riittävästi. Erot eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden välillä, ja myös taiteenalojen sisällä, ovat usein niin suuria,

---

3 Tutkimuksen esiselvitys: Karhunen & Niininen 2002. Aikaisempia tutkimuksia on myös taideyliopistoista valmistuneiden työmarkkinatilanteesta ja koulutusnäkemysistä (Karhunen 1994; 1996; 1998; Karttunen 1994).

että niiden tarkasteleminen erikseen on järkevien tulosten kannalta välttämätöntä.

Taiteen tekeminen on sosiaalista toimintaa. Taideammattissa toimiminen ja eteneminen edellyttää taidemaailman intressien, suuntausten ja arvojen sisäistämistä ja hallintaa sekä niiden edellyttämän identiteetin luomista ja rakennustyötä. Näiden kautta hankitaan ammatillinen kompetenssi, opitaan toimimaan kentän edellyttämien sääntöjen mukaan sekä luodaan asema taidemaailmassa. Taidemaailmaan astuminen on avainkohta taiteilijan urakehityksessä (Lepistö 1991). Taiteilija ei yksin ole taideteoksen tuottaja (Becker 1982; Bourdieu 1985). *Taidemaailmat* koostuvat ihmisistä, joiden toiminta on välttämätöntä sellaisen teoksen syntymiselle, jonka tietty taidemaailma määrittelee taiteeksi (Becker 1982). *Taiteen kenttä* tuottaa taideteoksen; taiteellisen tuotannon subjekti ei ole ainoastaan taiteilija vaan kaikkien niiden toimijoiden kokonaisuus, joilla on suhde taiteeseen, eli taiteellisen tuotannon kenttä kokonaisuudessaan (Bourdieu 1985). Kentälle pääsyn edellytyksenä on kulloinkin vallitsevien sääntöjen omaksuminen ja niiden hallitsemisen osoittaminen. Kentän muodostavat toimijat, ns. portinvartijat (esim. kriitikot, taiteilijajärjestöt ja taiteilijat) päättävät vallitsevista kriteereistä (Bourdieu 1985). Se, miten taidemaailma määrittelee taiteilijan, kertoo myös osaltaan taidemaailman rakenteesta ja toiminnasta (Karttunen 1988, 15).

Kaikilla taiteenaloilla on myös runsaasti aktiivisia toimijoita, jotka eivät tee taidetta työkseen vaan harrastukseksi. Taiteilijana toimiminen ja taiteellisen työn harjoittaminen eivät ole millään tavalla luvanvaraisia toimintoja, joten kenellä tahansa on oikeus edelleen tehdä taiteellista työtä ja kutsua itseään taiteilijaksi. Teknologinen kehitys on myös osaltaan muokannut taidemaailmaa. Uusien taiteen tekemisen menetelmien ja välineiden lisäksi se on myös synnyttänyt uusia taiteilija-ammatteja ja näin laajentanut taiteilijan määritelmää.

On useita tapoja määritellä tai "identifioida" taiteilija⁴. Yksi näistä on subjektiivinen taiteilijan määritelmä⁵. Muita mahdollisuuksia ovat muun muassa taiteilijajärjestöjen jäsenrekistereiden, apuraharekistereiden, taidealan ammatillisen koulutuksen saaneiden tai väestölaskennan tietojen käyttäminen. Väestölaskennassa taiteilijan määrittely perustuu ansaintaan. Näin ollen sen avulla ei voida tavoittaa niitä taiteilijoita, jotka eivät saa tuloja taiteellisesta työstä. Koulutusrekisterin rajoituksena taas on taiteilija-ammattien ja taiteenaloiden erilainen tilanne suhteessa koulutuksen hankkimiseen tai koulutuksen tarjon-

4 Ks. Mitchell & Karttunen (1991).

5 Suositus taiteilijan asemasta, Unesco (1983): "Taiteilijalla tarkoitetaan josta, joka luo, esittää tai tulkitsee taidetta. Taiteilija on se, joka pitää taiteellista luomistyötään elämänsä olennaisena osana ja joka tällä tavalla myötävaikuttaa taiteen ja kulttuurin kehittymiseen. Häntä pidetään, tai hän haluaa, että häntä pidetään taiteilijana riippumatta siitä, onko hän työsuhteessa tai jonkin järjestön jäsen."

taan. Apuraharekisteri on rajoittunut: kaikki taiteilijat eivät hae apurahoja. Subjekttiivinen taiteilijan määritelmä on mahdollinen mutta valitettavan monimutkainen tapa lähestyä tutkimuksen kohteena olevaa ryhmää. Tutkimuksen kohderyhmän määrittelyn lisäksi kyselytutkimuksessa on oltava myös mahdollisuudet ja keinot tavoittaa tutkimuksen kohteena olevat henkilöt aineiston keräämistä varten. Taidealoilla toimivien keskuudessa halutaan nojata ensisijaisesti laadullisiin kriteereihin perustuvaan itse- tai vertaisarviointiin, kun taas väestölaskentarekisterit määrittelevät myös kulttuurityöntekijät (ml. taiteilijat) pääasiallisesti toimeentulolähteen perusteella. Kulttuurin taloustieteilijät pitävät usein markkinakriteeriä – taloudellisen tuloksen tuottamista/ansaitsemista – ensisijaisena myös taiteilijoita identifioitaessa. (Karttunen 2001, 24.) Taloustieteilijöiden käyttämä viitekehys (muun muassa labor market, rationaalisen valinnan teoria, winner-takes-all -teoria yms.) kytkeytyy nimenomaan tähän toisin kuin sosiologioiden suosimat laadulliset kriteerit.

Tässä tutkimuksessa käytettiin ammattitaiteilijoiden määrittelemiseksi kahta kriteeriä: 1) Taiteilijajärjestöjen jäsenyyttä vuonna 2000 ja 2) valtion apurahan saamista vuonna 2000. Aikaisempien taiteilijan asema -tutkimusten mukaan suomalaisten ammattitaiteilijoiden järjestäytymisaste on osoittautunut korkeaksi, joten oletuksena oli, että järjestöjen myötävaikutuksella taiteilijat tavoitetaan kattavasti. Taiteilijajärjestöjen asiantuntemus ja osoitetiedostot ovat auttaneet merkittävästi taiteilijoiden 'identifioinnissa' ja tavoitettavuudessa. Tutkimuksen kohteeksi valittiin liitteessä 1 mainittujen taiteilijajärjestöjen jäsenet. Koska kaikki taiteilijat eivät järjestäydy, on aineistolla rajoituksensa tässä suhteessa. Tätä rajoitetta pyrittiin poistamaan sillä, että tutkimuksen kohteeksi valittiin myös vuonna 2000 jotakin valtion apuraha saaneet (ks. liite 6: Taiteilijoiden apurahoista). Näin lopulliseen otokseen tuli myös taiteilijoita, jotka eivät ole taiteilijajärjestöjen jäseniä.

Eri taiteilijajärjestöjen luonne ja jäsenkriteerit poikkeavat paljonkin toisistaan. Osa on selkeästi ammattijärjestöjä (jäsenmaksuun sisältyy muun muassa palkkatasoon liittyvä edunvalvonta ja työttömyyskassan jäsenyys), osalla taas on lähinnä kulttuuripoliittisia ja taiteen-alansa edistämiseen pyrkiviä tavoitteita. Liitteeseen 2 on koottu lyhyet kuvaukset eri taiteilijajärjestöjen jäsenkriteereistä. Kuvauksista ilmenee, että joidenkin järjestöjen jäseneksi pääseminen vaatii useamman, suhteellisen tiukan kriteerin täyttämistä, kun taas joihinkin järjestöihin voi päästä jäseneksi lähes kuka tahansa jäsenyyttä hakeva henkilö. Taiteilijajärjestöjäsenyyttä pidetään silti monissa yhteyksissä merkinä todellisesta ammatillisuudesta, sillä useimmiten järjestöjäsenyyden saamiseksi tarvitaan näyttöjä alalla toimimisesta.

Apurahan saaminen perustuu yleensä hakemukseen, jonka liiteenä voi olla työsuunnitelma, ansioluettelo, teosnäytteitä ja/tai muu suunnitelma. Sen vuoksi apurahan hakeminen ja saaminen nähdään osana aktiivista ammattitaiteilijana toimimista. Pääsääntöisesti val-

tion apurahoja ei ole tarkoitettu harrastustoimintaan. Taiteilijajärjestöön kuulumisen ja valtion apurahan saaminen taiteilijan elämässä kuuluvat tosin vaiheeseen, jolloin taiteellinen työ on jo tunnustettua, ja se on jo vakiintunut oleelliseksi osaksi taiteilijana toimivan henkilön elämää. Tässä käytettyjen kriteerien suurimpana heikkoutena pidetään ammatissa vakiintumattomien nuorten taiteilijoiden poisjääntiä tutkimusjoukosta, sillä nuorten taiteilijoiden tavoittaminen tutkimusten piiriin on aina osoittautunut vaikeammaksi kuin urallaan jo kauemmin työskennelleiden taiteilijoiden (ks. Towse 2000, 55). Tämän tutkimuksen aineisto ei kuitenkaan osoittautunut tältä osin puutteelliseksi.

Taiteilijajärjestöön kuulumisen ja valtion apurahan saaminen sekä käytetty taiteenalajakko ovat hyvin perinteisiä taiteilijan määrittelyä varten käytettyjä ratkaisuja. Esimerkiksi kulttuurin ammatteihin ja työvoimaan lasketaan kuuluvaksi paljon muitakin toimialoja, joiden sisällä toimivista ammateista useat voidaan hyvin lukea 'taiteilija-ammatteihin' kuuluviksi. Ero, joka tällä määrittelyllä ratkaisulla saadaan tässä tutkimuksessa on kuitenkin hyvin tärkeä, kun tarkoituksena on tutkia nimenomaan taidepoliittisen tuen piiriin lukeutuviin taiteilijoiden asemaa. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole ainoan oikean ratkaisun löytäminen 'taiteilijan' määrittelyä varten, vaan tutkia tietyn, edellä kuvatun taiteilijaryhmän asemaa.

Taiteilijat on tässä raportissa jaoteltu valtion taidehallinnossa käytetyn taiteenalajaon mukaan:

- elokuvataide
- kirjallisuus
- kritiikki
- kuvataide
- näyttämötaide
- rakennustaide
- säveltaide
- taideteollisuus
- tanssitaide
- valokuvataide
- monialaiset taiteilijat

Taiteilijoiden lukumäärä on kasvanut parin viimeisen vuosikymmenen aikana merkittävästi kaikissa maissa, joissa taiteilijan asemaa on tutkittu ja taiteilijoiden lukumäärää selvitetty eri ajankohtina, niin myös Suomessa. Taiteilijoiden lukumäärää koskevat päätelmät ovat sidoksissa taiteilijan määrittelyyn ja erilaisiin luokitusjärjestelmiin kuten edellä esitettiin. Samoja rekistereitä ja luokituksia käytettäessä vertailu osoittaa, että taiteilijoiden lukumäärä on kasvusuunnassa (vrt. Karhunen 2002). Selitykseksi alan vetovoimalle on useimmiten tarjottu ei-taloudellisten etujen merkittävyyttä ja taiteilija-ammattien joustavuutta. Taiteellisen työn oletetaan tuottavan muilla arvoilla mitattavia etuja, ja tuloja on usein mahdollista kompensoida tekemällä

taiteelliseen työhön liittyvää työtä tai muuta, ei-taiteellista työtä. Uusien tekijöiden määrä ja taiteellisen työn tarjonta eivät näytä ainakaan vähenemisen merkkejä huolimatta samoina pysyvistä tai yhä pienemmistä palkkioista (Rengers 2002, 5; myös Throsby & Thompson 1994).

1.4. Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen kohteena olivat taiteilijajärjestöjen jäsenet ja valtion apurahan saajat vuonna 2000. Kysely lähetettiin otokselle taiteilijoita, jotka valittiin käyttäen ositettua systemaattista otantaa. Ositetun otannan etuja ovat muun muassa luokittelevan etukäteistiedon huomiointonottaminen, tutkimuksen tarkkuuden ja oikeellisuuden parantaminen oikein suoritettulla osituksella ja mahdollisuus ositteiden erillään analysoimiseen ja tulosten yhdistämiseen (Pahkinen & Lehtonen 1989, 6, 18, 39, 114).

Tutkimuksen aineisto koottiin strukturoituna postikyselynä maaliskesäkuussa vuonna 2001. Taiteilijajärjestöissä (40) oli jäseniä kaikkiaan 17 919⁶. Päällekkäisjäsenyyksien vuoksi henkilömäärä on pienempi eli 16 638. Valtion apurahan saajia oli tutkimusvuonna kaikkiaan 1 637⁷. Kysymyslomake postitettiin kolme kertaa (numeroimattomana) ja lomakkeeseen pyydettiin vastaamaan nimettömänä, koska kyselyyn vastaamisen kynnys haluttiin pitää mahdollisimman matalana. Henkilökohtaisia tuloja koskevia tietoja tutkitaan Suomessa harvoin survey-menetelmän avulla ja on luonnollista, että useimmat vastaavat tuloja koskeviin kysymyksiin mieluummin ilmoittamatta henkilötietojaan.

Tutkimuksen kohteena olevat taiteilijat jaettiin ensin alaryhmiin (ositteisiin) taiteenaloittain (11) sekä ammatti-/alaryhmittäin (34)⁸. Apurahan saajat muodostavat oman alaryhmänsä, jossa ovat edustettuina kaikki taiteenalat. Ositteita on siis viimeksi mainittu mukaan lukien yhteensä 35. Pienimmät ryhmät (alle 100 henkilöä) otettiin kokonaisuudessaan mukaan, suuremmista ryhmistä otos on joka viides, ja apurahan saajista joka toinen. Arkkitehtien osalta otos on 100 henkilöä, sillä kyseessä on ennakkotietämyksen mukaan muita homogeenisempi ryhmä⁹. Ennen otoksen (3 795) ottamista poistettiin päällekkäisyydet: 1) poistamalla taiteilijajärjestöjen jäsenten osoitteistosta valtion apurahan vuonna 2000 saaneiden -ositteeseen kuuluvat ja 2) sijoittamalla useampaan eri taiteenaloilla toimivaan taiteilijajärjestöön

6 Jäsenet joulukuussa vuonna 2000.

7 Mukana ovat kaikki opetusministeriön, taiteen keskustoimikunnan ja valtion taidetoimikuntien myöntämien apurahojen saajat vuonna 2000.

8 Ositeluettelo liitteessä 4.

9 Tähän vaikuttavat mm. Suomen Arkkitehtiliiton SAFAn jäsenkriteerit.

kuuluvat taiteilijat omaan 'monialaisten taiteilijoiden' ositteeseen. Pyrkimyksenä oli näin saada mahdollisimman monipuolinen otos taiteilijoiden joukosta ja päästä mahdollisimman luotettavaan johtopäätöksiin. Tavoittamattomissa olleiden vastaanottajien poistamisen jälkeen otokseen jäi kaikkiaan 3 627 taiteilijaa. Vastausaktiivisuutta voi pitää hyvänä, sillä määräaikaan mennessä kyselyyn vastasi yhteensä 2 089 taiteilijaa (58 %). Apurahan saajista koostuvaan ositteeseen kuuluvista taiteilijoista jopa 558 (71 %) palautti lomakkeen. (Taulukko 1.)

TAULUKKO 1. Perusjoukko, otos, vastaajat ja vastausprosentti taiteenaloittain

Taiteenala	Perusjoukko*	Otos**	Vastaajat	Vastausprosentti
Elokuva	274	270	146	54 %
Kirjallisuus	452	95	64	67 %
Kritiikki	600	113	57	50 %
Kuvataide	1 373	296	185	63 %
Monialaiset	192	36	18	50 %
Musiikki	3 977	824	410	50 %
Muu	148	27	11	41 %
Näyttämötaide	2 048	395	228	58 %
Rakennustaide	2 801	97	47	48 %
Taideteollisuus	2 217	442	234	53 %
Tanssitaide	681	122	74	61 %
Valokuvataide	628	128	57	45 %
Valtion apurahan saajat 2000	1 637	782	558	71 %
Kaikki	17 028	3 627	2 089	58 %

* Taiteilijajärjestöjen jäsenet ja valtion apurahan saajat 2000 (päällekkäisjäsenyydet (ja taiteilijajärjestöistä apurahan saajat) poistettu).

** Tuntemattomassa osoitteessa asuvat ym. poistettu otoksesta.

Ryhmät, joihin kuului alle sata tapausta otettiin mukaan kokonaan (esim. elokuvan eri ositteet). Otos rakennustaiteesta tarkoituksellisesti muita pienempi.

Käytettävissä olevan tutkimustiedon perusteella perusjoukko (taiteilijat) ryhmiteltiin toisensa poissulkeviin osajoukkoihin, sillä huomattavan erikokoisista taiteenalaryhmistä olisi yksinkertaisen satunnaisotannan avulla ollut vaikea saada edustavaa otosta. Ositetun otannan avulla on turvattu keskeisimpiin, ja osittain henkilömäärältään pieniin, taiteilija-ammatteihin kuuluvien mukaantulo otokseen sekä eri alaryhmien suhteellinen edustavuus otoksessa. Otantamenetelmän luonnetta kuvaa hyvin ilmaisu "harkittu satunnaisuus". Harkinnalla tarkoitetaan etukäteistiedon hyväksikäyttöä otannassa (mm. rekiste-

ritiedot perusjoukosta ja aikaisemmat taiteen keskustoimikunnan taiteilijan asema -tutkimukset) ja satunnaisuus tarkoittaa sitä, että otantamenetelmään ei liittynyt tarkoituksellista valikoitumista ositteiden sisällä.

Otantatutkimuksen luotettavuuteen liittyy paljon epävarmuuskijöitä. Vastauskato ja mittausvirheet ovat otantatutkimuksista tehtävän päättelyn merkittävimpiä epävarmuuden lähteitä (Pahkinen & Lehtonen 1985, 3). Jokainen palauttamaton kysymyslomake, vastamatta jätetty tai väärinymmärretty kysymys lisää tulosten epätarkkuutta. Koska otantatutkimuksessa ei tunneta koko tutkittavaa joukkoa vaan ainoastaan siitä poimittu otos, tulokset vastaavat vain likimääräisesti koko perusjoukkoa. Ostopiheys, otoskoko ja vastausaste vaihtelevat tässä tutkimuksessa eri taiteenalojen ja taiteilija-ammattien kohdalla.

Kysymysten muotoilu – annetut vastausvaihtoehdot – vaikuttaa aina tuloksiin. Yksi yhtenäinen kysymyslomake kymmeniä eri taiteilija-ammattia edustaville taiteilijoille edellyttää ammatillisen toiminnan kuvaamisen suhteen kompromisseja, kuten aina suurille heterogeenisille joukoille osoitetut kysymyslomakkeet. Vastaajan kannalta helpompaa on yleensä vastata valitsemalla valmis vastausvaihtoehdoksi kuin muotoilla vastaus itse. Avovastauksien mahdollisuutta tarjottiin kuitenkin kysymyslomakkeessa useiden kysymysten kohdalla ja monet vastaajat käyttivätkin tätä hyväkseen esimerkiksi silloin, kun vastausvaihtoehdot olivat riittämättömiä.

Raportissa esitettävissä jakaumissa ja tunnusluvuissa on käytetty otantamenetelmään perustuvia painokertoimia, joiden tarkoituksena on palauttaa arvot kuvaamaan paremmin perusjoukon ominaisuuksia. Vastaukset on mahdollista palauttaa oikeaan ositteeseen nimen ja lomakenumeron puuttumisesta huolimatta, koska jokaisessa kyselylomakkeessa on ositemerkintä. Lukuisista laatueroasteikkolisista muuttujista johtuen tutkimuksessa on käytetty paljon ristiintaulukointia. Painokertoimien käytön vuoksi jakaumissa ei ilmoiteta vastanneiden lukumääriä (N/n). Jatkossa tuloksia tarkastellaan pitkälti taiteenaloittaisten eroavaisuuksien pohjalta, koska aiempien tutkimusten perusteella keskeisimmät erot taiteilijoiden taloudellisessa ja kulttuuripoliittisessa asemassa liittyvät enemmänkin taiteenalaan ja ammattiasemaan kuin esimerkiksi sukupuoleen, asuinalueeseen tai ikään. Taiteenalojen sisäisiä eroja käsitellään raportissa silloin, kun se tulosten kannalta on merkityksellisintä. Erityisesti taideteollisuuden ja säveltaiteen aloilla ammattien väliset erot voivat olla hyvinkin suuria.

2. TAITEILIJAKUNTA VUONNA 2000

2.1. Taiteilijakunnan rakenne ja taiteenalat

Suomalaisen taiteilijakunnan sukupuolijakauma on melko tasainen¹⁰. Kaikista taiteilijoista oli naisia 44 prosenttia ja miehiä 56 prosenttia. Naisten osuus taiteilijoista vaihtelee taiteenaloittain. Tanssitaiteen alalla naisten osuus oli suurin (88 %), ja säveltaiteen (20 %) ja rakennustaiteen (26 %) aloilla pienin. (Taulukko 2.) Naisten osuus taiteilijoista on kasvanut useilla taiteenaloilla verrattaessa jakaumia aikaisempiin, 1970–1990-luvuilla tehtyihin, tutkimuksiin¹¹.

Lähes puolet taiteilijoista asui pääkaupunkiseudulla, kolmannes muualla Etelä-Suomessa ja alle viidesosa Etelä-Suomen ulkopuolella. Tyypillistä taiteilija-ammateissa toimiville on pääkaupunkikeskeisyys (ks. esim. Elstad & Røsvik Pedersen 1996). Taiteen ja kulttuurisektorin onkin todettu tuottavan luovuuden keskittymiä ja alan työntekijöiden hakeutuvan samoille alueille (Cantell 2002, 15). Taiteenaloittaiset erot asuinalueen suhteen olivat vähäisiä. Eniten pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvia oli valokuvataiteen alalla toimivien joukossa (62 %). (Taulukko 2.)

Taiteilijoista 91 prosenttia oli suomenkielisiä ja 7 prosenttia ruotsinkielisiä. Muuta kieltä käytti äidinkielenään vain 2 prosenttia kaikista taiteilijoista. Ruotsinkielisten osuus oli suurin kirjallisuuden (14 %), näyttämötaiteen (12 %) ja valokuvataiteen (11 %) aloilla ja pienin säveltaiteen alalla (2 %). (Taulukko 2.)

Taiteilijakunnan ikäjakauma vaihtelee huomattavasti taiteenaloittain. Taiteenaloittaiset iän keskiarvot vaihtelivat tanssitaiteen alalla toimivien 36 vuodesta kirjallisuuden alalla toimivien 56 vuoteen (taulukko 3). Alle 35-vuotiaita taiteilijoita oli suhteessa eniten tanssitaiteen ja elokuvataiteen aloilla, yli 64-vuotiaita kirjallisuuden ja rakennustaiteen aloilla. Sama taiteenaloittainen ero näkyy myös uran pi-

---

10 Kaikki jakaumat on painotettu siten, että otantamenetelmän mukaisesti aliedustetut tai yliedustetut ryhmät on suhteutettu kokonaisuuteen painokertoimien avulla.

11 Ks. esim. Hautala 1973, 10; Karvonen 1974, 10; Soramäki 1975, 30; Sihvonnen 1975, 87; Hautala 1977, 10; Karttunen 1988, 29; Heikkinen 1989, 27; Karhunen 1993, 45; Oesch 1995, 44.

TAULUKKO 2. Taiteilijoiden (%) sukupuoli, äidinkieli, asuinalue, ikäjakauma ja uran pituus taiteenaloittain vuonna 2000

	Elo- kuva- taide	Kirjalli- suus	Kri- tiikki	Kuva- taide	Moni- alaiset taiteili- jat	Näyt- tämö- taide	Raken- nus- taide	Sävel- taide	Taide- teolli- suus	Tanssi- taide	Valo- kuva- taide	Kaikki
SUKUPUOLI												
Nainen	36	53	49	60	41	49	26	20	64	88	49	44
Mies	64	47	51	40	59	51	74	80	36	12	51	56
Kaikki	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ÄIDINKIELI												
Suomi	93	85	96	91	90	86	93	95	93	95	83	91
Ruotsi	6	14	4	5	8	12	7	2	7	5	11	7
Muu	1	0	0	4	2	2	0	3	1	0	6	2
Kaikki	100	99	100	100	100	100	100	100	101	100	100	100
ASUINALUE												
Pääkaupunki- seutu	78	47	53	43	56	47	49	41	58	57	39	49
Muu Etelä- Suomi	17	30	25	37	31	32	30	38	33	33	39	33
Väli-Suomi	5	15	19	15	10	14	9	13	4	6	16	12
Pohjois-Suomi	1	8	3	5	3	3	10	8	5	3	7	6
Ulkomaat	0	1	0	0	0	3	2	0	0	1	0	1
Kaikki	101	101	100	100	100	99	100	100	100	100	101	101
IKÄ												
Alle 35-vuotiaat	34	8	13	24	14	27	30	27	20	50	22	24
35-44 -vuotiaat	35	14	41	23	32	17	21	31	29	30	30	26
45-54 -vuotiaat	22	24	33	28	25	23	14	24	24	11	26	23
55-64 -vuotiaat	8	26	13	13	20	20	12	11	17	8	14	15
Yli 64-vuotiaat	1	28	0	13	10	13	23	8	9	1	8	12
Kaikki	100	100	100	101	101	100	100	101	99	100	100	100
URAN PITUUS												
Alle 5 vuotta	18	5	15	13	9	11	6	5	11	22	12	9
5-9 vuotta	16	14	8	18	19	10	16	7	10	10	21	13
10-14 vuotta	20	13	22	12	15	11	19	15	15	12	14	14
Yli 14 vuotta	47	69	55	57	57	69	58	74	65	56	53	64
Kaikki	101	101	100	100	100	101	99	101	101	100	100	100

Jakaumat on painotettu.

* Pääkaupunkiseutu: Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen

Muu Etelä-Suomi: Muu entinen Uudenmaan lääni, entinen Turun ja Porin lääni, entinen Hämeen lääni, entinen Kymen lääni ja Ahvenanmaa

Väli-Suomi: entiset Mikkelin, Pohjois-Karjalan, Kuopion, Keski-Suomen ja Vaasan läänit

Pohjois-Suomi: Oulun ja Lapin läänit

tuudessa. Taiteilijakunnasta 64 prosenttia oli toiminut taiteilijana vähintään 15 vuotta. Alle viisi vuotta alallaan toimineita oli vain 9 prosenttia taiteilijoista. Ikäjakaumaltaan nuorempiin painottuvien taiteenalojen, tanssitaiteen ja elokuvataiteen, harjoittajista on kuitenkin noin viidesosa toiminut alallaan alle viisi vuotta. (Taulukko 2.)

TAULUKKO 3. Vastaajien lukumäärä, naisten osuus ja ikä (keskiarvo) taiteenaloittain*

Taiteenala	N (Vastaajat)	Naisia %	Ikä (ka)
Elokuvataide	147	36 %	40
Kirjallisuus	300	53 %	56
Kritiikki	51	49 %	43
Kuvataide	299	60 %	46
Monialaiset taiteilijat	196	41 %	48
Näyttämötaide	229	49 %	47
Rakennustaide	47	26 %	48
Säveltaide	422	20 %	44
Taideteollisuus	245	64 %	46
Tanssitaide	76	88 %	36
Valokuvataide	77	49 %	46
Kaikki taiteilijat	2 089	44 %	46

* Naisten osuus (%) ja ikä (ka) painotettuja jakaumia ja keskitunnuslukuja. N painottamaton.

Aineistossa ovat edustettuina kaikki taidehallinnon piirissä olevat taiteenalat. Taiteilijat luokiteltiin taiteenaloittain heidän ilmoittamiensa taiteilija-ammatin/-ammattien perusteella (taulukko 3). Lomakkeen ositemerkintöjä (taiteenala/taiteilija-ammatti) ei käytetty tähän tarkoitukseen. Myös valtion apurahan saajat 2000 -ositteeseen kuuluvat taiteilijat sijoittuvat vastaisuudessa taiteenaloittaisissa luokitteluisissa omille taiteenaloilleen. Alkuasetelmaan kuului ositusvaiheessa myös taiteenalaryhmä 'muu' omana ositteenaan, mutta tutkimuksen edessä ryhmään sijoittui hyvin vähän taiteilijoita. Lähes kaikki 'muu'-ositteesta peräisin olevat taiteilijat ilmoittivat useamman taiteenalan taiteilija-ammatin ja kuuluvat siten 'monialaisiin taiteilijoihin'. Monialaisiksi taiteilijoiksi luokiteltiin ne taiteilijat, joiden ammatti/ammattit edustavat selkeästi kahta eri taiteenalaa (esim. kuvataide ja taideteollisuus). Monialaisiksi on luokiteltu myös ne taiteilijat, joiden taiteilija-ammattit eivät kuulu selkeästi mihinkään tutkimuksessa

edustettuina olevista taiteenaloista, esimerkiksi mediataiteilijat¹². Monialaisten taiteilijoiden ryhmä on verraten suuri, koska joidenkin taiteilija-ammattien työnkuvaan liittyy useammilla taiteenaloilla työskentely.

2.2. Peruskoulutus ja ammatillinen koulutus

Peruskoulutuksella tarkoitetaan tässä yhteydessä taiteilijoiden yleissivistävää koulutusta ja se on luokiteltu kolmeen ryhmään: kansa- tai kansalaiskoulu, oppi- tai peruskoulu ja ylioppilastutkinto. Enemmistö (67 %) kaikista taiteilijoista oli peruskoulutukseltaan ylioppilaita, 23 prosenttia oppikoulun/peruskoulun suorittaneita ja vain 10 prosenttia kansakoulun/kansalaiskoulun tai muun yleissivistävän koulutuksen suorittaneita. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus oli suurempi nuoremmissa ikäluokissa. Alle 35-vuotiaista taiteilijoista peräti 85 prosenttia oli suorittanut ylioppilastutkinnon, kun taas 65 vuotta täyttäneistä ylioppilaiden osuus oli 45 prosenttia. Naisten peruskoulutuksen taso oli taiteilijoiden joukossa, kuten koko väestössä keskimäärin, miesten peruskoulutustasoa hieman korkeampi. Naisista 76 prosenttia oli ylioppilastutkinnon suorittaneita, miehistä 61 prosenttia. Eniten ylioppilastutkinnon suorittaneita taiteilijoita toimi rakennustaiteen (92 %), kritiikin (91 %), elokuvataiteen (81 %) ja tanssitaiteen (80 %) taiteenaloilla. Keskimääräistä hieman vähemmän ylioppilastutkinnon suorittaneita oli valokuvataiteen (54 %), säveltaiteen (55 %) ja kuvataiteen (56 %) taiteenaloilla. Muiden taiteenalojen taiteilijoiden osalta osuudet olivat seuraavat: kirjallisuus 73 prosenttia, taidehistoria 70 prosenttia, monialaiset 69 prosenttia ja näyttämötaide 60 prosenttia.

Peruskoulutuksen keskimääräinen taso on noussut viimeisten vuosikymmenten aikana niin taiteilijoilla kuin koko väestölläkin. Esimerkiksi kuvataiteen alalla toimivien joukossa ylioppilaiden osuus on noussut tutkimusten mukaan 23 prosentista (1970), ensin 42 prosenttiin vuonna 1984, ja 56 prosenttiin vuonna 2000 (ks. Karttunen 1988, 49–50).

Ammatillisen koulutuksen rakenteet ovat Suomessa muuttuneet paljon viimeisen vuosikymmenen aikana. Ammattikorkeakoulujen syntyminen 1990-luvulla lisäsi korkea-asteen koulutuksen määrää tuntuvasti myös kulttuurialalla (Autio ym. 1999, 205). Koulutuksen määrä on taidealoilla kasvanut, koulutuksen alueellinen saatavuus parantunut ja taiteellisen koulutuksen alue laajentunut myös uusille

---

12 Aineistossa oli vain kolme yksinomaan mediataiteilijaa – muut ositteesta 'muu' ilmoittivat taiteilija-ammattikseen jotain muuta tai mediataiteilijan lisäksi jonkin muun/muita taiteilija-ammatteja.

taiteenaloille (mm. uusmedia). Määrällisesti suurin osa taiteen ammatillisesta koulutuksesta sijoittuu tällä hetkellä toisen asteen koulutukseen (Taide on mahdollisuuksia 2002, 63). Edellä mainitun selvityksen (Autio ym. 1999, 205) mukaan aloituspaikkatarve on pienentynyt ammatillisessa peruskoulutuksessa ja ammattikorkeakouluissa, koska 1990-luvulla tapahtuneen koulutustarjonnan kasvun myötä työllinen työvoima¹³ on nuorta ja työvoiman poistuma vähäistä. Selvityksessä ennakoitiin tuolloin kuitenkin yliopistojen kulttuurialan aloituspaikkatarpeen olevan kasvusuunnassa. Taiteilijajärjestöt sen sijaan ovat ilmaisseet huolensa taidealan ammatillisen koulutuksen suorittaneiden kasvavasta määrästä erityisesti siksi, että suurin osa taidealan koulutuksen suorittaneista valmistuu työmarkkinoille, joilla ei riitä työtilaisuuksia kaikille halukkaille. Kulttuurialan aloituspaikkatarpeiden osalta uusimmat ennusteet ovatkin muuttuneet 2000-luvun puolella. Työvoiman kysynnän arvioidaan hiipuvan eikä tavoitteena ole lisätä aloituspaikkojen määrää kulttuurialalla (Koulutus ja tutkimus ... 2003, 72). Toisaalla, muun muassa työvoimapolitiittisissa tutkimuksissa, visioidaan elintason, koulutustason nousun, vapaa-ajan lisääntymisen ja kaupungistumisen nostavan kysyntää kulttuuri- ja virkistyspalveluiden alueella (Työllisyys uuden vuosituhannen alussa 2002). Kulttuuriala on erittäin työvoimavaltainen, ja lisäksi kulttuuritarpeiden arvellaan tulevaisuudessa monipuolistuvan ja lisääntyvän. Edellisten arvioiden soveltaminen taidealoille saattaa olla liioiteltua, sillä usein kulttuuri toimialana on ulotettu muun muassa uuden teknologian alueelle, mikä parantaa kasvunäkymiä merkittävästi. (Karttunen 2003, 42–43.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan taiteilijoiden ammatillisen koulutuksen lisäksi myös taiteilijoiden muun ammatillisen koulutuksen yleisyyttä eri taiteenaloilla. Koulutuksen avulla työllistyminen saattaa helpottua ainakin muilla kuin taiteellisen työn markkinoilla, ennen kaikkea *taiteelliseen työhön liittyvän työn* markkinoilla. Myös laajat taidealan opinnot mahdollistavat liikkumisen oman ammattialan sisällä: taiteilijan oheisammattina opettajan työ on yleinen, mutta ongelmana on usein muodollisten kelpoisuusehtojen puute.

Koulutuksen merkitys taideammateissa vaihtelee, mutta sen arvostus ja yleistyminen taiteilija-ammattien harjoittamisessa on nousut merkittävästi viime vuosikymmenen aikana. Taiteilijana voi edelleenkin toimia useilla taiteenaloilla ilman muodollista koulutusta, sillä koulutus ei toimi taiteilija-ammateissa samalla tavoin rajaavana tekijänä kuin eräissä muissa ammateissa. Taiteilijan pätevyys arvioidaan edelleenkin tuotoksista käsin – koulutus ei yleensä riitä tekemään kenestäkään taiteilijaa. Taiteen kentällä muodollisen koulutuksen ja tutkinnon hankkiminen kuitenkin korostuu aiempaa enemmän. Pienillä taiteenaloilla korkea-asteen koulutuksen lisääntyminen on

---

13 Työllinen työvoima tarkoittaa työvoimaa, joka ei ole työttömänä.

merkinnyt myös taiteenalan aseman parantumista taiteenalojen keskinäisessä hierarkiassa ja kasvattanut tätä taiteenalaa tuntevaa yleisöä (ks. valokuvataiteen alalla Karttunen 1993, 88).

Tämän aineiston perusteella 74 prosentilla suomalaisista taiteilijoista on koulutus taideammattiinsa. Naisista hieman useammalla (80 %) on taiteilija-ammattiin liittyvä koulutus kuin miehillä (69 %). Nuorempiin ikäluokkiin kuuluvat taiteilijat ovat hankkineet yleisemmin koulutusta taiteilija-ammattiinsa kuin vanhempiin ikäluokkiin kuuluvat. Keskimääräistä useampi on saanut koulutuksen taiteilija-ammattiinsa alle 45-vuotiaiden ikäryhmissä. Yli 45-vuotiailla osuus on pienempi.

Taiteenalakohtaiset erot ovat suuret: rakennustaiteen alalla koulutus taiteilija-ammattiin oli kaikilla, kun taas kirjallisuuden alalla kirjailijan tai kaunokirjallisuuden kääntäjän/suomentajan koulutuksen saaneiden osuus oli vain 12 prosenttia (kuvio 1). Nämä taiteenalat ovatkin ääripäitä muista taiteenaloista poikkeavien koulutusvaatimustensa ja -mahdollisuuksiensa vuoksi. Rakennustaiteen alalla ammatissa toimimisen edellytyksenä on korkeakoulututkinto. Rakennustaide eroaa siten monista muista taiteenaloista, joista useimmissa ammatin harjoittaminen on perinteisesti ollut mahdollista myös itseoppineena ilman muodollista ammatillista koulutusta (ks. myös Kangas 2002, 255). Kirjallisuus puolestaan eroaa muista taiteenaloista koulutuksen suhteen siten, että Suomessa ei ole tarjolla varsinaista kirjailijan ammatillista koulutusta. Kirjoittajakoulutusta järjestetään kurssimuotoisena monissakin oppilaitoksissa ja kirjallisuuden opintoja voi suorittaa yliopistoissa ja korkeakouluissa, mutta varsinaista ammatillista koulutusta kirjailijaksi ei ole¹⁴. Toisin kuin Suomessa ainakin muissa Pohjoismaissa, Britanniassa, Saksassa ja Yhdysvalloissa akateeminen kirjoittajakoulutus on vakiintunut osaksi yliopistojen koulutustarjontaa. Kirjallisuuden alalla toimivia taiteilija-ammatteja ovat myös kaunokirjallisuuden suomentajat, kääntäjät ja näytelmäkirjailijat. Kaunokirjallisuuden kääntämistä varten ei myöskään ole Suomessa luotu varsinaista koulutusjärjestelmää. Kääntäjän koulutuslaitoksissa koulutetaan kääntäjiä ja tulkkeja, mutta kaunokirjallisuuden kääntäjiä ei näistä oppilaitoksista valmistu. Useimmiten kaunokirjal-

---

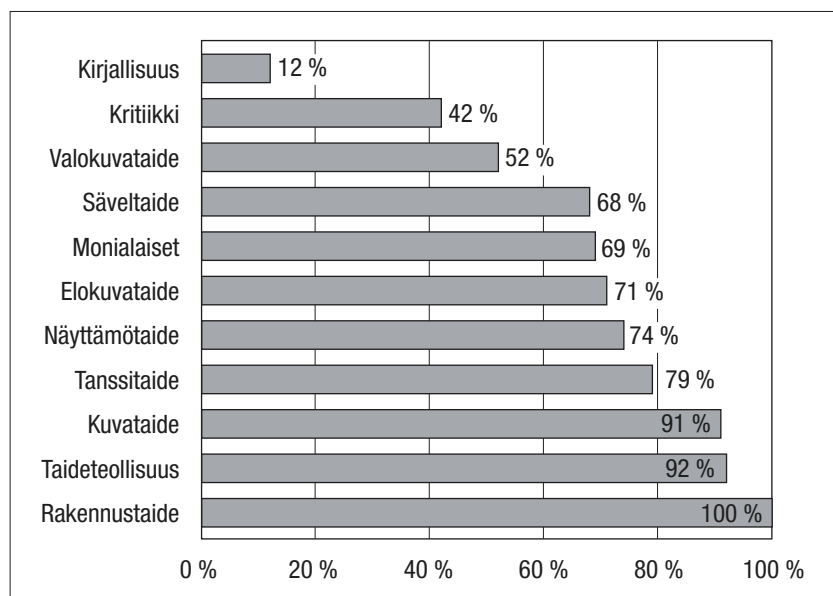
14 Syksyllä 1995 Turun avoimessa yliopistossa ja syksyllä 2001 Turun yliopistossa alkunsa saaneet luovan kirjoittamisen perusopinnot (20 ov) ovat osoittautuneet suosituksi opiskelijoiden keskuudessa, mutta toistaiseksi tarjolla ei ole luovan kirjoittamisen aineopintoja eikä syventäviä opintoja (Lilja 2002). Kirjoittajakoulutuksen Turussa käynnistäneet henkilöt ovat alusta saakka tähänneet siihen, että luovasta kirjoittamisesta luotaisiin uusi yliopistollinen oppiaine, mutta korostaneet samalla, ettei oppiaineesta koulutettaisi kirjailijoita vaan tekstin tuottamisen ammattilaisia (Lilja 2002). Suomessa luovan kirjoittamisen opetuksella on myös toisenlainen korkeakouluopetuksen 'malli'. Jyväskylän yliopistossa luova kirjoittaminen on suuntautumisvaihtoehtona kirjallisuustieteen sisällä.

lisuuden kääntäjät ovat opiskelleet yliopistossa vieraita kieliä, kirjallisuutta ja suomea. Näytelmäkirjailijoiden tilanne ammatillisen koulutuksen suhteen on toisenlainen, sillä Teatterikorkeakoulun dramaturgian koulutusohjelma antaa valmiudet näytelmäkirjailijan, dramaturgin, suomentajan, käsikirjoittajan ja teatterinjohtajan tehtäviin¹⁵.

Tutkimustuloksiin vaikuttaa se, mikä määritellään taidealan ammatilliseksi koulutukseksi. Koulutuskäytännöt eri taiteenaloilla ovat olleet erittäin kirjavia ja monitasoisia ja koulutuksen luokittelu on monimutkaista (ks. esim. Karhunen 1993, 79). Niinpä eräissä aiemmissa tutkimuksissa ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osuutta on nostanut esimerkiksi se, että alalla tietyn ajan toimineet on laskettu koulutettujen osuuteen mukaan (Karhunen 1993, 80). Ammatilliseksi koulutukseksi on siten poikkeustapauksissa katsottu myös työkokemus. Vaikka opiskelijoille tarjotaan usein jo varhaisessa vaiheessa erilaisia työtehtäviä ja siirtymä työelämään tapahtuu usein opintojen loppuvaiheessa niin, että tutkinto voi jäädä suorittamatta, ei tässä tutkimuksessa työkokemusta ole otettu huomioon taidealan koulutuksen saaneiden osuutta laskettaessa.

KUVIO 1. Taidealan ammatillisen koulutuksen saaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2000

Jakaumat on painotettu.

Tässä tutkimuksessa ammatillinen koulutus on luokiteltu siten, että taidealan ammatillinen koulutus on erotettu muiden alojen ammatil-

15 <http://www.teak.fi/od/dramaturgia.htm>.

lisesta koulutuksesta ja keskeneräiset opinnot suoritetuista tutkinnoista. Ammatillisella taidealan koulutuksella tarkoitetaan koulutusta *taideyliopistoissa* (Kuvataideakatemia, Taideteollinen korkeakoulu, Teatterikorkeakoulu, Sibelius-Akatemia, Tampereen yliopiston näyttelijäntutkimuslaitos, Lapin yliopiston taiteen tiedekunta) sekä *ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten taidealan koulutusohjelmissä*. Rakennustaiteen, kritiikin ja kirjallisuuden kääntäjien mukanaolo tutkimuksessa laajentaa taidealan korkeimman koulutuksen alaa myös *muihin korkeakouluihin ja yliopistoihin* (arkkitehtiosastot, humanistiset tiedekunnat, yhteiskuntatieteelliset tiedekunnat).

Aineistossa on mukana taiteilijoita, jotka ovat toimineet taiteilijoina vuosikymmenten ajan, joten koulutuksen luokittelu nykyisen ammatillisen koulutuksen rakennemallin mukaisesti ei ollut toimiva ratkaisu tässä yhteydessä¹⁶. Koulutusta tarjoavien instituutioiden ja rakenteiden suuri muutos tekee vanhempien taiteilijoiden koulutuksen luokittelun hankalaksi varsinkin taidealan ammatillisen koulutuksen osalta. Ammattikorkeakouluista valmistuneet kuuluvat tässä tutkimuksessa ryhmään 'taidealan muu ammatillinen koulutus'. Taideyliopistoista valmistuneet kuuluvat ryhmään 'taidealan korkein ammatillinen koulutus'. Tähän ryhmään sisältyvät myös taideyliopistoja edeltäneissä oppilaitoksissa suoritettut opinnot/tutkinnot, koska myös nämä edeltävät oppilaitokset antoivat taiteenalan korkeinta koulutusta ennen taideyliopistojen perustamista Suomeen. Uuden koulutusluokituksen (Autio ym. 1999, 22) mukaan ammattikorkeakoulututkinnot kuuluvat korkea-asteen koulutukseen, mutta taidealan koulutuksen näkökulmasta taideyliopistot muodostavat edelleen taiteenalojen korkeimman ammatillisen koulutustason. Ammattikorkeakouluissa annettavalla koulutuksella on juuret aikaisemmassa opistotasoisessa koulutuksessa, vaikka niiden sisälle on organisoitu myös aivan uusia ammattialoja (ks. Kangas 2002, 252). Ammattikorkeakouluissa ja muissa ammatillisissa oppilaitoksissa suoritettut opinnot kuuluvat siis ryhmään 'taidealan muu ammatillinen koulutus'.

Vastaajien koulutus luokiteltiin seuraavasti¹⁷:

1) Taidealan korkein ammatillinen koulutus

Tutkinnot taideyliopistoista (myös taideyliopistoja edeltävistä oppilaitoksista): Kuvataideakatemiasta, Sibelius-Akatemiasta, Teat-

---

16 Koulutusjärjestelmästä tarkemmin ks. http://www.minedu.fi/opm/koulutus/koulutusjarjestelmakaavio_2.html.

17 Taidealan ammatillisen koulutuksen (1–3) osalta mukana on korkein taidealan koulutus ja muun alan ammatillisen koulutuksen (4–6) osalta korkein muun alan ammatillinen koulutus. Taidealan koulutus ja muun alan koulutus sekä luokat 8 ja 9 voivat olla päällekkäisiä kaikkien muiden luokkien kanssa. Taidealan koulutuksesta ja muun alan koulutuksesta pyydettiin kysymyslomakkeessa mainitsemaan vain alan korkein koulutus.

terikorkeakoulusta, Taideteollisesta korkeakoulusta. Tutkinnot muista yliopistoista seuraavien taiteilija-ammattien kohdalla: arkkitehdit, suomentajat/kääntäjät, kriitikot, näyttelijät (Tampereen yliopisto: Näty), muotoilijat (Lapin yliopisto).

- 2) Taidealan muu ammatillinen koulutus
Tutkinnot muista taiteen ammatteihin koulutusta antavista oppilaitoksista, toinen aste ja ammattikorkeakoulut (kuvataiteilija AMK, medianomi AMK, arthenomi AMK jne.).
- 3) Taidealan ammatillista koulutusta; ei tutkintoa
Kesken jääneet tai kesken olevat opinnot taideyliopistoissa (ks. kohta 1.)
- 4) Muun alan yliopistotutkinto
Tutkinnot ei-taiteellisilta aloilta (yliopistot/korkeakoulut)
- 5) Muun alan muu ammatillinen koulutus
Ei-taiteellisen alan ammatillinen koulutus (myös ammattikorkeakoulut)
- 6) Muun alan opintoja yliopistossa; ei tutkintoa
Yliopistotasoisia opintoja ei-taiteellisilta aloilta – tutkinnot puuttuvat
- 7) Ei ammatillista tutkintoa eikä keskeneräisiä opintoja yliopistoissa
- 8) Taidealan ammatillinen koulutus ulkomailla
Taidealan koulutus ulkomaisessa oppilaitoksessa
- 9) Pedagogisia opintoja
Opintosuorituksia, jotka pätevöittävät opetustyöhön

ASETELMA 1. Koulutuksen saaneiden taiteilijoiden osuus (%)* koulutuksen mukaan vuonna 2000

Koulutus	%
Taidealan korkein ammatillinen koulutus	40
Taidealan muu ammatillinen koulutus	18
Taidealan ammatillista koulutusta, ei tutkintoa	11
Muun alan korkeakoulututkinto	12
Muun alan korkeakouluopintoja, ei tutkintoa	10
Muun alan muu ammatillinen koulutus	15
Taidealan koulutus ulkomailla	4
Ei ammatillista koulutusta / tutkintoa	12
Pedagogiset opinnot	5

*Prosenttien summa ei ole 100, koska vastaukset ovat osittain päällekkäisiä. Jakaumat on painotettu.

Koulutuksen luokittelu perustuu edellä mainittuun jakoon taidealan ammatilliseen koulutukseen ja muun alan ammatilliseen koulutukseen. Koska koulutuksen sisältöön liittyviä vastauksia oli vähemmän kuin vastauksia kysymyksiin: "Oletko saanut koulutuksen taiteilija-

ammattiisi?” ja ”Oletko opiskellut muuta kuin taidealaa?”, kaikkien taiteilijoiden ammatillista koulutusta ei ollut mahdollista luokitella. Näin ollen taidealan koulutusta saaneiden lukumäärä on hieman suurempi kuin luokitelluista vastauksista ilmenee.

Taiteilijoista 40 prosenttia on saanut ammattiinsa *taidealansa korkeimman ammatillisen koulutuksen*. 'Taidealan korkein ammatillinen koulutus' on yleisintä vanhimman ikäluokan, yli 64-vuotiaiden, kohdalla. Heistä peräti 53 prosenttia kuuluu tähän ryhmään. Tämä johtuu osittain käytetystä koulutusluokituksesta, jonka mukaan nykyisiä taideyliopistoja edeltävät oppilaitokset on luokiteltu ko. ryhmään. Taidealan korkeimman koulutuksen saaneiden osuus laskee hieman ikäryhmittäin, mutta kuitenkin alle 35-vuotiaiden ryhmään kuuluvistakin noin kolmannes on saanut taiteilija-ammattiinsa korkeimman taidealan koulutuksen. *Taidealan muu ammatillinen koulutus*, joka on yleistynyt ja monipuolistunut ammattikorkeakoulutasoisen koulutuksen ja toisen asteen koulutuksen tarjonnan lisääntyessä myöhemmin, on paljon yleisempää nuoremmissa ikäluokissa osuuden laskiessa huomattavasti vanhemmissa ikäluokissa.

Ammatillisen koulutuksen puuttuminen kokonaan on yleisintä vanhimpien taiteilijoiden (yli 64-vuotiaat) kohdalla (19 %). Tähän vaikuttavat ammatilliseen koulutukseen liittyvät muutokset ja odotukset; sekä taidealan että muiden alojen ammatillinen koulutustarjonta on ollut aikaisemmin paljon vähäisempää eikä yhtä keskeinen edellytys ammatillisen rekrytoitumisen kannalta. Alle 35-vuotiaista taiteilijoista vain 7 prosenttia ilmoitti olevansa ilman ammatillista koulutusta.

TAULUKKO 4. Koulutuksen saaneet (%) taiteenaloittain vuonna 2000

	Taidealan korkein ammatillinen koulutus	Taidealan muu ammatillinen koulutus	Taidealan ammatillista koulutusta; ei tutkintoa	Muun alan korkeakoulututkinto	Muun alan ammatillinen koulutus	Muun alan korkeakouluopintoja; ei tutkintoa	Ei ammatillista tutkintoa	Taidealan koulutus ulkomailla
Elokuvataide	30	23	12	9	18	16	13	6
Kirjallisuus	7	2	1	44	9	14	27	2
Kritiikki	40	0	0	50	7	11	3	2
Kuvataide	41	41	9	10	21	9	3	4
Monialaiset	37	17	8	21	18	16	10	6
Näyttämötaide	53	3	10	7	15	13	19	5
Rakennustaide	72	9	16	2	12	9	0	2
Säveltaide	26	20	16	7	15	6	21	6
Taideteollisuus	54	25	10	4	20	9	3	4
Tanssitaide	17	45	6	14	15	7	12	11
Valokuvataide	17	23	17	6	18	4	28	2
Kaikki taiteilijat	40	18	11	12	15	10	12	4

Taidealan korkein ammatillinen koulutus on hieman yleisempää naisilla – heistä 43 prosentilla on taidealan korkein koulutus. Miesten vastaava osuus on 37 prosenttia. Myös taidealan muu ammatillinen koulutus oli hieman yleisempää naisilla kuin miehillä – naisista 28 prosenttia ja miehistä 19 prosenttia oli suorittanut taidealan muun ammatillisen koulutuksen.

Taidealan ammatillisen koulutuksen yleisyys ja taso vaihtelevat taiteenaloittain. *Taidealan korkeimman ammatillisen koulutuksen (taideyliopistot)* suorittaminen oli yleisintä rakennustaiteen (72 %), taideteollisuuden (54 %) ja näyttämötaiteen (53 %) aloilla. *Taidealan muun ammatillisen koulutuksen (amk, toinen aste, ulkomaiset opinnot)* suorittaneiden osuus oli suurin tanssitaiteen (56 %) ja kuvataiteen (46 %) aloilla toimineilla taiteilijoilla (taulukko 5).

TAULUKKO 5. *Taidealan koulutuksen saaneiden osuus taiteenaloittain vuonna 2000*

Taiteenala	Taidealan ammatillinen koulutus (%)*	Taidealan korkein koulutus Suomessa (%)
Elokuvataide	59	30
Kirjallisuus	10**	7
Kritiikki	42	40
Kuvataide	86	41
Monialaiset	60	37
Näyttämötaide	61	53
Rakennustaide	84	72
Säveltaide	51	26
Taideteollisuus	83	54
Tanssitaide	72	17
Valokuvataide	41	17
Kaikki taiteilijat	63	40

* Mukana ovat vain tutkinnon suorittaneet Suomessa ja ulkomailla. Kesken-eräiset taidealan opinnot eivät ole luvussa mukana.

**Kirjailijoille ei ole varsinaista ammatillista koulutusta Suomessa toisin kuin kirjallisuuden alalla toimiville näytelmäkirjailijoille (Teak).

Taiteilijoista 12 prosenttia oli suorittanut *muun alan korkeakoulututkinnon*. Muun alan korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus oli suurin kritiikin (50 %) ja kirjallisuuden (44 %) alalla toimivista sekä monialaisista taiteilijoista (21 %). *Muun alan muun ammatillisen koulutuksen* suorittaneiden osuus oli 15 prosenttia kaikista taiteilijoista. Osuudet ovat suurimmat kuvataiteen (21 %) ja taideteollisuuden (20 %) alalla toimivista taiteilijoista sekä monialaisista (18 %) ja elokuvataiteen (18 %) ja valokuvataiteen (18 %) aloilla toimivista taiteilijoista. (Taulukko 4.)

Kaikista taiteilijoista 12 prosenttia ei ollut suorittanut mitään ammatillista tutkintoa. Heidän osuutensa oli suurin valokuvataiteen (28 %) ja kirjallisuuden (27 %) ammateissa toimivista (taulukko 4). Valokuvataiteen alalla toimivien koulutustasoon vaikuttaa tässä tutkimuksessa käytetty taiteilijan määrittely. Valokuvataiteilijoiksi määriteltiin myös valokuvaajat ja mainosvalokuvaajat, joiden joukossa näyttää olevan enemmän itseoppineita kuin taiteilijoiden joukossa keskimäärin. Valokuvataiteilijoiden liittoon kuuluvien taiteilijoiden koulutustaso oli myös taidealan koulutuksen osalta erilainen. Valokuvataiteilijoiden liittoon kuuluvista taiteilijoista 40 prosenttia oli suorittanut taidealansa korkeimman koulutuksen, kun kaikista alalla toimivista osuus oli vain 17 prosenttia. Taidealan korkeimman koulutuksen suorittaneiden osuus oli vain 1 prosentti valokuvaajien liittoon ja 6 prosenttia mainosvalokuvaajien liittoon kuuluvista taiteilijoista. Rakennustaiteen alalla kaikki taiteilijat olivat hankkineet ammatillisen koulutuksen, ja kuvataiteen ja taideteollisuuden aloillakin vain alle 3 prosenttia oli vaille ammatillista koulutusta. Taidealan ammatillisia opintoja ja muita korkeakouluopintoja oli kesken joka kymmenennellä taiteilijalla. Eniten keskeneräisiä taidealan opintoja oli niillä taiteilijoilla, jotka toimivat valokuvataiteen (17 %), rakennustaiteen (16 %) ja säveltaiteen (16 %) aloilla. (Taulukko 4.)

Kaikista taiteilijoista vain 5 prosenttia oli suorittanut pedagogisia opintoja. Heistä enemmistö eli vajaat kaksi kolmasosaa on pätevästi opetustyöhön taidealan opintojensa yhteydessä (mm. musiikinopettajat, tanssinopettajat) ja reilu kolmannes täydentävien opintojen avulla (mm. täydennyskoulutuskeskuksissa). Yleisimpiä pedagogisten opintojen suorittaneiden osuus oli alle 10 prosenttia. (Taulukko 4.)

Taiteilijoilla on korkeampi koulutustaso Suomessa kuin väestöllä keskimäärin. Samanlaisia tuloksia on saatu muissakin tutkimuksissa niin Suomessa kuin ulkomaillakin (ks. mm. Elstad & Røsvik Pedersen 1996, 32, 219; Heikkinen 1989, 33–35; Keskinen & Penttinen 1986, 23–24; Karttunen 1993, 91; Throsby & Thompson 1994, 13–17; Towse 2000, 55). Koulutuksen arvostuksen ja merkityksen kasvu näkyy myös taidealoilla, sillä ammatillisen tutkinnon suorittaneiden osuus taiteilijoista on kasvanut verrattuna aikaisempien taiteilijan asema -tutkimusten tuloksiin. Naisten peruskoulutuksen tason (ylioppilaiden osuus) noustua myös kulttuurialaa opiskelevien naisten osuus on kasvanut korkeakouluissa (Kangas 2002, 240). Erityisesti naistaiteilijoiden koulutustasoa, joka on korkea, voi verrata tähän yleisempään koulutustason nousuun. Monilla taiteenaloilla naisten osuus näyttää kasvaneen sitä mukaa kun koulutuksesta on tullut keskeinen rekrytointikanava (esim. kuvataiteen alalla).

Taiteilijat poikkeavat koulutustason suhteen muusta väestöstä myös sukupuolten välisen koulutuseron osalta: naistaiteilijat ovat miehiä koulutetumpia, kun koko väestön osalta miesten osuus kaikista tutkinnon suorittaneista oli vuonna 2000 hieman naisia korkeam-

pi¹⁸. Korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden (alimman korkea-asteen tutkinnot ja alemman korkeakouluasteen tutkinnot, ylemmän korkeakouluasteen tutkinnot ja tutkijakoulutusasteen tutkinnot) osuus oli 23 prosenttia koko väestöstä Suomessa vuonna 2000, kun taiteilijoista pelkästään taidealan korkeimman ammatillisen koulutuksen saaneiden osuus oli 40 prosenttia¹⁹. Osuuksia vertailtaessa on otettava huomioon, että koko väestön osalta mukana on enemmän nuorempiin ikäluokkiin kuuluvia henkilöitä. Lisäksi on huomioitava, että taiteilijoiden taidealan korkeimpaan koulutukseen on otettu mukaan taideyliopistoja edeltävissä oppilaitoksissa opintonsa suorittaneet. Edellä mainittuun 40 prosentin osuuteen taiteilijoista ei siis ole laskettu mukaan muun alan korkeakoulututkinnon suorittaneita.

---

18 15 vuotta täyttänyt väestö. StatFin -tilastopalvelu. Tilastokeskus.

19 StatFin-tilastopalvelu, Tilastokeskus; Suomen tilastollinen vuosikirja 2002, 85.

3. TAITEILIJAN TYÖ

3.1. Työmarkkina-asema

Työmarkkina-asemaa arvioidaan taiteilijan työllistymisen, työsuhteen laadun ja työajan avulla. Merkittäväksi tekijäksi muodostuu se, missä työoikeudellisessa asemassa taiteilija toimii ammattia harjoittaessaan, eli toimiiko hän esimerkiksi yrittäjänä tai työntekijänä. Taiteenala on keskeinen taiteilijoiden työmarkkina-asemaan vaikuttava tekijä. Erilaiset taiteen tekemisen tavat ja työmarkkinat vaikuttavat siihen, millaiset työmarkkina-asemat alalle vakiintuvat. Taiteenalalle, jolla toimii paljon esiintyviä taiteilijoita, vakiintuu erilaisia toimintatapoja kuin taiteenalalle, jonka piiriin kuuluvat taiteilijat toimivat pääasiallisesti luovassa taiteilija-ammattissa. Taiteilijat voivat toimia samanaikaisesti useissa erilaisissa asemissa työmarkkinoilla (esim. vapaana taiteilijana toimiva näytelmäkirjailija toimii freelance-teatteriohjaajana). Sen vuoksi työmarkkina-asemaa koskevat vaihtoehdot eivät ole toisensa poissulkevia, vaan tarvitaan useampia vaihtoehtoja kuvaamaan taiteilijoiden tilannetta vuoden mittaan.

Taiteilijoiden työmarkkina-asemaa koskeva käsitteistö on moninaista ja eri hallinnonaloilla käytännöt vaihtelevat. Osittain tästä käsitteistön monimuotoisuudesta johtuen syntyy väärinkäsityksiä taiteilijoiden ja viranomaisten välille. Taiteilijat kokevat, että heitä ei pidetä "oikeina" ammattilaisina tai heidät yritetään sijoittaa sellaiseen kategoriaan, johon he omasta mielestään eivät kuulu (Taiteilijoiden ... 2000, 21). Taidehallinnossa, ja tässäkin tutkimuksessa, käytetyt työmarkkina-asemaa kuvaavat käsitteet ja niiden määritelmät poikkeavat hieman sisällöllisesti työvoima- ja verohallinnossa käytetyistä määritelmistä. Työmarkkina-asemaa kuvaavat määritelmät perustuvat Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittävän toimikunnan (TAISTO II) raportissa esiteltyihin, taidehallinnon käytämiin, määritelmiin. Niiden mukaan yrittäjänä pidetään henkilöä, jolla on rekisteröity yritys tai toiminimi; vapaana taiteilijana pidetään henkilöä, joka työskentelee taiteilijana ilman työsuhteita / toimeksiantosuhteita; freelancer on henkilö, joka työskentelee lyhytaikaisissa (usein päällekkäisissä) työsuhteissa tai toimeksiantosuhteissa; vakinaisessa työsuhteessa työskentelevä henkilö saa säännöllistä palkkatuloa työnantajaltaan. (Taiteilijoiden ... 2000, 22.)

TAULUKKO 6. Taiteilijoiden (%) työmarkkina-asema taiteenaloittain vuonna 2000

Taiteenala	Työ- suhde* %	Free- lancer %	Vapaa taiteilija %	Yrittäjä %	Muu** %	Ei tait. työtä v. 2000 %
Elokuvataide	15	49	13	24	15	12
Kirjallisuus	3	27	58	6	16	12
Kritiikki	7	74	5	5	2	13
Kuvataide	11	17	78	6	22	3
Monialaiset	14	35	47	19	18	6
Näyttämötaide	41	36	10	3	21	15
Rakennustaide	41	7	7	40	29	10
Säveltaide	45	41	20	9	15	8
Taideteollisuus	26	16	12	39	18	12
Tanssitaide	39	50	12	3	21	14
Valokuvataide	16	9	18	57	8	10
Kaikki taiteilijat	29	29	28	18	19	10

* Sis. vakinaiset ja toistaiseksi/usean vuoden voimassa olevat työsuhteet.

**Eläkkeellä, työttömänä yms.

Jakaumat on painotettu.

Prosenttien yhteenlaskettu summa ei ole 100, sillä taiteilijat toimivat useissa työmarkkina-asemissa vuoden aikana.

Tarkastelun kohteena olevan vuoden aikana työsuhteessa, freelance-reina ja vapaina taiteilijoina toimivien taiteilijoiden osuudet koko taiteilijakunnasta olivat lähes samat (noin kolmannes) (ks. taulukko 6). Yrittäjinä toimivia taiteilijoita oli lähes viidennes (18 %). Koko maan työvoimasta yrittäjien ja yrittäjäperheenjäsenten osuus oli 12 prosenttia vuonna 2000²⁰. Yrittäjien osuus taiteilijoista oli näin ollen hieman keskimääräistä suurempi. Yrittäjien osuudet olivat suurimmat valokuvataiteen (57 %) ja rakennustaiteen (40 %) aloilla. Valokuvataiteilijoiden osalta yrittäjien suureen määrään vaikuttaa tutkimusjoukon määrittelyssä käytetty rajaus: valokuvaajien liittoon kuuluvista valokuvaajista monella on oma valokuvausliike. Aikaisempien tutkimusten perusteella tutkimusjoukon rajaaminen valokuvataiteen kohdalla pelkästään valokuvataiteilijoihin (Valokuvataiteilijoiden liiton jäseniin) olisi todennäköisesti lisännyt vapaiden taiteilijoiden ja freelance-reiden osuutta valokuvataiteen alalla toimivista ammattilaisista (Karttunen 2002, 36–41; Minkkinen 1999, 11).

Työsuhteessa toimiminen oli yleisintä säveltaiteen, näyttämötaiteen ja rakennustaiteen aloilla toimiville taiteilijoille. Työsuhteet näyt-

20 Tilastokeskus: Suomi lukuina. Tilastokeskuksen Internet-sivut:
http://www.stat.fi/tk/tp/tasku/taskus_tyolama.html.

tivät yleisimmiltä erityisesti esittävillä taiteilijoilla, eli muusikoilla ja näyttelijöillä, kuten aikaisemminkin (ks. Irijala 1993; Karhunen 1993). Huomionarvoista on, että säveltaiteen alalla työskentelee kuitenkin myös luovia taiteilijoita: säveltäjiä, sanoittajia ja sovittajia, jotka harvemmin tekevät työtään työsuhteen turvin. Heidän osuutensa vaikuttaa säveltaiteen alalla näkyvään jakaumaan vähentämällä työsuhteissa toimivien osuutta ja lisäämällä freelancereiden ja vapaiden taiteilijoiden osuutta²¹. Muista esittävästä taiteenaloista poiketen tanssitaiteen alalla työsuhteessa toimivien osuus oli vähäisempi (39 %). Puolet tanssitaiteen edustajista työskenteli freelancerina. Freelancereiden osuus oli korkea myös kritiikin (71 %) ja elokuvataiteen aloilla (49 %). Kuvataiteilijat olivat useimmiten vapaita taiteilijoita (78 %) samoin kuin kirjailijat ja kääntäjät (58 %). (Taulukko 6.)

3.2. Työttömyys

Työmarkkina-asemaan liittyvät erityispiirteet taiteilija-ammateissa vaikuttavat myös *työttömyyden* määrittelyyn taiteilijoiden kohdalla. Vaikeinta työttömyyden toteaminen tai havaitseminen on *vapaina taiteilijana* työskentelevien osalta. Miten todeta työttömyys niiden taiteilijoiden tilanteessa, joilla ei ole työnantajaa tai toimeksiantajaa eikä tilauksia/sopimuksia tai säännöllistä palkkatuloa? Työvoimapolitiittisissa lausunnoissa taiteilijat tulkitaankin usein omassa työssään työllistyviksi, ja näin itsensä työllistäminen nähdään esteenä työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumiselle ja työttömyysturvan saamiselle (Taiteilijoiden ... 2000, 22; ks. myös Towse 2000, 65). Työttömyysturvaa saadakseen taiteilijan on usein todistettava taiteilijana toimimisen loppuneen. Työttömien taiteilijoiden määristä on olemassa tietoja työministeriön tilastoissa ja taiteilijajärjestöjen ylläpitämissä työttömyyskassoissa (Suomen Muusikkojen liitto ry, Näyttelijäliitto, TeMe ry).

Taiteilijoiden suurimpana ongelmana pidetään usein piilotyöttömyyttä. Työttömäksi työnhakijaksi ei välttämättä kannata ilmoittautua, jos työttömyysturvaa ei saa eikä alan töitä ole tarjolla. Myös työttömyyttä käsittelevien tilastojen ongelmana voi olla edelleenkin se, että taiteilijana työskentelevä ei välttämättä näy tilastoissa taiteilijana moniammattisuutensa vuoksi tai se, että useissa tilastoissa taiteilijat luokitellaan samaan kategoriaan muiden kulttuuriryöntekijöiden kanssa. Towse (2000) viittaakin empiiristen tutkimustulosten merkitykseen taiteilijoiden työttömyyttä tai alityöllistymistä tutkittaessa

---

21 Säveltaiteen kohdalla jakaumat vaihtelevat eniten luoviin ja esittäviin taiteilijoihin kuuluvien välillä.

(Skotlannissa taiteilijoista kolmannes oli työttöminä työnhakijoina vuoden 1993 aikana, vaikka sielläkin taiteilijoiden asema työttömyysturvan suhteen on hyvin samantyyppinen kuin Suomessa). Towsen skotlantilaisia taiteilijoita käsittelevässä selvityksessä todettiin muun muassa työttömyysriskin vähenevän iän myötä. Tutkimuksen perusteella pääteltiin taiteilijoiden jättävän taiteellisen työn työmarkkinat ajan myötä, mikäli työn saatavuus ja toimeentulon hankkiminen osoittautuu mahdottomaksi taiteilija-ammattia harjoittamalla. (Scottish Arts Council 1995.) Työministeriön ja taiteilijajärjestöjen (Suomen Näyttelijäliitto, Suomen Muusikkojen liitto, TeMe ry.) ylläpitämien työttömyyskassojen tilastojen mukaan suomalaisten taiteilijoiden työttömyysluvut näyttäisivät laskeneen lamavuosisista vuoteen 2000 mennessä, mutta työttömyyden mittaamiseen liittyvät ongelmat varjostavat työttömyyden yleisyydestä tehtyjä päätelmiä, sillä työttömyys on edelleenkin yleinen ongelma joissakin taiteilija-ammateissa toimivilla (Taiteilijoiden ... 2000, 22–23).

TAULUKKO 7. Työttöminä työnhakijoina olleet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuonna 2000*

Taiteenala	Työttömien taiteilijoiden osuus (%)
Elokuvataide	28
Kirjallisuus	4
Kritiikki	11
Kuvataide	38
Monialaiset	23
Näyttämötaide	23
Rakennustaide	6
Säveltaide	21
Taideteollisuus	14
Tanssi	34
Valokuvataide	11
Kaikki taiteilijat	20
Työttömyysaste Suomessa v. 2000	10–13 %**

* Niiden taiteilijoiden osuus (alle 65-vuotiaat), jotka ilmoittivat olleensa työttöminä työnhakijoina vuoden 2000 aikana (työttömyysajan pituudet vaihtelevat). Jakaumat on painotettu.

** Yleinen työttömyysaste vaihtelee lähteestä riippuen. Tilastokeskuksen mukaan se oli 10 prosenttia ja työministeriön mukaan 13 prosenttia vuonna 2000.

www.tilastokeskus.fi/tk/tp/taskus_tyoelama.html 22.5.2002.

www.mol.fi/katsaukset/tils200012.htm 22.5.2002.

Kyselyn mukaan taiteilijoista kaikkiaan 20 prosenttia oli työttömänä työnhakijana eripituisia jaksoja vuoden 2000 aikana (taulukko 7). Työttömien osuus vaihtelee huomattavasti taiteenaloittain. Työttö-

mien taiteilijoiden määrä oli melko suuri verrattuna kokonaistyöttömyyteen Suomessa samana vuonna. Kehitys tähän suuntaan on ollut ennakoitavissa. Suomessa työttömyys on aikaisemmin kohdannut muita useammin huonosti koulutettuja, keski-ikäisiä ja maaseudulla asuvia miehiä, mutta viimeisimmän aallon työttömyys on levittäytynyt myös kaupunkeihin ja tavoittaa eri alojen ammattilaiset koulutustasosta riippumatta (Blom ym. 2001, 90). Taiteilijoiden koulutustaso on osoittautunut korkeaksi ja taiteilijat asuvat todennäköisimmin pääkaupunkiseudulla ja muissa suurimmissa kaupungeissa. Nämä seikat eivät ole vaikuttaneet työllistymiseen enää siinä määrin kuin aikaisemmin, kuten eivät ole vaikuttaneet muillakaan aloilla.

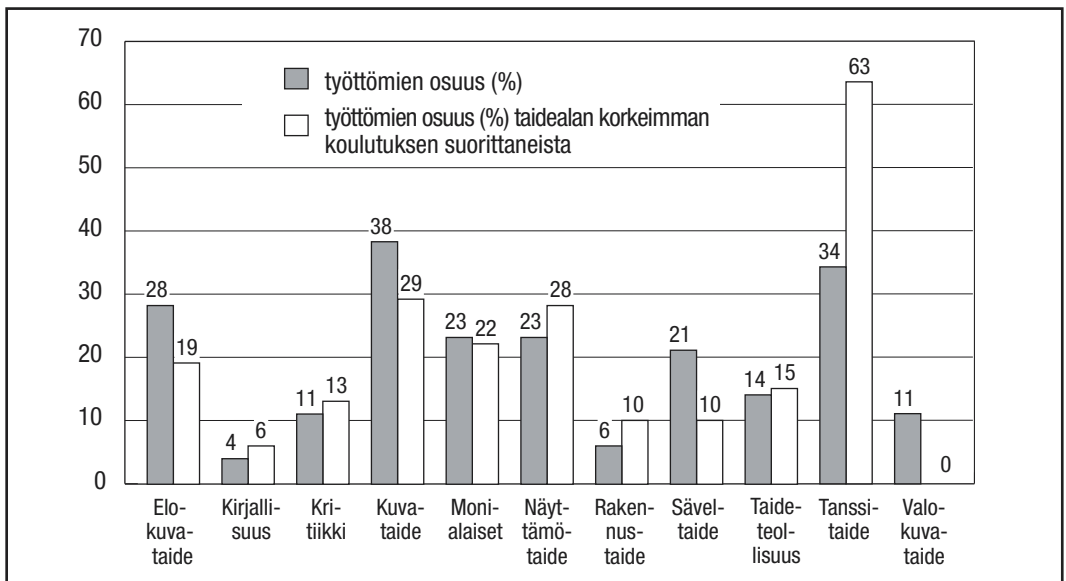
Taiteilijoiden työttömyysaste vuonna 2000 näyttäisi olleen korkeampi tämän tutkimuksen perusteella kuin työministeriön ja taiteilijajärjestöjen ylläpitämien työttömyyskassojen tilastoimista tiedoista ilmenee (Taiteilijoiden ... 2000, 22–23). Kuten edellä todettiin, tilastojen ongelmana on usein ammattia koskevan tiedon puuttuminen tai moniammatillisuudesta johtuva ammattien päällekkäisyys. Kuvataiteilijoiden osalta ko. tilastojen mukainen työttömyysaste olisi tilastojen perusteella huomattavasti pienempi (24 %) kuin tämän kyselytutkimuksen mukainen työttömyysaste (38 %) (taulukko 7). Lukujen erilaisuuteen vaikuttavat mitä todennäköisimmin ammatin määrittelemiseen liittyvät tekijät.

Kirjallisuuden ja kuvataiteen alalla taiteilijoita yhdistävät usein ns. luoviin taiteilija-ammatteihin liitetyt yhteiset piirteet: epävakaa työmarkkina-asema, epävarmat uranäkymät ja vaihteleva tulotaso. Työttömien osuus tutkimusvuoden aikana oli näillä taiteenaloilla kuitenkin hyvin erilainen: kirjallisuuden alalla 4 prosenttia ja kuvataiteen alalla 38 prosenttia (taulukko 7). Vapaina taiteilijoina työskentelevien työttömyys on ylipäättään hankalasti määriteltävissä oleva tilanne. On kuitenkin mahdollista, että kuvataiteilijat olivat ilmoittautuneet työttömiksi työnhakijoiksi jostain muusta työtehtävästä kuin taiteellisesta työstä, kuten kuvataideopettajan työstä. Toisaalta kirjallisuuden alalla toimivat (kirjailijat, näytelmäkirjailijat, kaunokirjallisuuden kääntäjät) ovat ehkä työllistyneet jossain muussa työtehtävässä kuin taiteellisessa työssä. Työttömyyttä koskevista vastauksista ei voi päätellä, mitä työtä taiteilija on tehnyt ennen työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumistaan tai mitä työtä taiteilija hakee työttömäksi työnhakijaksi ilmoittauduttuaan.

Ammatillisella tutkinnolla ei ole myönteistä vaikutusta taiteilijoiden työllistymiseen siinä määrin kuin muissa ammateissa toimivilla. Työttömyys on tämän aineiston perusteella huomattavasti enemmän sidoksissa taiteenalaan ja ikään. Nuoremmat taiteilijat ovat useammin epävakaaassa asemassa työmarkkinoilla kuin vanhemmat taiteilijat. Tätä havainnollistaa kuvio 2, joka osoittaa, ettei taidealan korkeimman koulutuksen saaneilla taiteilijoilla työllistyminen ole välttämättä sen helpompaa kuin taiteilijoilla keskimäärin. Joillakin taiteenaloilla tilanne on jopa päinvastainen. Tanssitaiteen, rakennustaiteen ja näyt-

tämötaiteen aloilla taidealan korkein koulutus ei ole parantanut työllistymismahdollisuuksia. Eräänä selitysmahdollisuutena tähän päinvastaiseen vaikutukseen on tanssitaiteen alalla vakinaisten ja määräaikaisten työpaikkojen niukkuus. Myös näyttämötaiteen alalla nuoret korkeasti koulutetut teatterialan ammattilaiset ovat usein freelance-reita, mikä lisää huomattavasti työttömyysjaksojen mahdollisuutta vuoden mittaan. Rakennustaiteen alalla taidealan korkeimman koulutuksen saaneet kilpailevat keskenään työmarkkinoilla, koska käytännössä lähes kaikilla on korkeakoulututkinto.

KUVIO 2. Työttömien työnhakijoiden osuus (%) kaikista taiteilijoista ja taidealan korkeimman koulutuksen suorittaneista (%) taiteenaloittain vuonna 2000

Jakaumat on painotettu.

Työttömyys on koskettanut taiteilijoita hyvin eri tavalla riippuen heidän taiteenalastaan ja sukupuolestaan. Työttömyys oli yleisempää taiteilijoina toimineilla naisilla (25 %) kuin miehillä (16 %). Sen sijaan miestaiteilijat (23 %) olivat hieman yleisemmin olleet koko vuoden työttöminä työnhakijoina kuin naistaiteilijat (14 %). Naisilla oli siis ollut yleisemmin lyhyitä työttömyysjaksoja, kun taas miehillä työttömyysaika muodostui pitemmäksi.

Työmarkkina-aseman epävakaus on yhteydessä työllistymiseen; freelancereista 34 prosenttia ja vapaista taiteilijoista 28 prosenttia oli ollut työttömänä vuoden mittaan, kun taas työsuhteessa työskentelevistä taiteilijoista vain 10 prosenttia ja yrittäjistä vain 5 prosenttia oli ollut työttömänä. Kuvataiteen alalla toimivien naisten joukosta löytyi suurin työttömänä olleiden osuus (41 %). Samalla taiteenalalla toimivien miesten tilanne oli ollut hieman parempi; heistä 33 prosenttia oli ollut työttömänä. Myös elokuvataiteen alalla toimivien naisten työttö-

myysaste oli korkeampi (38 %) kuin samalla taiteenalalla toimivien miesten (23 %). Naisten ja miesten väliset erot taiteenalan sisällä olivat työttömyyden suhteen suuria myös seuraavilla taiteenaloilla: valokuvataide (16 % naiset ja 5 % miehet), rakennustaide (25 % naiset ja 0 % miehet) ja monialaiset (35 % naiset ja 15 % miehet).

Työttömyyspäivärahan tai työmarkkinatuen saaminen työttömyysperiodin aikana oli myös tarkastelun kohteena. Työttömistä taiteilijoista enemmistö (87 %) sai työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea ainakin osittain tai osan työttömyysajastaan. Työttömiksi työnhakijoiksi ilmoittautuneista taiteilijoista 13 prosenttia ei siis saanut työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea lainkaan.

3.3. *Moniammatillisuus*

Taiteilija-ammattien harjoittajat tekevät tyypillisimmillään useaa työtä samanaikaisesti (Frey & Pommerehne 1989, 152–158; Gray & Heilbrun 1993, 281–301; Throsby 1992; Throsby & Thompson 1995; Towse 2000; Wassall & Alper 1992; Minkkinen 1999). Taiteilijat voivat tehdä oman taiteenalan taiteellista työtä, taiteenalansa tuntemusta vaativaa ja siihen liittyvää työtä, toisen taiteenalan taiteellista työtä ja/ tai muuta, ei-taiteellista, työtä. Taiteilijoiden moniammatillisen toiminnan laajuuden ja tulonlähteiden moninaisuuden selvittäminen antaa tietoa muun muassa taiteellisen työn kannattavuudesta. Taiteellinen työ ei aina riitä takaamaan riittävää elintasoa. Tähän on monta syytä, joista esimerkkeinä markkinoiden rajallinen koko ja julkisen tuen riittämättömyys. Erityisesti uransa alkuvaiheessa olevat taiteilijat tarvitsevat usein sekä kaupallista että taiteellista läpimurtoa pystyäkseen ansaitsemaan elantonsa. Läpimurtoa tarvitaan sekä riittävän tulotason että laadullisin perustein myönnettävien apurahojen saamiseksi. Jos kaupallista menestystä ja/ tai apurahoja ei tule, on melkein välttämätöntä hankkia muuta työtä taiteellisen työn lisäksi (ks. esim. Mitchell 2002, 195). Matala tulotaso ja rahallisten palkkioiden saaminen viiveellä ovat erittäin yleisiä ilmiöitä taiteellisen työn tekijöiden kohdalla. Taiteilijan työtä voidaan arvostaa markkinoilla ja/ tai asiantuntijoiden keskuudessa vasta vuosikymmenien kuluttua töiden valmistumisesta taiteellisen työn laadusta riippumatta. Työtehtävien moninaisuus usein tukee työtä taiteilijana, mutta sillä voi olla myös negatiivisia vaikutuksia, sillä rajallisten resurssien vuoksi taiteellinen työ saattaa jäädä kokonaan sivuun.

Työelämän muutosten seurauksena on työmarkkinoilla yleisemmänkin lisääntyneen vaatimus moniammatillisuudesta sekä normatiiv-

visista ja innovatiivisista kvalifikaatioista²². Ammatin käsite on jouduttu muillakin ammattialoilla jossain suhteessa määrittelemään uudelleen, koska usein on otettava huomioon kaikki ne ammatit ja ammattiryhmät, joissa työntekijällä on valmiuksia ja halukkuutta työskenellä (Mikkonen 1996, 13). Yhä yleisemmin on siirrytty tehtäväspesifistä osaamisesta organisaatiospesifiin osaamiseen (Kasvio 1994, 21). Ammatillisten urien suunta siirtyy vertikaalisesta horisontaaliseen, eli tarvitaan useita ammatillisia taitoja ja kykyä soveltaa niitä luovasti työryhmissä (Kasvio 1994, 40–41). Kysymys on Kasvion (1994) mukaan kuitenkin enemmän yksilön ja työmarkkinoiden välisen suhteen muuttumisesta kuin ammattien ja työtehtävien perusolemusten muuttumisesta. Tämä yksilön ja työmarkkinoiden välisen suhteen muuttuminen tarkoittaa taiteilijoidenkin kohdalla ennen kaikkea taiteellisen työn ja taiteelliseen työhön liittyvän työn välisen suhteen rakentumista. Ammatillinen toiminta ei taiteilija-ammateisakaan rajoitu pelkästään kapeaan oman alan osaamiseen, vaan työnantaja tai toimeksiantaja odottaa usein taiteellista produktiota tilatesaan taiteellista työtä sivuavien töiden hallintaa ja 'kokonaispaketin' toimittamista, yhtä lailla kuin taiteilijakin palkkioitaan ja työtilaisuuksiaan lisätäkseen pyrkii usein tekemään työtään mahdollisimman laaja-alaisesti.

Moniammatillisuus-käsite voidaan ymmärtää eri tavoin määrittäjästä ja kontekstista riippuen. Taiteilijoiden ammatillista toimintaa kuvaavana käsitteenä se vastaa englanninkielistä termiä 'multiple jobholding' (Throsby & Thompson 1995; Rengers 2002; Towse 1996). Moniammatillisuus ei siis tässä yhteydessä tarkoita pelkästään kahdessa tai useammassa varsinaisessa ammatissa (profession) toimimista vaan myös kahdessa tai useammassa työtehtävässä (job) toimimista. Vihma-Purovaara (2000, 92) on käyttänyt tässä yhteydessä käsitettä 'kaksoisidentiteetti' selvittäessään näyttämötaiteen ammattilaisten urapolkuja. Kaksoisidentiteetti ei kuitenkaan käsitteenä kuvaa nimenomaan työelämään ja ammatilliseen asemaan liittyvää piirrettä yhtä hyvin kuin moniammatillisuus vaikka liittyykin siihen. Vihma-Purovaara (2000) kertoo suomalaisessa yhteiskunnassa yleistyneestä trendistä, jopa pakosta, kouluttautua moneksi ja pystyä vaihtamaan alaa sujuvasti eri työtehtävien mukaan. Kysymys voi kuitenkin olla

---

22 Työelämän edellyttämät kvalifikaatiot voidaan jakaa kolmeen ryhmään: tuotannollisiin, normatiivisiin ja innovatiivisiin kvalifikaatioihin. *Tuotannolliset kvalifikaatiot* tarkoittavat niitä ammatillisia tietoja ja taitoja, jotka ovat välttämättömiä työn välittömässä suorituksessa. *Normatiiviset kvalifikaatiot* on yleensä ymmärretty henkilökohtaisina ominaisuuksina eikä niinkään ammattitaitona: 1) mukautumiskvalifikaatiot, 2) motivaatiokvalifikaatiot ja sosiokulttuuriset kvalifikaatiot. *Innovatiiviset kvalifikaatiot* tarkoittavat niitä taitoja, joiden avulla työntekijä pystyy irrottautumaan työhön liittyvästä rutiinista ja kehittämään työprosessia eteenpäin. (Ollus ym. 1990.)

myös valinnasta ja elämänlaadun paranemisesta, jos taiteilija pystyy laajentamaan työkenttäänsä ilman, että taiteellinen työ siitä kärsii.

3.4. Taiteellinen työ, taiteelliseen työhön liittyvä työ ja muu työ

Ammatillista toimintaa ja tulonlähteitä koskevissa kysymyksissä taiteilijoita pyydettiin käyttämään seuraavia vaihtoehtoja kuvaamaan toimintaansa eri sektoreilla:

- 1) 'Taiteellinen työ' merkitsee vain taiteilijan työtä.
- 2) 'Taiteelliseen työhön liittyvä työ' tarkoittaa taiteilijan oman taiteenalan/-alojen tuntemusta vaativaa työtä.
- 3) 'Muu työ' tarkoittaa taiteenalan/-alojen ulkopuolista, ei-taiteellista työtä.

Erilaisten töiden ja työtehtävien luokittelu ei ole kaikkien taiteilija-ammattien osalta eikä kaikilla taiteenaloilla luontevaa eikä mielekäs-tä. Eri taiteenaloilla luokitteluperusteet vaihtelevat eikä edellä mainituille kategorioille aina löydy hyviä perusteluja. Edellä mainittua luokittelua on kuitenkin käytetty tutkimuksissa paljon (ks. Elstad & Røsvik Pedersen 1996; Throsby & Thompson 1994, 1995; Minkkinen 1999; Kerr & Donn & Van Aalst 2002; Wassall & Alper 1992) ja se toimii yleisenä kehyksenä, jonka avulla voidaan tarkastella moniammatillisen toiminnan yleisyyttä eri taiteenaloilla.

Kaiken kaikkiaan 37 prosenttia taiteilijoista teki ainoastaan *taiteellista työtä* vuonna 2000. Kiinnostavaa on se, että aikaisempaan, valtion apurahan saajiin kohdistuneeseen tutkimukseen verrattuna ainoastaan taiteellista työtä tehneiden taiteilijoiden osuuden voi arvioida nousseen noin kymmenen prosenttiyksikköä, sillä myös apurahaa saaneista taiteilijoista lähes samansuuruinen osuus, tarkemmin 34 prosenttia, oli tehnyt ainoastaan taiteellista työtä. Valtion apurahaa vuonna 1996 saaneista taiteilijoista 24 prosenttia teki apurahavuonna ainoastaan taiteellista työtä (Minkkinen 1999, 14).²³ Tilanne on muuttunut taiteellista työtä suosivaan suuntaan melko paljon melko lyhyessä ajassa. Tulos viittaa joko siihen, että hieman useammalla suomalaisella taiteilijalla on ollut mahdollisuus tulla toimeen taiteellisesta työstä saamallaan tuloilla ja/tai apurahoilla kuin aiemmin, tai siihen,

---

23 Laajan, kaikkien taiteenalojen taiteilijoita koskevan tutkimuksen mukaan australialaisista taiteilijoista 28 prosenttia teki ainoastaan taiteellista työtä (Throsby & Thompson 1995, 5), joten tämän tutkimuksen tulos poikkeaa aikaisemmista tutkimustuloksista.

että taiteelliseen työhön liittyvää työtä ja/tai muuta työtä ei ole ollut riittävästi tarjolla tutkimusvuoden aikana.

Tämän aineiston perusteella noin puolet taiteilijoista (52 %) teki taiteellisen työnsä ohella *taiteelliseen työhön liittyvää työtä* vuonna 2000. Taiteellisen työn ohella *muuta työtä* (ei-taiteellista) teki viidennes (21 %) taiteilijoista. Valtion apurahaa vuonna 2000 saaneet taiteilijat eivät poikkeakaan edellisen suhteen muista taiteilijoista. Tulos ei eroa kovinkaan paljon 1990-luvun puolivälin tilanteesta, jolloin apurahaa saaneiden enemmistö (62 %) oli tehnyt taiteellisen työn ohella taiteelliseen työhön liittyvää työtä ja vajaa kolmannes (31 %) muuta työtä (Minkkinen 1999, 14). Ammatillinen toiminta taiteellisen työn, taiteellisen työhön liittyvän työn ja muun työn osalta eroaa kuitenkin huomattavasti taiteenaloittain²⁴. Erot eri aikoina eivät ole olleet kovin suuret ja osuuksien suhteet ovat pysyneet ennallaan: vähemmistö taiteilijoista on tehnyt ainoastaan taiteellista työtä, enemmistö taiteelliseen työhön liittyvää työtä ja harvemmat muuta työtä.

Miesten ja naisten tilanne moniammatillisuuden suhteen ei juurikaan eronnut toisistaan. Miehet tekivät jonkin verran useammassa tapauksessa (40 %) ainoastaan taiteellista työtä kuin naiset (33%). Naiset (56 %) taas tekivät jonkin verran enemmän taiteellisen työn ohella taiteelliseen työhön liittyvää työtä kuin miehet (48 %). Noin viidennes sekä naisista että miehistä teki muuta (ei-taiteellista) työtä taiteellisen työnsä ohella.

Ikä ei myöskään vaikuttanut oleellisesti moniammatillisen toiminnan yleisyyteen. Ainoa merkittävä ero ikäryhmien välillä on iältään vanhimpien taiteilijoiden tilanne. Vanhimmat taiteilijat (yli 64-vuotiaat) tekivät muita useammin ainoastaan taiteellista työtä (61 %). Taiteelliseen työhön liittyvän työn ja muun työn tekemisestä luovutaan yleensä ikääntyessä, mutta taiteellisen työn tekeminen jatkuu usein myös eläkeiän saavuttamisen jälkeen. Nuorten taiteilijoiden tilanne on muuttunut aikaisempiin tutkimustuloksiin verrattuna. Kun vuonna 1996 apurahaa saaneista alle 35-vuotiaista taiteilijoista 40 prosenttia teki taiteellisen työn ohella ei-taiteellista työtä, samaan ikäryhmään kuuluvista vuonna 2000 ei-taiteellista työtä tehneiden osuus oli vain vajaa viidennes (18 %) (ks. Minkkinen 1999, 15).

Suurimpana syynä moniammatillisuuteen oli tulojen vähäisyys varsinaisesta taiteellisesta työstä. Vaikka taiteilijat tekivät taiteelliseen työhön liittyvää työtä lähes yhtä usein taloudellisista syistä kuin kiinnostuksenkin vuoksi, niin muuta, ei-taiteellista työtä he tekivät pääasiassa taloudellisista syistä. Muita syitä taiteellista työtä sivuavan työn tekemiselle olivat muun muassa taiteellisen työn laaja-alaisuudesta johtuvat tarpeet, ammattitaidon ylläpitäminen ja lisääminen, työmahdollisuuksien lisääminen/turvaaminen tulevaisuudessa, vaihtumismahdollisuuksien kasvattaminen, yhteisyyden kokemisen kai-

---

24 Ks. luku 5.

puu sekä yritystoimintaan/itsenäiseen ammatinharjoittamiseen liittyvä työtehtävien moninaisuus. Ohessa taiteilijoiden perusteluja taiteelliseen työhön liittyvän työn tekemiselle:

För att skaffa mig ett yrke som berör mitt eget arbete och som kan ge mig lön. (nro 83, bildkonstnär, videokonstnär)

Kuuluu työnkuvaan hyvin luonnollisesti. (nro 934, koreografi, tanssija, tanssinopettaja)

Suunnittelu ja taide nivoutuvat luonnollisesti yhteen. (nro 261, kuvataiteilija-kuvittaja)

Opettaminen, taidon jakaminen, kuuluu muusikon toimeen aina enemmän tai vähemmän. (nro 721, muusikko)

Sekä tutkimukselliset että pedagogiset työt ovat elimellisesti liittyneet taiteilijan työhöni. (nro 1927, elokuvaohjaaja, teatteriohjaaja, näytelmäkirjailija, näyttelijä, äänisuunnittelija, visuaalisoiija)

Henkilökohtaisen oppimisen vuoksi. (nro 169, teollinen muotoilija, graafinen suunnittelija, käsityöläinen)

Taiteellisen työn edellytysten ylläpitämiseksi. (nro 209, sisustusarkkitehti)

Oman osaamisen siirtäminen alan opiskelijoille. (nro 677, animaatioelokuvaohjaaja, animaattori)

Kasvatuksellisesti merkittävää työtä. (nro 1097, näyttelijä, TeM, teatteri-ilmaisun pedagogi)

Oman kehityksen motivoimiseksi. (nro 1504, muusikko – lyömäsoittimet)

Kaikesta ei uskalla kieltäytyä apurahan (3 v.) aikana. Opetustyöt esim. saattavat mennä kokonaan. (nro 1083, taidemaalari, taidegraafikko, kuvittaja, sarjakuvantekijä, opettaja)

Kirjailijan on hyvä näkyä ja olla aktiivinen myös ulospäin. Näkyminen edistää kirjanmyyntiä ja aktiivisuus saattaa edesauttaa apurahansaantia. (nro 947, kirjailija)

Opetustyötä teen, koska olen huolissani alan tulevaisuudesta. (nro 1281, lavastaja / pukusuunnittelija)

Vaikuttamisen takia. (nro 926, valokuvataiteilija, valokuvaaja, elokuvatyöntekijä, graafinen suunnittelija)

Konstens möjlighet att påverka samhället. (nro 1176, skådespelare)

Tarve sosiaaliseen työelämään → tarve tuntea kuuluvansa "aktiiviseen yhteiskuntaan". (nro 82, kuvataiteilija, taidemaalari)

Säilyttääkseni kontaktin nuoriin kollegoihin. (nro 1542, muusikko-säveltäjä)

Taiteellinen työ on kokonaisvaltainen prosessi, johon liittyy monimuotoista työtä, yrityksen pyörittämistä, byrokratiaa ... (nro 843, muotिताiteilija)

Mahdollistaakseni taiteellisen työn toteutumisen. (nro 948, tanssija, koreografi, käsikirjoittaja, näyttelijä, tuottaja, kuvataiteilija)

Monipuolistan tehtäväkenttää. (nro 1687, graafinen suunnittelija, AD, mainonnan suunnittelija)

Nk. "leipääntymisen" estämiseksi; uusien teknisten menetelmien omaksumiseksi. (nro 2052, valokuvantekijä)

Kaiken kaikkiaan 21 prosenttia taiteilijoista teki *ei-taiteellista työtä* vuoden 2000 aikana. Osuudet vaihtelivat taiteenaloittain elokuvataiteen alalla toimivien 8 prosentista kriitikoiden 55 prosenttiin. Naisten ja miesten välillä ei tässä yhteydessä ollut merkittäviä eroja. Taiteilijat tekivät muuta työtä enimmäkseen taloudellisista syistä, harvemmat kiinnostuksen vuoksi. Edellä mainittujen lisäksi muita syitä olivat muun muassa ympäristön painostus, taiteellisen toimenkuvan laaja-alaisuus, koulutuksen laaja-alaisuus, auttamisen halu, muun ammattitaidon ylläpito, tutkimustyön tarve, epäusko taiteellisen työn tulevaisuudennäkymiin ja taiteellisen työn tarjonnan vähäisyys.

Halusta tulla taloudellisesti toimeen omalla työllä, ympäristön painostuksesta. (nro 1, kuvataiteilija (taidemaalari, ympäristötaiteilija))

Halu saada ajatuksia esiin laajemminkin. (nro 2072, ohjaaja, dramaturgi, näytelmäkirjailija)

Kuuluu teollisen suunnittelijan toimenkuvaan. (nro 245, designer, suunnittelija, tekstiilitaiteilija)

Lähinnä siitä syystä, ettei kyseinen ammattitaito unohtuisi. (nro 972, suomentaja)

Kirjoitustyöhön liittyvä tutkimustyö, aineistonkeruuta. (nro 1033, kirjailija)

Koulutuksen vuoksi, yhdistääkseni myös töissäni tieteen ja taiteen. (nro 1048, performancetaiteilija)

Ravintolamusiikolla ei tulevaisuutta. (nro 1357, muusikko)

Tarjonta vähäistä näyttelijöille. (nro 1792, näyttelijä)

Vakituinen työ antaa mahdollisuudet suunnitella tulevaisuutta myös taloudelliselta kannalta eteenpäin eri lailla kuin freelancerina. (nro 1858, muusikko/viulisti)

David Throsby (1994) on tutkimustensa perusteella luonut mallin (work-preference model), jonka mukaan taiteilijat tekevät taiteelliseen työhön liittyvää työtä ja muuta, ei-taiteellista työtä, vain sen verran kuin on pakko, kun tavoitteena on 'ostaa' aikaa ja mahdollisuuksia tehdä varsinaista taiteellista työtä. Myös Ruth Towse on todennut empiiristen havaintojensa perusteella ilmiön olemassaolon – tulotason noustessa taiteilija yleensä käyttää enemmän aikaansa taiteelliseen työhön ja vähemmän aikaa muuhun työhön (Towse 2001, 485). Throsby (1994) on havainnut myös ns. selviytymispakon (survival constraint) vaikuttavan taiteilijoiden työmarkkinoilla sanelemalla reunaehtoja, joiden varassa tulonmuodostus toimii. Koska taiteellisen työn tekemiseen liittyvät kustannukset (esim. työvälineiden hinnat, kustannukset työtilosta) vaihtelevat taiteenaloittain, on tulojen tarve eri taiteenaloilla erilainen. 'Survival constraint' voidaan tulkita 'minimitulovyöhykkeen' avulla. Se tarkoittaa tulotasoa, jossa rahan ansait-

seminen menettää merkityksensä päämääränä. Niin kauan kun taiteilija ansaitsee vähemmän kuin minimitulon tullakseen toimeen, hän etsii muuta työtä ansaitakseen rahaa, jotta voi tehdä taiteellista työtään. Kun rahaa on riittävästi, taiteilija menettää nopeasti mielenkiintonsa rahan ansaitsemiseen taiteellisen työnsä ulkopuolella olevassa työssä.

Tämän aineiston perusteella Throsbyn esittämä malli on käyttökelpoinen tiettyyn rajaan saakka. Usein mallia on käytetty kuvaamaan nimenomaan kuvataiteilijoiden tilannetta työmarkkinoilla (ks. muun muassa Abbing 2002; Rengers 2002) mutta se on sovellettavissa usein myös niiden taiteilijoiden tilanteeseen, jotka toimivat muilla ns. matalan tulotason taiteenaloilla (vrt. tanssitaide, valokuvataide). Osa taiteilijoista kuitenkin korostaa varsinkin taiteelliseen työhön liittyvän työn kuuluvan oleellisena osana heidän toimenkuvaansa taiteilijoina. Siksi tässä yhteydessä ei ole syytä arvottaa 'ainoastaan taiteellista työtä' tehneitä taiteilijoita ammatillisesti parhaimpaan asemaan. Se, että taiteilijan työ koostuu puhtaasti taiteellisesta työstä, ei sinänsä ole ideaali, sillä muiden töiden tekeminen voi liittyä luontevasti taiteilijan työnkuvaan. Kyse on monessa tapauksessa myös valinnasta; taiteilijan toimenkuva voi olla laajempi tai suppeampi samoin kuin moniammatillisuus voi olla joko mieluinen ja tietoinen valinta yhtä hyvin kuin välttämätön ja taiteelliselta työltä liikaa aikaa vievä tilapäinen ratkaisu.

3.5. Työaika

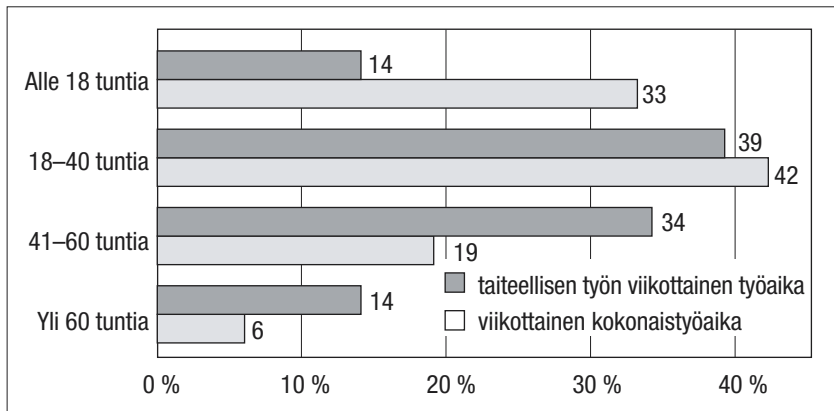
Taiteilijoiden viikoittainen työaika on tutkimuksessa jaettu kokonaisyöaikaan (tuntia/vko) ja taiteelliseen työhön käytettyyn työaikaan (tuntia/vko). Työaikaa koskevien kysymysten kohdalla on tavallista enemmän puuttuvia vastauksia (14 %), joten siihen liittyvien tulosten osalta voi tehdä vain varovaisia johtopäätöksiä. Palautteen perusteella on todennäköistä, että ne taiteilijat, joilla on säännöllinen viikoittainen työaika ovat vastanneet kysymyksiin huolellisesti, kun taas ne, joilla oli vaikeuksia arvioida käyttämänsä työaikaa (työn epäsäännöllisyyden tai työn luonteen vuoksi) jättivät helpommin vastaamatta kokonaan. Sen vuoksi on oletettavaa, että työaikaa koskevat tiedot painottuvat niihin taiteilijoihin, joilla oli säännölliset työajat ja työn luonne helposti hahmotettavissa taiteelliseen työhön, taiteelliseen työhön liittyvään työhön ja muuhun työhön.

Taiteilijoista lähes puolet teki yli 40-tuntista työviikkoa. Taiteelliseen työhön käytetty aika oli vähäisempi – vain neljännes taiteilijoista teki taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa. Työntekoon käytetty aika osoittaa moniammatillisen toiminnan suurta merkitystä taiteilijoiden

työelämän kokonaisuudessa. Kolmannes taiteilijoista käytti työaikaan taiteelliseen työhön vain alle 18 tuntia viikossa. (Kuvio 3.)

Taiteenaloittaisista eroista näkee vielä selvemmin, kuinka moniammatillisen toiminnan laajuus vaikuttaa taiteelliseen työhön käytettyyn työaikaan. Yli puolet arvostelijoista (74 %) ja tanssijoista (57 %) teki taiteellista työtä vain alle 18 tuntia viikossa. Myös valokuvataiteen alalla työskentelevien taiteelliseen työhön käyttämä aika oli monella vähäinen, vaikka kokonaistyöaika oli suurimmalla osalla heistä yli 40 tuntia viikossa. *Ainoastaan taiteellista työtä* tehneiden osuus olikin näillä taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden joukossa pienempi kuin muilla taiteenaloilla toimivilla keskimäärin. Eniten työaikaan taiteelliseen työhön käyttivät arkkitehdit. Heistä 40 prosenttia teki taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa. (Liite 5.) Arkkitehdeistä enemmistö (52 %) tekikin vuoden aikana pelkästään taiteellista työtä.

KUVIO 3. Taiteilijoiden (%) kokonaistyöaika (tuntia/vko) ja taiteelliseen työhön käytetty aika (tuntia/vko)

Jakaumat on painotettu.

Sekä kokonaistyöaikaan että taiteelliseen työhön käytettyä aikaa mitattaessa työmarkkina-asema vaikutti siten, että yrittäjinä toimivilla taiteilijoilla viikoittainen työaika muodostui pisimmäksi. Kaikista yrittäjinä toimivista taiteilijoista 60 prosenttia teki yli 40-tuntista työviikkoa ja 38 prosenttia heistä käytti myös taiteelliseen työhön yli 40 tuntia viikossa. Yrittäjinä toimivat tekivät keskimääräistä pitempää työviikkoa samoin kuin monella taiteenalalla työskentelevät taiteilijat. Monialaisista taiteilijoista kaiken kaikkiaan kolmanneksella oli yli 60-tuntinen työviikko. Viidennes heistä teki myös taiteellista työtä yli 60 tuntia viikossa. (Liite 5.)

4. TULONMUODOSTUS JA APURAHAT

4.1. Tulonmuodostuksen erityispiirteitä

Taiteilija-ammattien väliset ja sisäiset tuloerot ovat aikaisempien tutkimusten mukaan muiden tulonsaajaryhmien tuloeroihin verrattuna suurempia. Tavallisesti kokonaistulojen mediaani²⁵ on taiteilijoiden kohdalla merkittävästi pienempi kuin kokonaistulojen keskiarvo. Tämä viittaa siihen, että hyvin pienellä osalla taiteilijoista on suuret kokonaistulot vuositasolla ja suurimmalla osalla kokonaistulot jäävät pieniksi (esim. Elstad & Røsvik Pedersen 1996; Heikkinen & Karhunen 1996). Taiteilijan työhön liittyy myös tavallista useammin työsovimusten lyhytaikaisuus ja tulojen epäsäännöllisyys. Lisäksi suuri osa taiteilijoista työllistää itse itsensä (vapaat taiteilijat, freelancerit ja yrittäjät), mikä johtaa useimpien kohdalla epäsäännöllisiin ja vaihteleviin tuloihin (Karttunen 1993, 111–112; Kerr ym. 2002). Taiteesta saatavat tulot ovat suhdanneherkkiä ja uralla eteneminen epävarmaa. Moniammatillisuus johtaa usein siihen, että taiteilijoilla on useita tulolähteitä eikä se, että taiteelliseen työhön on käytetty työaika, takaa välttämättä tuloja taiteellisesta työstä. Työn tekemisen ja siitä saatujen tulojen ajallinen ero voi olla suuri. Esimerkiksi säveltäjä voi saada tekijänoikeustuloja säännöllisesti vuosien ajan, mutta näiden tulojen saaminen voi alkaa pitkän ajan kuluttua siitä, kun sävellys on valmistunut.

Useiden tutkimusten mukaan kuvataiteilijoiden ja tanssijoiden tulotaso on matalin (esim. Elstad & Røsvik Pedersen 1996; Heikkinen & Karhunen 1996; Throsby & Thompson 1995; Wassall & Alper 1996), mikä liittyy myös siihen, että näillä aloilla toimitaan instituutioiden ja laitosten ulkopuolella. Epävakaalla työmarkkina-asemalla on todettu, taiteenalan ja/tai taiteilija-ammattin lisäksi, olevan eniten vaikutusta taiteilijoiden tulotasoon. Taiteilijoiden keskitulot eivät Suomessa kuitenkaan poikenneet merkittävästi koko työvoiman keskituloista noin

---

25 Mediaani on suuruusjärjestykseen asetettujen havaintoarvojen keskimäinen arvo. Mediaani jakaa aineiston kahteen yhtä suureen osaan siten, että sitä pienempiä ja sitä suurempia arvoja on yhtä paljon (50 %). Mediaani soveltuu keskitunnusluvuksi keskiarvoa paremmin silloin, kun aineistossa on suuresti toisistaan poikkeavia havaintoja.

kymmenen vuotta aikaisemmin tehtyjen tutkimusten perusteella varsinkaan, jos verovapaiden apurahojen vaikutus otettiin huomioon tuloja laskettaessa (Heikkinen & Karhunen 1996). Ulkomailla tehtyjen tutkimusten mukaan taiteilijoiden tulot olivat kuitenkin selvästi pienemmät kuin vastaavan tasaisen koulutuksen hankkineiden muiden ammattiryhmien tulot (ks. esim. Elstad & Røsvik Pedersen 1996). Koulutustason on havaittu vaikuttavan taiteilijoiden tulotasoon usein siten, että kokonaistulot kasvavat koulutustason noustessa, mutta taiteellisesta työstä saatuihin tuloihin koulutustasolla ei ole havaittu olevan suurta vaikutusta (Towse 1996, 34; Karhunen 1993, 134; 1999). Taiteenaloittaiset erot ovat yleensä suuria ja tutkimustulokset ovat vaihdelleet hyvin paljon.

Koska taiteilijoilla on tyypillisesti yhtäaikaaisesti useita työpaikkoja sekä taidesektorin sisä- että ulkopuolella, taiteilijat saavat tulonsa useasta eri lähteestä. Veronalaisten kokonaistulojen lähteenä taiteellisen työn lisäksi on hyvin usein taiteelliseen työhön liittyvä työ ja/tai muu työ. Taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus kokonaistuloista on ollut usein vähäinen. Tulonmuodostuksessa taiteellisen työn osuus oli vuonna 1996 alle puolet enemmistöllä valtion apurahaa saaneista taiteilijoista (Minkkinen 1999, 46). Taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuuden laskemisessa ongelmana on tosin se, miten apuraha laskeaan mukaan tulot käsittävään kokonaisuuteen. Toisinaan ne on huomioitu omana 'luokkana', toisinaan osana taiteellisesta työstä saatuja tuloja. Tässä raportissa taiteellisen työn tulot tarkoittavat ainoastaan taiteellisesta työstä saatuja veronalaisia tuloja. Verovapaat apurahat huomioidaan tulot käsittävässä kokonaisuudessa erikseen.

Myös joissakin muissa maissa tehtyjen tutkimusten mukaan moniammatillisuuden vaikutus taiteilijoiden tulonmuodostukseen on huomattava. Norjalaisten taiteilijoiden kokonaistuloista 51 prosenttia oli peräisin taiteellisesta työstä, 13 prosenttia apurahoista, 19 prosenttia taiteelliseen työhön liittyvästä työstä ja 17 prosenttia muusta, ei-taiteellisesta työstä. Norjalaisten taiteilijoiden tulotasoon vaikuttavista tekijöistä merkittävimpiä olivat taiteilija-ammatti, työmarkkina-asema ja sukupuoli. Moniammatillisuus ilmiönä on tuttu myös Australiassa: taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus taiteilijoiden kokonaistuloista oli vain neljännes. Australialaisista taiteilijoista 72 prosenttia teki kahta tai useampaa työtä (esim. Elstad & Røsvik Pedersen 1996, 221; Throsby & Thompson 1994, 25; Throsby & Thompson 1995, 5).

4.2. Tärkeimmät toimeentulolähteet

Moniammatillinen toiminta yksistään ei vastaa kysymykseen tärkeimmistä tulolähteistä. Taiteilijoille on tyypillistä se, että toimeentulo saadaan useasta eri lähteestä. Taiteellista työtä on kuitenkin mah-

dollista tehdä ilman, että se tuottaa tuloja. Taiteellinen työ ja taiteellisesta työstä saadut tulot eivät myöskään välttämättä osu samalle kalenterivuodelle (esim. tekijänoikeustulot, teosmyyntitulot). Tämän vuoksi on mahdollista saada tuloja taiteellisesta työstä tietyn vuoden aikana, vaikka ei olisikaan tehnyt taiteellista työtä juuri sen vuoden aikana, samoin kuin on mahdollista tehdä taiteellista työtä ilman, että saa siitä tuloja saman vuoden aikana.

Kysymyslomakkeessa taiteilijoita pyydettiin ilmoittamaan kolme tärkeintä toimeentulolähdettään tärkeysjärjestyksessä. Vastaukset eivät tuottaneet täysin toivottua tulosta, sillä suurin osa ilmoitti pelkästään tärkeimmät toimeentulolähteensä mutta vain murto-osa vastaajista ilmoitti ne tärkeysjärjestyksessä. Tämä kuvastanee sitä, kuinka vaikeaa taiteilijoiden on määritellä jokin tulolähde muita tärkeämmäksi. Vastausten perusteella on kuitenkin mahdollista tarkastella taiteilijoiden kolmea tärkeintä toimeentulolähdettä laittamatta niitä tärkeysjärjestykseen.

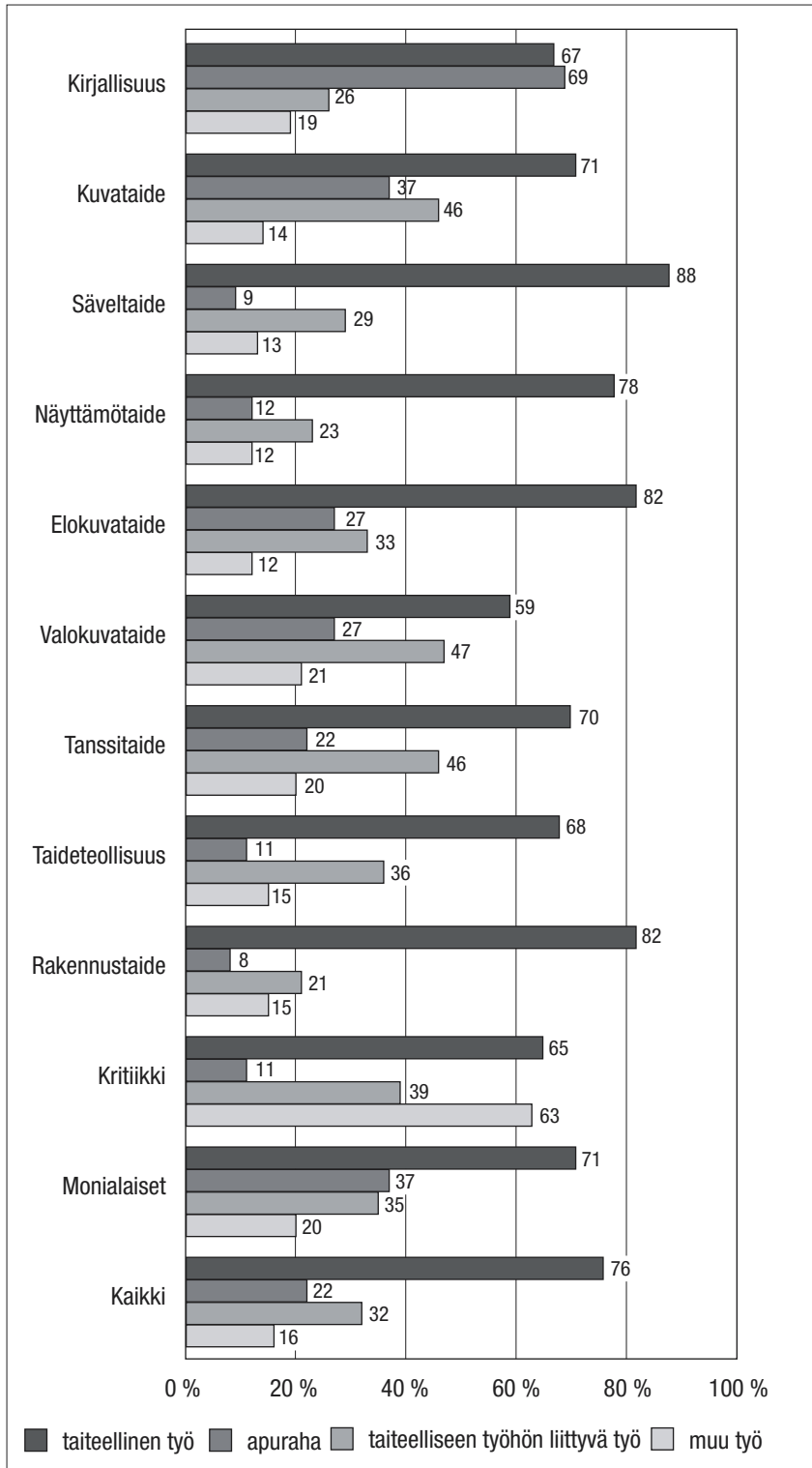
Taiteellisen työn asetti kolmen tärkeimmän toimeentulolähteen joukkoon 76 prosenttia kaikista taiteilijoista. Tärkeänä toimeentulolähteenä taiteellinen työ oli erityisesti säveltaiteen (88 %), elokuvataiteen (82 %) ja rakennustaiteen (82 %) aloilla toimiville. Valokuvataiteen alalla toimivista vain 59 prosenttia ilmoitti taiteellisen työn kolmen tärkeimmän toimeentulolähteen joukkoon. (Kuvio 4.)

Toiseksi eniten mainintoja tärkeänä toimeentulolähteenä sai *taiteelliseen työhön liittyvä työ* (32 %). Sen merkitys tulolähteenä oli erityisen tärkeä kuvataiteen, valokuvataiteen ja tanssitaiteen aloilla. Lähes puolet näiden alojen taiteilijoista ilmoitti taiteelliseen työhön liittyvän työn olevan kolmen tärkeimmän tulolähteen joukossa. *Muuta työtä* piti tärkeänä toimeentulolähteenä vain 16 prosenttia taiteilijoista. Taiteenalakohtaiset erot eivät muun työn kohdalla ole suuria lukuun ottamatta arvostelijoita. Arvostelijoista jopa 63 prosenttia piti muuta työtä merkittävänä toimeentulolähteenään. (Kuvio 4.)

Apuraha oli kolmen tärkeimmän toimeentulolähteen joukossa noin viidenneksellä taiteilijoista. Osuus on hieman pienempi kuin kaikkien apurahaa saaneiden taiteilijoiden osuus, joka oli 27 prosenttia. (Kuvio 4.) Suuremmat taiteelliseen työskentelyyn tarkoitetut taiteilija-apurahat ovat toimeentulolähteenä merkityksellisempiä kuin pienemmät kohde- ja matka-apurahat, jotka käytetään ennalta suunniteltuun projektiin, työvälineiden hankkimiseen tai matkustamiseen.

KUVIO 4. Taiteilijoiden tärkeimmät toimeentulolähteet vuonna 2000 (mainintoja %)

4.3. Tulokäsitteet

Taiteilijoiden tulotasoa tarkastellaan veronalaisten tulojen, apurahojen sekä ns. konstruoidun kokonaistulon avulla. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan sitä, että taiteilijoiden saamien apurahojen vaikutus arvioidaan laskennallisen kokonaistulon muodossa. Tulotason lisäksi tarkastellaan erikseen taiteilijoiden tulolähteitä, jotka ovat taiteellinen työ, taiteelliseen työhön liittyvä työ, muu työ ja muut tulot (eläke, työttömyyspäiväraha yms.). Tuloja koskevaan kysymykseen vastanneiden taiteilijoiden osuus kaikista kyselylomakkeen palauttaneista oli varsin hyvä, sillä vain 8 prosenttia jätti ilmoittamatta veronalaiset tulonsa. Veron osuutta tuloista ei kysytty, ja näin ollen tietoja nettotuloista ei ole käytettävissä.

Tässä tutkimusraportissa käytetään seuraavia tuloihin liittyviä käsitteitä:

Veronalaiset tulot – yhteenlasketut veronalaiset tulot (brutto)
Taiteellisen työn tulot – taiteellisesta työstä saadut veronalaiset tulot (brutto)
Taiteelliseen työhön liittyvän työn tulot – taiteelliseen työhön liittyvästä työstä saadut veronalaiset tulot (brutto)
Muun työn tulot – muun työn veronalaiset tulot (brutto)
Muut tulot – muut veronalaiset tulot (esim. työttömyyspäiväraha, eläke) (brutto)
Apurahat – verovapaat apurahat
Konstruoitu kokonaistulo – veronalaiset tulot ja verovapaat apurahat laskettuna yhteen siten, että apurahojen verottomuudesta saatu etu huomioidaan (laskennallinen brutto).

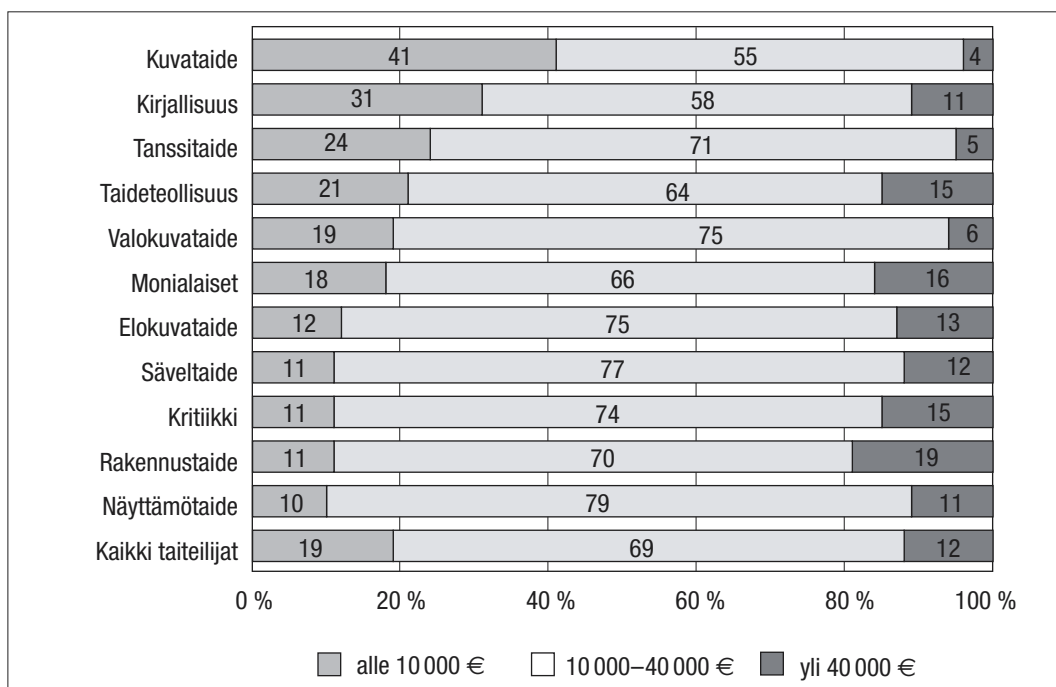
4.4. Veronalaiset tulot

Veronalaisten tulojen mukaista tulotasoa havainnollistaa kuvio, jossa tarkastellaan alimman (vuositulot alle 10 000 €) ja ylimmän (vuositulot vähintään 40 000 €) tuloluokan osuutta taiteenaloittain (kuvio 5). Vaihtelut ovat suuret eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden välillä. Mitä suurempi osuus taiteenalalla toimivista taiteilijoista toimii itse itsensä työllistävinä ei-yrittäjinä (vapaat taiteilijat, freelancerit) ja/tai, mitä suurempi osuus taiteenalalla toimivista taiteilijoista saa apurahaa, sitä suurempi osuus alan taiteilijoista sijoittuu alimpaan tuloluokkaan. Alimpaan ja ylimpään tuloluokkaan sijoittuvien osuus jää melko pieneksi näyttämötaiteen ja säveltaiteen aloilla, joiden erityispiirteenä on taiteilijoiden vakaampi työmarkkina-asema eli vakinais-

ten työsuhteiden suurempi osuus verrattuna muilla taiteenaloilla toimiviin taiteilijoihin.

Tämän aineiston perusteella taiteilijoiden tulonjakohierarkia pysyy lähes ennallaan aikaisempiin tutkimustuloksiin verrattuna. Veronalaisia tuloja verrattaessa alimmalla portaalla ovat edelleen kuvataiteilijat kuten noin kymmenen vuotta aiemminkin (ks. Heikkinen & Karhunen 1996). Kuvataiteilijoiden mediaanitulot (veronalaisten tulot) ovat lähes puolet pienemmät kuin kaikkien taiteenalojen taiteilijoiden mediaanitulot (taulukko 8 ja liite 7). Kirjailijoiden ja kääntäjien asema tulonjakohierarkiassa on laskenut veronalaisten tulojen osalta noin kymmenen vuoden takaisiin tuloksiin verrattuna. Taideteollisuuden ja säveltaiteen alalla toimivien taiteilijoiden veronalaisten tulojen mediaani on melko korkea muilla taiteenaloilla toimivisiin verrattuna, mutta näillä aloilla eri ammattiryhmien väliset tuloerot ovat suuret (taulukko 8). Rakennustaiteen ja kritiikin aloilla toimivien taiteilijoiden, eli arkkitehtien ja arvostelijoiden, muilla taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden tuloihin verrattuna korkeat veronalaisten tulot nostavat kaikkien taiteilijoiden osalta laskettua mediaanituloa huomattavasti²⁶. Arvostelijat tekevät harvoin taiteellista työtä päätoimenaan,

KUVIO 5. Taiteilijoiden (%) veronalaisten tulojen sijoittuminen tuloluokkiin taiteenaloittain

Jakaumat on painotettu.

26 Aikaisemmissa taiteen keskustoimikunnan taiteilijan asema -tutkimuksissa rakennustaide ja kritiikki eivät olleet mukana.

mikä ilmenee heidän antamistaan vastauksista sekä tuloja että moniammatillista toimintaa koskeviin kysymyksiin.

4.5. Veronalaisten tulojen lähteet

Taiteilijoista 67 prosenttia oli saanut *tuloja taiteellisesta työstä* vuonna 2000 (taulukko 9). Taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus kaikista veronalaisista tuloista oli suurin näyttämötaiteen, rakennustaiteen, elokuvataiteen ja säveltaiteen aloilla toimivilla taiteilijoilla. *Taiteellisen työn tulojen osuus* taiteilijoiden veronalaisista tuloista oli 54 prosenttia taiteenalakohtaisista veronalaisten tulojen keskiarvoista laskettuna. Taiteilijakohtaisista tunnusluvuista laskettuna keskimääräinen osuus on hieman pienempi (50 %). (Taulukko 8.) Suomalaisten taiteilijoiden tulorakenne taiteellisen työn tulojen osuuden suhteen vastaa aikaisempia tutkimustuloksia, joita on saatu Suomessa ja muualla. Esimerkiksi Norjassa vuonna 1993 taiteellisen työn tulojen keskimääräinen osuus oli kaikkien taiteilijoiden osalta 51 prosenttia (Elstad & Røsvik Pedersen 1996, 223).

TAULUKKO 8. Taiteilijoiden veronalaiset tulot ja tulot taiteellisesta työstä sekä taiteellisen työn tulojen osuus (%) kaikista veronalaisista tuloista taiteenaloittain vuonna 2000*

Taiteenala	Kaikki veronalaiset tulot (mediaani €)	Tulot taiteellisesta työstä** (mediaani €)	Taiteellisen työn tulojen osuus yksilötasolla (ka) %	Taiteellisen työn tulojen osuus taiteen-alatasolla %	Ei tuloja taiteellisesta työstä*** %
Elokuvataide	21 864	20 182	61	68	21 (6)
Kirjallisuus	16 819	4 205	39	38	20 (10)
Kritiikki	28 592	1 682	20	17	35 (6)
Kuvataide	11 773	3 532	33	40	27 (8)
Monialaiset	20 368	8 409	40	42	24 (18)
Näyttämötaide	24 340	22 201	64	69	15 (16)
Rakennustaide	26 910	23 546	66	61	16 (14)
Säveltaide	25 228	16 819	62	64	9 (11)
Taideteollisuus	21 483	15 137	45	50	30 (14)
Tanssitaide	16 526	6 728	36	37	31 (14)
Valokuvataide	16 819	3 472	29	33	34 (16)
Kaikki taiteilijat	21 767	13 455	50	54	20 (13)

* Verovapaat apurahat eivät ole mukana.

** Taiteellisesta työstä tuloja saaneiden taiteilijoiden (67 %) tulojen mediaani.

*** (% taiteilijoista). Ensimmäinen luku (%): tulot 0 €. Toinen luku (%): ei tietoa. Keskitunnusluvut ja jakaumat on painotettu.

Eläkkeet, jotka ovat veronalaista tuloa, vaikuttavat taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuuteen vain niillä taiteenaloilla, joiden piiriin kuuluu enemmän eläkeiässä olevia taiteilijoita. Eläkeikäisten taiteilijoiden osuus oli kaikkiaan 12 prosenttia ja se vaihteli taiteenaloittain erittäin paljon. Taiteellisen työn tulojen osuus veronalaisista tuloista nousee kaikkien taiteilijoiden osalta vain viisi prosenttiyksikköä, jos osuus lasketaan ilman eläkeikäisten vaikutusta. Eläkeikäiset taiteilijat vaikuttavat merkittävimmin osuuteen kirjallisuuden ja rakennustaiteen aloilla. Kirjallisuuden alalla taiteellisen työn tulojen osuus nousee 45 prosenttiin ja rakennustaiteen alalla 77 prosenttiin veronalaisista tuloista, jos osuus lasketaan ainoastaan työikäisten osalta. (Ks. taulukko 8.)

Kun edellisessä luvussa (luku 3) tarkasteltiin taiteellista, taiteelliseen työhön liittyvää ja muuta työtä tehneiden osuuksia, on tässä luvussa tarkasteltu taiteellisesta työstä saatuja tuloja ja näiden tulojen osuutta veronalaisista tuloista (taulukko 8). Kaikista taiteilijoista 20 prosenttia ei saanut lainkaan tuloja taiteellisesta työstä vuonna 2000. Kysymykseen vastaamatta jättäneitä oli 13 prosenttia, joten taiteellisesta työstä ilmoitti saaneensa tuloja 67 prosenttia taiteilijoista. Säveltaiteen alalla oli vain 9 prosenttia taiteilijoita, jotka eivät saaneet tuloja taiteellisesta työstä. Myös näyttämötaiteen (15 %) ja rakennustaiteen (16 %) aloilla oli suhteellisen vähän niitä, jotka eivät saaneet vuonna 2000 tuloja taiteellisesta työstä. Kritiikin ja valokuvataiteen aloilla toimineista sen sijaan yli kolmannes ei saanut tuloja taiteellisesta työstä. (Taulukko 8.) Säveltaiteen, näyttämötaiteen ja rakennustaiteen aloilla työskenteleville taiteilijoille yleisempi vakaa työmarkkina-asema toi tuloja taiteellisesta työstä varmemmin kuin epävakaamman työmarkkina-aseman alat, kuten kuvataide ja tanssitaide. Arvostelijoille ja valokuvataiteen alalla työskenteleville tyypillinen moniammatillisuus ja erityisesti taiteenalan lähiammateissa toimiminen taas johti siihen, että pääasialliset tulot olivat usein peräisin muusta tulolähteestä kuin taiteellisesta työstä.

Taiteilijoista 39 prosenttia sai vuoden 2000 aikana tuloja taiteelliseen työhön liittyvästä työstä. Kokonaan muusta, ei-taiteellisesta työstä, tuloja sai 16 prosenttia eri taiteenaloilla toimivista taiteilijoista. Muuta verotettavaa tuloa, kuten eläkettä, työttömyyspäivärahaa yms. sai 27 prosenttia taiteilijoista. Säveltaiteen alalla toimivista 80 prosenttia sai tuloja taiteellisesta työstä vuonna 2000. Säveltaiteilijoista suhteellisen monet saivat tuloja myös taiteelliseen työhön liittyvästä työstä (38 %). Taidesektorin ulkopuolelta sai tuloja noin joka kymmenes alan taiteilija. Yli puolet taiteilijoista sai tuloja taiteellisesta työstä myös elokuvataiteen (73 %), kirjallisuuden (70 %), näyttämötaiteen (70 %) ja rakennustaiteen (70 %) aloilla. (Taulukko 9.)

Taiteelliseen työhön liittyvästä työstä tuloja saaneiden osuus oli korkein kuvataiteen ja tanssitaiteen aloilla. Näillä aloilla toimivista taiteilijoista yli puolet sai tuloja taiteelliseen työhön liittyvästä työstä, mikä viittaa taiteenalojen opetustyön yleisyyteen, ja on verrannollinen tai-

teellisestä työstä saatujen tulojen prosentuaalisen osuuden vähäisyyteen (taulukko 8). Myös monialaisista taiteilijoista sekä valokuvataiteen, kritiikin ja elokuvataiteen alojen taiteilijoista lähes puolet ilmoitti saaneensa tuloja taiteelliseen työhön liittyvästä työstä. (Taulukko 9.)

Taiteenalojen ulkopuolisesta työstä tuloja saaneiden osuus oli suurimmillaan kritiikin alalla (59 %). Arvostelijan luonteva sivuammatti – usein myös pääasiallinen ammatti – on toimittaja ja / tai tutkija. Arvostelijoiden erityispiirre olikin se, että heistä samansuuruinen osuus (59 %) sai tuloja sekä taiteellisesta työstä että ei-taiteellisesta työstä, mitä ei ole havaittavissa muiden taiteenalojen taiteilijoiden kohdalla. Muiden taiteenalojen taiteilijoista ei-taiteellisesta työstä tuloja saaneiden osuus oli pienin rakennustaiteen (9 %), näyttämötaiteen (11 %), säveltaiteen (12 %) ja taideteollisuuden (12 %) aloilla. (Taulukko 9.)

Muita tuloja saaneiden osuus taiteilijoiden joukossa on melko suuri (27 %). Taiteenaloilla, joilla taiteilijoiden ikärakenne painottuu vanhempiin ikäluokkiin, eläkkeensaajien osuus vaikuttaa paljon. Näitä aloja ovat kirjallisuus ja rakennustaide. Nuorempiin ikäluokkiin painottuvien taiteenalojen osalta muita tuloja saaneiden suureen osuuteen vaikuttaa puolestaan suurempi työttömien osuus. Näitä taiteenaloja edustaa erityisen hyvin tanssitaide, jonka piirissä toimivista monet olivat olleet työttöminä tutkimusvuoden aikana.

TAULUKKO 9. Eri tulolähteistä veronalaista tuloa saaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2000

Taiteenala	Tuloja taiteellisesta työstä %	Tuloja taiteelliseen työhön liittyvästä työstä %	Tuloja muusta, ei-taiteellisesta työstä %	Muita tuloja %
Elokuvataide	73	46	14	22
Kirjallisuus	70	33	23	37
Kritiikki	59	47	59	11
Kuvataide	66	52	18	39
Monialaiset	58	47	23	22
Näyttämötaide	70	29	11	26
Rakennustaide	70	24	9	32
Säveltaide	80	38	12	21
Taideteollisuus	57	39	12	25
Tanssitaide	55	53	19	26
Valokuvataide	50	48	26	18
Kaikki taiteilijat	67	39	16	27

Jakaumat on painotettu.

Ulkomailla työskennelleiden ja / tai ulkomailta tuloja saaneiden taiteilijoiden osuudet olivat melko pieniä. Taiteilijoista 11 prosenttia oli

työskennellyt ulkomailla vuonna 2000. Eri taiteenaloilla toimivien välillä ei tämän suhteen ollut suuria eroja. Yleisintä ulkomailla työskentelyä oli tanssitaiteen (15 %) ja elokuvataiteen (15 %) aloilla toimineilla samoin kuin alle 35-vuotiaiden taiteilijoiden (14 %) joukossa. Yli kaksi kolmasosaa ulkomailla työskennelleistä taiteilijoista oli ollut töissä muissa Pohjoismaissa ja/tai muissa Euroopan maissa. Taiteilijoista vain 6 prosenttia sai tuloja ulkomailta vuonna 2000. Ulkomailta tuloja saaneiden osuus oli suurin elokuvataiteen alalla toimineiden joukossa (11 %). Tuloja ulkomailta saaneiden taiteilijoiden ulkomailta saatujen tulojen mediaani oli vain 1 682 €.

4.6. Apurahat

Taiteilijapolitiikalla tarkoitetaan sitä taide- ja kulttuuripolitiikan osaa, jonka tavoitteena on parantaa ammatillisen taiteellisen toiminnan taloudellisia ja sosiaalisia edellytyksiä. Suora tuki taiteilijoille apurahojen muodossa on keskeinen osa suomalaista taiteilijapolitiikkaa²⁷. Vä-lillisellä taiteilijatuella puolestaan tarkoitetaan esimerkiksi taiteilijoita työllistävien instituutioiden ja taiteen muun infrastruktuurin ylläpitämistä tai verotus- tai tekijänoikeuslainsäädännöllisiä keinoja (ks. Karttunen 2002, 27; Heikkinen 2000, 299). Suurin osa valtion tuesta taiteelle suuntautuu eri instituutioille: teattereille, orkestereille, museoille yms. Siten useilla taiteenaloilla taideinstituutioiden tukeminen on hyvin merkittävässä roolissa taiteilijoiden työskentelyedellytysten kannalta. Valtiollisen apurahajärjestelmän tarkoituksena on pyrkiä turvaamaan taiteilijoiden perustoimeentulo. Kaupallisten markkinoiden vaihtelut, tai kaupallisten markkinoiden puuttuminen, ja kieli-alueen koko vaikuttavat taiteilijoiden työskentelymahdollisuuksiin ja mahdollisuuksiin selviytyä ilman julkista tukea. Valtion taidetoimikuntalaitoksen kautta jaettavien apurahojen lisäksi taiteilijat voivat hakea myös kuntien ja yksityisten tai julkisten säätiöiden/rahastojen apurahoja.

Tarkastelun rajoittaminen pelkästään veronalaisiin tuloihin ei anna oikeaa kuvaa taiteilijoiden tulotasosta, sillä apurahat muodostavat useilla taiteenaloilla merkittävän osan taiteilijoiden tuloista. Apurahojen taloudellinen merkitys vaihtelee taiteenaloittain ja myös työmarkkina-aseman mukaan. Apurahan osuus on aikaisempien tutkimusten mukaan apurahaa saaneilla taiteilijoilla tulonmuodostuksessa merkittävyysdässään lähes samaa luokkaa kuin taiteellisen työn osuus (Minkkinen 1999, 18; Heikkinen & Karhunen 1994). Yksittäisille taiteilijoille suunnatun suoran tuen merkitys on suurin itse itsensä

---

27 Liitteessä 6 lisää tietoa taiteilijoiden apurahoista.

työllistävälle taiteilijoille: vapaille taiteilijoille, freelancereille ja yrittäjille. Apurahaa saavien taiteilijoiden osuus onkin suurin niillä taiteenaloilla, joilla edellä mainittujen osuus on suurin.

Kaiken kaikkiaan 27 prosenttia taiteilijoista sai eri tahojen myöntämiä apurahoja vuonna 2000. Taulukosta 10 ilmenee apurahan keskiarvo ja mediaani euromääräisenä taiteenaloittain sekä apurahaa saaneiden taiteilijoiden osuus eri taiteenaloilla. Kirjallisuus ja kuvataide ovat taiteenaloja, joilla toimivat taiteilijat saavat eniten sekä valtion että muiden tahojen myöntämiä apurahoja. Näillä taiteenaloilla myös vapaiden taiteilijoiden osuus on suurin – kirjailijoista ja kaunokirjallisuuden kääntäjistä 58 prosenttia ja kuvataiteilijoista 77 prosenttia työskenteli vapaina taiteilijoina. Apurahaa saaneiden osuuksissa taiteenalan sisäiset erot taiteilija-ammateittain voivat olla hyvinkin suuria kuten esimerkiksi säveltaiteen alalla: luovat taiteilijat ovat eri asemassa kuin esittävät taiteilijat.

TAULUKKO 10. Apurahan suuruus keskimäärin (€) ja apurahan saajien osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2000

Taiteenala	Apurahaa saaneiden osuus* %	Keskiarvo €	Mediaani €
Elokuvataide	28	8 720	6 488
Kirjallisuus	79	6 432	5 046
Kritiikki	26	3 412	841
Kuvataide	44	6 702	6 317
Monialaiset	39	5 685	3 700
Näyttämötaide	19	3 883	2 523
Rakennustaide	9	20 185	841
Säveltaide	14	4 433	3 027
Taideteollisuus	14	5 109	2 523
Tanssitaide	27	4 029	3 364
Valokuvataide	36	5 212	3 364
Kaikki taiteilijat	27	6 292	3 868

* Sis. kaikki valtion, kuntien, säätiöiden ja rahastojen yms. myöntämät apurahat. 24 prosenttia taiteilijoista ilmoitti saamiensa apurahojen rahallisen arvon. Keskitunnusluvut ja jakaumat on painotettu painokertoimilla.

Eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden välillä ja taiteenalojen sisällä vallitseva hajonta apurahan rahallisessa arvossa on suuri. Tarkasteltavan vuoden aikana arkkitehdeistä vain 9 prosenttia sai apurahaa, mutta ne jotka apurahaa saivat, saivat rahalliselta arvoltaan sekä hyvin pieniä että hyvin suuria apurahoja. Kuvataiteilijoista 44 prosenttia oli saanut tutkimusvuonna apurahaa, mutta heidän kohdallaan apurahan keskiarvon ja mediaanin välillä ei ole suurta eroa, koska suurten yksittäisten apurahasummien vaikutusta ei samalla tavalla ole. Apurahan merkitys rakennustaiteen alalla toimiville taiteilijoille on

keskimäärin huomattavasti vähäisempi kuin esimerkiksi kuvataiteen alalla toimiville muun muassa siitä syystä, että kuvataiteilijoiden joukossa on paljon vapaita taiteilijoita, kun taas arkkitehteistä vain 7 prosenttia toimi vapaina taiteilijoina. (Taulukot 6 ja 10.)

Apuraha on taloudellisesti yhtä merkittävä kuin taiteellisesta työstä saadut tulot seuraavilla taiteenaloilla: kirjallisuus, kuvataide ja valokuvataide (taulukot 8 ja 10). Näillä taiteenaloilla myös apurahaa saaneiden osuus on suurin (taulukko 10). Muilla taiteenaloilla apurahan osuus on huomattavasti pienempi suhteessa sekä taiteellisesta työstä saatuihin tuloihin että veronalaisiin tuloihin.

Taiteilijoiden apurahojen lähteet painottuvat vahvasti julkiselle sektorille. Taiteilijoista 21 prosenttia oli saanut valtion taidehallinnon tai kuntien myöntämiä apurahoja. (Yksityisten) säätiöiden ja rahastojen myöntämiä apurahoja oli saanut 9 prosenttia taiteilijoista. Muualta, esimerkiksi järjestöiltä, apurahaa saaneita taiteilijoita oli 4 prosenttia. Osa taiteilijoista oli saanut useamman apurahan useammasta eri lähteestä.

TAULUKKO 11. Apurahaa eri lähteistä saaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2000

Taiteenala	Valtio* %	Kunnat %	Säätiöt ja muut %
Elokuvataide	18	2	11
Kirjallisuus	77	3	29
Kritiikki	9	2	16
Kuvataide	29	8	22
Monialaiset	30	2	17
Näyttämötaide	8	3	12
Rakennustaide	3	0	11
Säveltaide	7	2	8
Taideteollisuus	8	1	7
Tanssitaide	12	5	9
Valokuvataide	21	10	21
Kaikki taiteilijat	18	3	14

* Taiteen keskustoimikunnan, valtion ja alueellisten taidetoimikuntien myöntämät apurahat.

Jakaumat on painotettu.

4.7. *Konstruoidut kokonaistulot*

Apurahat ovat Suomessa pääsääntöisesti verotonta tuloa toisin kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa²⁸. Tästä syystä apurahoja ei voida sellaisenaan laskea mukaan kokonaistuloihin, kuten esimerkiksi norjalaisissa tutkimuksissa on tehty. Suora taiteilijatuki, yksittäisille taiteilijoille myönnettävät apurahat, ei ole yleinen ilmiö muualla kuin Pohjoismaissa – yleisempää on myöntää valtion tukea muun muassa taiteen organisaatioille, joiden kautta tuki menee yksittäisille taiteilijoille. Apurahojen huomioiminen tulonmuodostuksessa on tärkeää, sillä esim. 0,5–5-vuotista apurahaa saavien taiteilijoiden veronalaiset tulot yksistään voivat olla hyvinkin pienet sellaisena vuonna, jolloin taiteellinen teos on vielä keskeneräinen. Luovan työn tai harjoittelu-periodin keskellä taiteilijat eivät välttämättä saa veronalaisia tuloja työstään apurahakauden aikana. Apurahan saamisen ehtona voidaan myös rajoittaa muuta tulonhankintaa. Asianomainen valtion taidetoimikunta voi asettaa kohdeapurahan tai taiteilija-apurahan saamisen ehdoksi sen, ettei apurahan saajalla voi olla pääsääntöistä virkaa tai tointa apurahakauden aikana (Taidetoimikunnat 2001–2003, 59).

Menetelmä, jota tässä tutkimuksessa käytettiin veronalaisten ja verovapaiden tulojen yhdistämiseksi perustuu aikaisempien taiteen keskustoimikunnan taiteilijan asema -tutkimusten kokemuksiin siitä, mitä käytännössä on mahdollista tehdä, jotta 'kokonaistulon' käsite olisi mahdollisimman vertailukelpoinen suhteessa muiden tulonsaajien kokonaistuloihin. Apurahaa saaneiden taiteilijoiden *konstruoitu kokonaistulo* on vain arvio ja perustuu keskimääräiseen tuloluokittaiseen verotukseen. Arvio on tarpeen, sillä muuten apurahojen osuus tulonmuodostuksessa ei tule huomioiduksi oikeassa suhteessa sen taloudelliseen merkitykseen.

Konstruoitu kokonaistulo muodostettiin seuraavalla tavalla: Veronalaisten tulot muunnettiin nettotuloiksi vähentämällä niistä tulove-

---

28 Tuloverolain 1535/92 pykälän 82 mukaan apuraha, joka on saatu opintoja, tieteellistä tutkimusta tai taiteellista toimintaa varten ei ole verotettavaa tuloa. Apurahan määrällä ja myöntäjätaholla on kuitenkin vaikutusta verotukseen: "Muulta kuin valtiolta, kunnalta tai muulta julkisyhteisöltä taikka Pohjoismaiden neuvostolta saadut stipendit, opintorahat ja muut apurahat sekä palkinnot ovat kuitenkin veronalaista tuloa siltä osin, kuin niiden sekä julkisyhteisöiltä ja Pohjoismaiden neuvostolta saatujen stipendien, muiden apurahojen, opintorahojen ja palkintojen yhteenlaskettu määrä tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneiden kulujen vähentämisen jälkeen verovuonna ylittää valtion taiteilija-apurahan (valtion palkkaluokka A9) vuotuisen määrän." Ruotsissa pienimmät apurahat (alle 2 v.) ovat verovapaita ja kulujen peittämiseen tarkoitettuja kohdeapurahat ovat verovapaita kaikissa Pohjoismaissa (Heikkinen 2003).

rotaulukon mukainen tuloluokittain määräytyvä veron osuus²⁹. Näin saatavaan lukuun lisättiin verottomat apurahat sellaisenaan, jolloin saatiin uusi ”nettotulo”. Tähän yhteissummaan lisättiin erikseen muodostettuihin nettotuloluokkiin perustuvan veron osuus, jolloin saatiin konstruoitu kokonaistulo. Näin taiteilijoiden apurahojen verottomuudesta saatu etu on mukana ja tuloksena on arvio kokonaistulosta, joka on vertailukelpoisempi muiden tulonsaajien ja muissa maissa toimivien taiteilijoiden tulojen kanssa. Kokonaistulon käsite kuvaa siis taiteilijoiden tuloja kokonaisuudessaan siten, että mukana ovat apurahat lasketaan yhteen veronalaisen tulojen kanssa niin, että apurahaan lasketaan mukaan se osa, joka muuntaa sen tavanomaiseksi veronalaiseksi tuloksi³⁰. Konstruoitu kokonaistulo on laskennallinen vain niiden taiteilijoiden osalta, jotka saivat apurahaa vuonna 2000. Niiden osalta, jotka eivät saaneet apurahaa, konstruoidut kokonaistulot ovat samat kuin veronalaiset tulot.

TAULUKKO 12. Taiteilijoiden veronalaiset tulot, apurahat ja konstruoitu kokonaistulo taiteenaloittain, keskiarvo (€) ja mediaani (€) vuonna 2000

Taiteenala	Veronalaiset tulot €		Apurahat €		Konstr. kokonaistulot €	
	ka	med	ka	med	ka	med
Elokuvataide	25 328	21 864	8 720	6 488	28 802	26 658
Kirjallisuus	22 122	16 819	6 432	5 046	29 415	24 555
Kritiikki	27 536	28 592	3 412	841	29 010	30 274
Kuvataide	14 957	11 773	6 702	6 317	19 432	15 810
Monialaiset	23 424	20 368	5 685	3 700	26 123	24 023
Näyttämötaide	25 349	24 340	3 883	2 523	26 492	24 958
Rakennustaide	28 199	26 910	20 185	841	30 915	27 919
Säveltaide	26 025	25 228	4 433	3 027	26 787	25 228
Taideteollisuus	24 723	21 483	5 109	2 523	25 634	21 978
Tanssitaide	17 592	16 526	4 029	3 364	18 836	17 573
Valokuvataide	19 438	16 819	5 212	3 364	22 392	20 658
Kaikki taiteilijat	23 649	21 767	6 292	3 868	26 047	23 546

Keskitunnusluvut on painotettu.

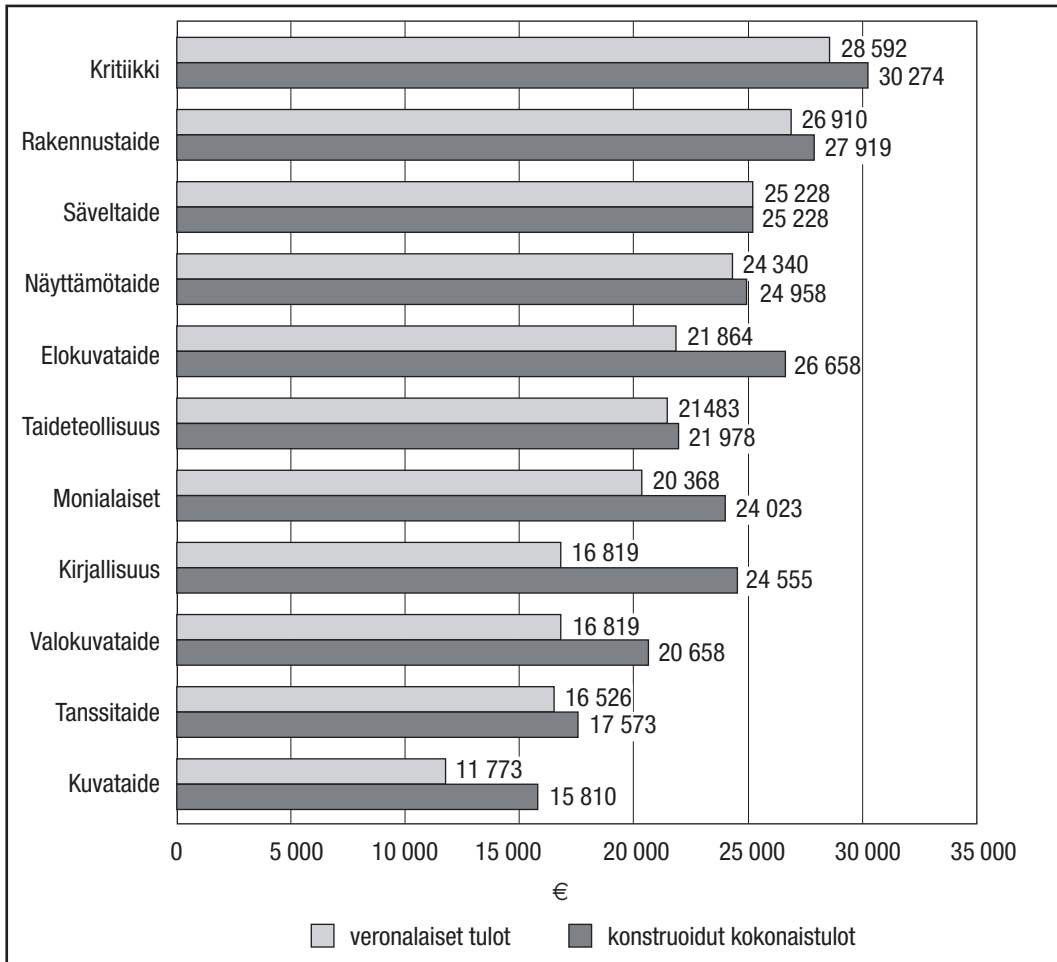
Konstruoiduista kokonaistuloista taiteenaloittain lasketut keskitunnusluvut havainnollistavat apurahan taloudellista merkitystä tulolähteenä eri taiteenaloilla (taulukko 12). Apurahojen yhdistäminen veronalaisiin tuloihin ei kuitenkaan johda kovinkaan suuriin muutoksiin taiteenalojen keskinäisessä järjestyksessä (ks. liite 7). Kritiikin ja

29 Tulo- ja varallisuustilasto 2000 (2002). Tulot ja kulutus 2002:13. Tilastokeskus, Helsinki. s. 21–22.

30 Menetelmästä lisää: Heikkinen 1996; Karttunen 1993.

rakennustaiteen aloilla toimivilla on myös konstruoidun kokonaistulon perusteella korkein tulotaso. Elokuvataiteen alalla toimiville apurahat muodostavat merkittävän osan tuloista, ja niin heidän tulotonsa nousee jonkin verran. Kirjallisuuden alalla toimivien tulotaso nousee kaikkein eniten. Valtion kaikista apurahoista suurin osuus myönnetään kirjallisuuden alalla toimiville taiteilijoille. Tähän vaikuttaa muun muassa kirjastoapurahan saajien melko suuri osuus. Kuvataiteen, tanssitaiteen ja valokuvataiteen tilanne taiteenaloittaisessa järjestyksessä ei tunnuslukuja vertaamalla ratkaisevasti muutu, vaikka kuvataiteen ja valokuvataiteen aloilla toimivien konstruoidut kokonaistulot ovatkin jonkin verran suuremmat kuin veronalaiset tulot. (Kuvio 6.)

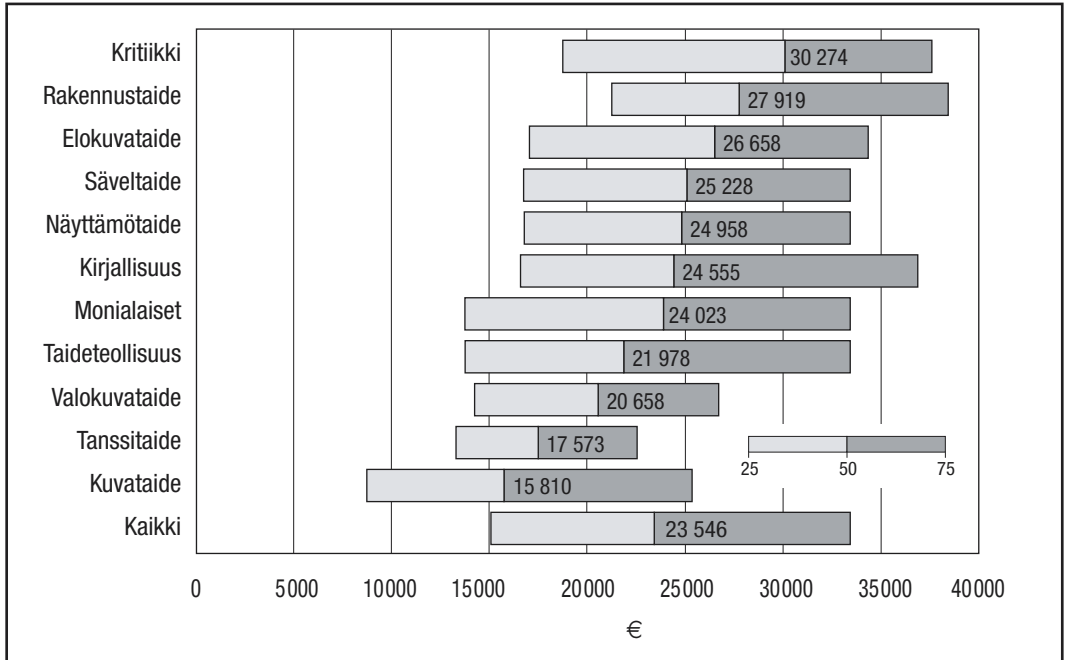
KUVIO 6. Taiteilijoiden veronalaiset tulot (mediaani €) ja konstruoidut kokonaistulot (mediaani €) taiteenaloittain vuonna 2000

Keskittunsluvut on painotettu.

Kuviossa 7 palkit kuvaavat mediaanin ja kvartiilien³¹ avulla kokonaistulojen jakautumista eri taiteenaloilla. Tuloerot taiteenalojen välillä ja sisällä ovat suuret. Arvostelijoiden konstruoitujen kokonaistulojen mediaani 30 274 € ja kuvataiteilijoiden konstruoitujen kokonaistulojen mediaani 15 810 € poikkeavat toisistaan huomattavasti. Tanssitaiteen alalla sisäiset tuloerot eivät ole niin suuret kuin esimerkiksi kirjallisuuden ja taideteollisuuden alalla, minkä voi päätellä alakvartiilin ja yläkvartiilin välisen matkan pituudesta. Palkit havainnollistavat tulojen jakaantumista eri taiteenaloilla siten, että pitkä kvartiiliväli tarkoittaa suurta taiteenalan sisäistä vaihtelua vuositulojen määrän suhteen.

KUVIO 7. Taiteilijoiden konstruoidut kokonaistulot (€) taiteenaloittain vuonna 2000 (alakvartiilit, mediaanit ja yläkvartiilit)

4.8. Taiteilijoiden tulotason vaikuttavia tekijöitä

Taiteenalan lisäksi taiteilijoiden tulotason vaikuttavia tekijöitä ovat sukupuoli, ikä, koulutus ja työmarkkina-asema. Konstruoitu koko-

31 Alakvartiili on muuttujanarvo, jonka alapuolella on 25 % havainnoista. Yläkvartiili on muuttujanarvo, jonka alapuolella on 75 % havainnoista. Kvartiilivälillä sijaitsevat siis keskimmäiset 50 % havainnoista.

naistulo oli samalla tasolla sekä apurahaa saaneilla että niillä taiteilijoilla, jotka eivät saaneet apurahaa. Sen sijaan veronalaisia tuloja apurahaa saaneilla oli vähemmän, sillä kolmasosa apurahaa saaneista oli saanut veronalaisia tuloja alle 10 000 euroa vuonna 2000. Tämä viittaa siihen, että apurahaa saaneiden taiteilijoiden kokonaistulotasoon tuleva korotus ei nosta heidän kokonaistulotasoaan kuitenkaan korkeammalle, kuin mitä se on taiteilijoilla, jotka eivät saaneet apurahaa. Tulolähteenä apurahan merkitys ilmenee, ainakin koko apurahaa saaneiden ryhmän tasolla, pikemminkin tulojen hankkimisessa tapahtunutta vajetta korjaavana.

Sukupuolen vaikutus tulotasoon on ilmeisesti kasvanut jonkin verran aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna. Kaikkien taiteilijoiden tulojen perusteella havaitaan, että naistaiteilijoiden veronalaiset tulot ovat vain 72 prosenttia miestaiteilijoiden tuloista ja konstruoidut kokonaistulotkin vain 74 prosenttia. Vähimmillään tuloero on siis 26 prosenttiyksikköä. Ero on suurempi kuin palkansaajien säännöllisen työajan kuukausiansioista laskettu naisten ja miesten välinen tuloero, joka oli Suomessa 18 prosenttiyksikköä vuonna 2000³². Vuonna 2000 naispalkansaajien mediaanipalkka oli 79,6 prosenttia miesten mediaanipalkasta³³.

Kuvio 8 havainnollistaa veronalaisten tulojen ja konstruoidujen kokonaistulojen osalta sukupuolten välistä tuloeroa taiteenaloittain. Koska konstruoidussa kokonaistulossa on mukana myös apurahan osuus, sen ja veronalaisten tulojen keskiarvojen vertailulla on myös mahdollista havainnollistaa, oliko apurahan saamisella sukupuolten välistä tuloeroa tasoittava vaikutus. Kirjallisuuden alalla sukupuolten väliset tuloerot olivat hieman keskimääräistä pienemmät (27 % / 25 %) tuloeron kaventuessa vain hieman konstruoituja kokonaistuloja verrattaessa. Kuvataiteen alalla tuloero oli hieman suurempi kuin keskimäärin (32 %) eikä se kapene apurahan osuuden vaikutuksesta. Säveltaiteen kohdalla ero oli pienempi kuin edellisissä (23 %) ja kapeenee kaksi prosenttiyksikköä konstruoidun kokonaistulon osalta. Näyttämötaiteen alalla ero oli vain 13 prosenttiyksikköä veronalaisten tulojen osalta ja 12 prosenttiyksikköä konstruoidujen kokonaistulojen osalta. Näin ollen naisten ja miesten väliset tuloerot olivat näyttämötaiteen alalla työskentelevillä pienemmät kuin koko väestöllä keskimäärin. Elokvataiteen alalla veronalaisissa tuloissa tuloero oli suuri, 34 prosenttiyksikköä, mutta tasoittuu hieman (29 %) konstruoidujen kokonaistulojen kohdalla. Valokuvataiteen alalla tuloero sen sijaan suureni hieman konstruoidun kokonaistulon osalta (21 % / 22 %). Tanssitaiteen suuri tuloero pysyi samana molempien tulokategorioiden kohdalla (35 %). Taideteollisuuden alalla tuloero pieneni hieman (27 % / 26 %). Rakennustaiteessa tuloero kasvoi melko paljon konstru-

32 http://tilastokeskus.fi/tk/he/tasaarvo_tulot.html.

33 www.stat.fi/tk/el/tulo/tulnj2000-02.pdf.

oituja kokonaistuloja verrattaessa (18 % / 26 %). Myös kritiikin alalla tuloero kasvoi hieman mutta on erittäin pieni sekä koko väestöön että muilla taiteenaloilla toimiviin verrattuna (4 % / 6 %). Monialaisilla taiteilijoilla tuloero oli suurin naisten ja miesten veronalaisia tuloja verrattaessa mutta kapeni samalle tasolle tanssitaiteen alalla toimivien kanssa, kun eroa tarkasteltiin konstruoitujen kokonaistulojen osalta (39 % / 35 %). (Kuvio 8.)

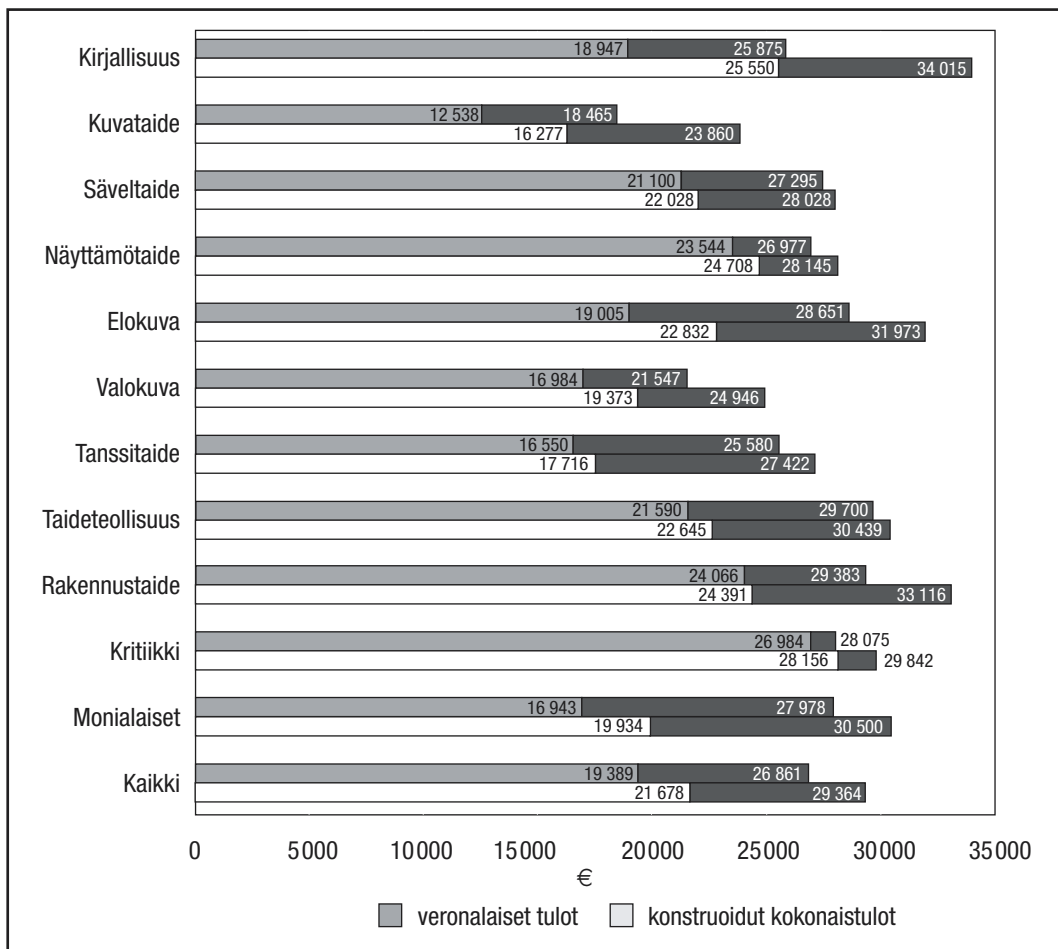
Joidenkin aikaisempien tutkimusten mukaan taiteilijoiden keskinäiset tuloerot ovat olleet suuret, mutta sukupuolten väliset tuloerot pienemmät kuin väestöllä keskimäärin (esim. Heikkinen 1989). Sukupuolen vaikutus tulotasoon oli kuitenkin suuri Suomessakin valokuvataiteilijoita ja kirjailijoiden taiteellisesta työstä saamia tuloja tutkittaessa (Karttunen 1993, 120; Olin 2001). Myös Norjassa vuonna 1993 miestaiteilijoiden tulot olivat keskimäärin 40 prosenttia suuremmat kuin naistaiteilijoiden (Elstad & Røsvik Pedersen 1996, 222). Australiassa naistaiteilijoiden tulot olivat vain 64 prosenttia miestaiteilijoiden tuloista (Throsby & Thompson 1994, 45). Norjalaisten ja australialaisten taiteilijoiden tilanteeseen verrattuna tuloero naisten ja miesten välillä ei siis ole kovin suuri Suomessa eikä anna syytä päätellä, että tilanne olisi muuttunut 1990-luvulla kovinkaan paljon. Sen sijaan koko väestöön verrattuna naisten ja miesten tuloero on taideammateissa toimivilla huomattavan suuri.

Sukupuolten välistä tuloeroa, tai tarkemmin palkkaeroa, koko väestön keskuudessa tarkasteltaessa merkittävimäksi selitykseksi on usein tarjottu eri toimialoille ja ammatteihin suuntautumista, segregatiota (Acker 1990, 21; Kinnunen 2001, 14). Taiteenalat eroavat hyvin paljon toisistaan nimenomaan segregatian suhteen. Tanssitaide on hyvin naisvaltainen taiteenala, mikä vaikuttaa todennäköisesti siihen, että alalla on keskimääräistä matalampi tulotaso. Urakehityksessä tapahtuvat muutokset ovat myös todennäköisiä syitä. Muilla aloilla tehtyjen havaintojen perusteella on huomattu, että alkuvaiheessa miehet ja naiset ovat melko samapalkkaisia ja tehtäviin sijoittuminen on kohtuullisen samantyyppistä. Erot palkoissa ja urissa syntyvät noin 30 vuoden iässä, jolloin miehet aloittavat urasiirtojen teon. Naisten ylenemiskynnyksen oletetaan olevan korkeammalla. (Vartiainen 2001.) Näin ei kuitenkaan voida väittää taiteilijoiden kohdalla tapahtuneen, koska taiteellinen työ on hyvin erilaista luonteeltaan. Esimerkiksi epätyypillisten työsuhteiden yleisyys ja urapolkujen erilaisuus tekevät tavanomaisista mekanismeista vaikeasti yleistettäviä. Urakokokset, joita naisilla on enemmän, vaikuttavat mitä todennäköisimmin heikentävästi tulotasoon ammatista riippumatta.

Naiset ja miehet käyttivät aikaa työntekoon suurin piirtein saman verran viikossa. Erot olivat hyvin pienet sekä kokonaistyöaikaan että taiteelliseen työhön käytettyä aikaa (tuntia/vko) tarkasteltaessa. Naisten ja miesten välisen tuloeron syynä ei siis voi olla se, että työntekoon käytetty aika olisi naisilla vähäisempi kuin miehillä. Naiset ja miehet toimivat taideammateissaan myös kokoaikaisesti ja osa-aikai-

sesti lähes yhtä usein. Kokoaikaisesti taideammateissa toimivia oli 57 prosenttia ja osa-aikaisesti toimivia 27 prosenttia. Työajan pituus ei yleensäkään vaikuttanut tulotasoon Suomessa toisin kuin esimerkiksi Towse (1996, 20) on havainnut walesilaisille taiteilijoille suuntaamaan kyselytutkimuksessa. Hänen havaintonsa mukaan nimenomaan taiteelliseen työhön käytetyn ajan pituus vaikuttaa eniten taiteellisesta työstä saatuihin tuloihin. Aineistonsa perusteella hän myös laski, että jos taiteelliseen työhön käytettyä työaikaa lisää yhden prosenttiyksikön verran, niin tulot taiteellisesta työstä nousevat puoli prosenttiyksikköä.

KUVIO 8. Taiteilijoiden veronalaisten tulojen ja konstruoitujen kokonaistulojen keskiarvot (€) taiteenaloittain ja sukupuolen mukaan vuonna 2000

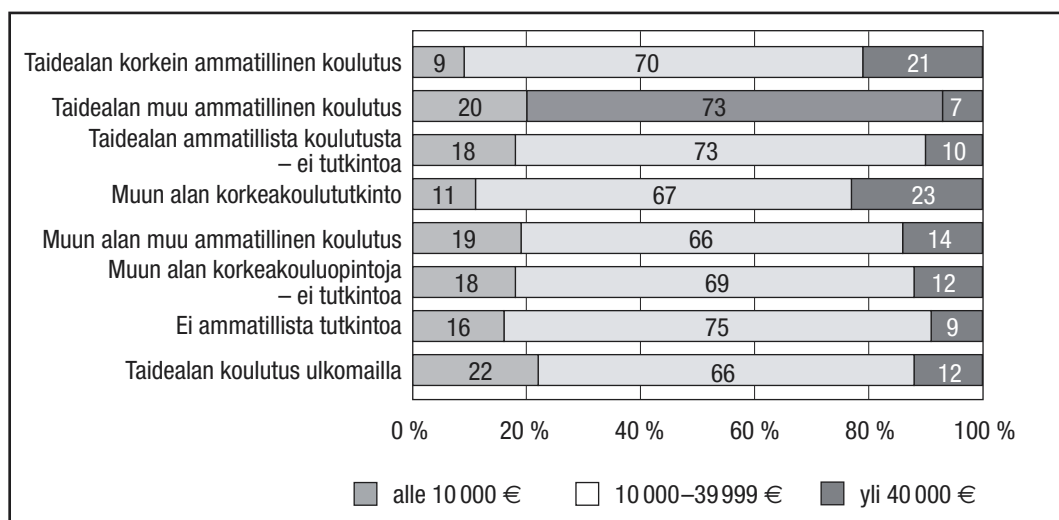
Koko palkki kuvaa miesten tulojen keskiarvoa, vaaleampi osa naisten tulojen keskiarvoa.

Yleensä noin puolet todetusta sukupuolten välisestä palkkaerosta jää kuitenkin vaille selitystä. Suomessa naiset jäävät keskimäärin kymmenen prosenttia jälkeen samanikäisten, samalla tavalla koulutettu-

jen, samoilla toimialoilla ja samojen ammattinimikkeiden alla työskentelevien miesten palkoista. (Vartiainen 2001.) Selittämätön palkkaero kasvaa eniten korkeasti koulutettujen ja keskimääräistä paremmin ansaitsevien palkansaajien joukossa (mts.; Kinnunen 2001, 10). Tämä olisikin todennäköisin selittävä tekijä myös taiteilijoiden tilanteessa, ellei tuloero olisi niin suuri myös niillä taiteenaloilla, joiden tulotaso osoittautui matalaksi. Naistaiteilijat ovat nimenomaan korkeasti koulutettuja, mutta toimivat eri taiteenaloilla tulotasosta riippumatta lähes yhtä usein kuin miehet, lukuun ottamatta naisvaltaista tanssitaiteen alaa ja miesvaltaista säveltaiteen alaa. Tuloeron suuruus ja mahdolliset muutokset jäävät näin selittämättä tavanomaisimmilla malleilla. Koulutuksen vaikutus tulotasoon ei taiteilijoilla ole kovin suuri. Ainoastaan sekä taidealan että muun alan yliopisto- tai korkeakoulutasoinen ammatillinen koulutus vähentää hieman alimpaan kokonaistuloluokkaan sijoittuvien osuutta ja nostaa ylimpään tuloluokkaan kuuluvien osuutta (kuvio 9). Taidealan muulla ammatillisella koulutuksella ei ole tulotasoa nostavaa vaikutusta. Koulutuksen vaikutus taiteilijoiden tulotasoon näkyy myös konstruoidun kokonaistulon ja veronalaisen tulon mediaanijakaumassa (taulukko 13, s. 86). Taiteellisesta työstä saatuihin tuloihin koulutuksella ei ole vaikutusta. Tulot taiteellisesta työstä ovat pienet suhteessa kokonaistuloihin. Mediaanien jakauma viittaa enemmänkin siihen, että tilanne on pysynyt samana kuin aiemmin. Aiemmissakaan tutkimuksissa ei ole havaittu koulutuksen vaikuttavan merkittävästi taiteilijoiden tuloihin, vaikka koulutuksen vaikutus tulotasoon yleensä onkin huomattava muilla aloilla toimiville ammatillisille (esim. Towse 1996,19).

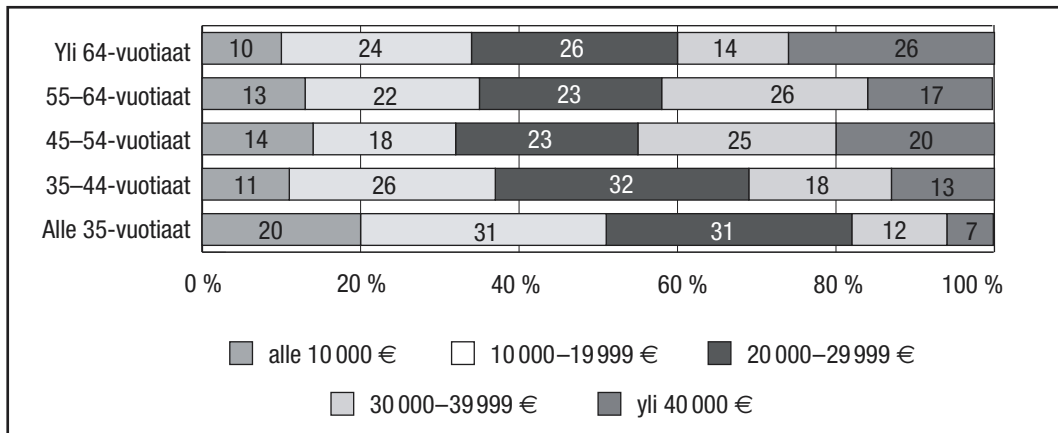
KUVIO 9. Taiteilijoiden (%) konstruoidun kokonaistulon (€) jakautuminen tuloluokkiin koulutuksen mukaan vuonna 2000

Jakaumat on painotettu.

Nuorimpien taiteilijoiden, alle 35-vuotiaiden, konstruoidut kokonaistulot ovat jakaantuneet suhteellisen tasaisesti eri tuloluokkiin. Iän vaikutus tulotasoon näkyy kuitenkin siinä, että nuorimpien taiteilijoiden tulot yltyvät vanhempia taiteilijoita harvemmin ylimpiin tuloluokkiin. Viidesosalla nuorimmista taiteilijoista konstruoidut kokonaistulot jäivät vuonna 2000 alle 10 000 euron. Vanhimpaan ikäluokkaan (yli 64-vuotiaat) kuuluvista taiteilijoista 40 prosenttia kuuluu konstruoidujen kokonaistulojensa perusteella kahteen ylimpään tuloluokkaan (yli 30 000 euroa). (Kuvio 10.) Iän vaikutus tulotasoon oli suurin kuvataiteilijoilla. Sen sijaan säveltaiteen alalla toimivien taiteilijoiden tulotasoon iän vaikutus oli vähäisempi kuin taiteilijoilla keskimäärin.

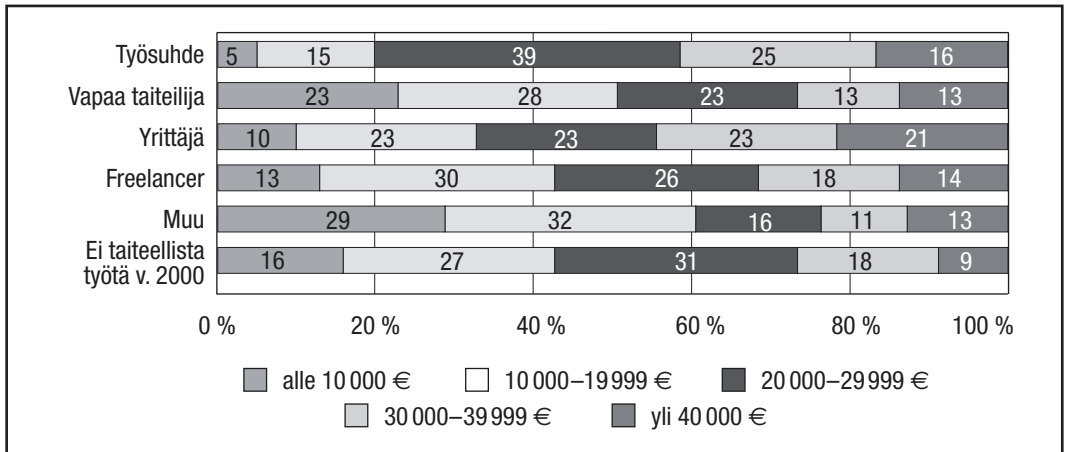
KUVIO 10. Taiteilijoiden (%) konstruoidun kokonaistulon (€) jakautuminen tuloluokkiin iän mukaan vuonna 2000

Jakaumat on painotettu.

Työmarkkina-aseman vaikutus kokonaistulotasoon on melko suuri. Työsuhteessa työskentelevistä ja yrittäjistä yli 40 prosenttia ylsi konstruoidun kokonaistulon perusteella kahteen ylimpään tuloluokkaan (yli 30 000 euroa/v. 2000). Vapaina taiteilijoina työskentelevistä taiteilijoista vain neljännes sijoittui kahteen ylimpään tuloluokkaan ja yli 50 prosenttia vapaista taiteilijoista sai tuloja (konstruoidut kokonaistulot) alle 20 000 euroa vuonna 2000. Epävakaalla työmarkkina-asealla on yhteys matalaan tulotasoon, sillä myös freelancereina taiteellista työtä tehneistä useimpien (43 %) konstruoidut kokonaistulot olivat alle 20 000 € vuonna 2000. (Kuvio 11.)

KUVIO 11. Taiteilijoiden (%) konstruoidun kokonaistulon (€) jakautuminen tuloluokkiin työmarkkina-aseman mukaan vuonna 2000

Jakaumat on painotettu.

Myös taiteelliseen työhön liittyvät menot vaikuttavat taiteilijoiden tulotasoon. Valokuvataiteen ja kuvataiteen aloilla toimivat taiteilijat tarvitsivat eniten rahaa työstä aiheutuvien kulujen peittämiseen. Näillä taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden tulotaso osoittautui taiteenaloittaisessa vertailussa matalaksi ja taiteelliseen työhön liittyvät menot keskimääräistä suuremmiksi. (Asetelma 2.)

ASETELMA 2. Taiteelliseen työhön liittyvät menot taiteenaloittain (mediaani €) vuonna 2000

Taiteenala	Taiteelliseen työhön liittyvät menot (mediaani €)
Valokuvataide	7 779
Kuvataide	4 548
Taideteollisuus	3 111
Elokuvataide	2 961
Monialaiset taiteilijat	2 809
Säveltaide	2 355
Kirjallisuus	2 021
Näyttämötaide	1 884
Tanssitaide	1 211
Rakennustaide	1 177
Kritiikki	639
Kaikki taiteilijat	2 525

5. TILANNE JA MUUTOKSET ERI TAITEENALOILLA

Tutkimusraportin keskeisin anti on koottu tässä luvussa taiteenaloitain ja luvussa 6 koko taiteilijakunnan osalta. Täysin täsmällistä vertailua aikaisempiin tutkimustuloksiin ei ole mahdollista tehdä. Vertailua vaikeuttaa ennen kaikkea taiteenaloittaisten tutkimusjoukkojen erilainen koontitapa sekä kokonaistulon konstruoimisessa käytetyn menetelmän erilaiset variaatiot. Aikaisemmissa tutkimuksissa tutkimusjoukko on koottu hieman eri tavalla kuin tässä tutkimuksessa. Esimerkiksi kirjallisuus taiteenalana käsittää tässä tutkimuksessa kirjailijoiden lisäksi myös kaunokirjallisuuden kääntäjät, joita ei aikaisemmassa tutkimuksessa ollut mukana. Kokonaistulon konstruoimisessa, eli veronalaisten tulojen ja verottomien apurahojen yhdistämisessä 'kokonaistuloksi', ei aikaisemmissa tutkimuksissa ole käytetty täsmälleen samanlaista menetelmää kuin tässä tutkimuksessa. Kirjailijoiden ja kuvataiteilijoiden kohdalla verotukseen liittyvää progressiota ei huomioitu aikaisemmin, vaan apurahojen verottomuudesta saatu hyöty lisättiin kokonaistuloon keskimääräisen veroprosentin mukaisen kertoimen avulla. Muilla taiteenaloilla, joilla laskennallista kokonaistulon käsitettä on ennen käytetty, konstruoitu kokonaistulo arvioitiin ainoastaan tuloluokittaisella tasolla, jolloin ei ollut mahdollista laskea keskitunnuslukuja (keskiarvoa ja mediaania). Vertailuissa aiempiin tutkimuksiin on käytetty tässä tutkimuksessa joko konstruoitua kokonaistuloa tai veronalaisia tuloja ja apurahoja sen mukaan, mitkä luvut ovat olleet saatavilla ja/tai vertailukelpoisia keskenään. Veronalaisten tulojen suhteen vertailua vaikeuttavat esimerkiksi aineiston kokoamiseen liittyvät erot. Tarkastelun ja vertailun painopisteenä onkin tässä raportissa pikemminkin taiteilijan asemaan liittyvien muutosten suunta, kuin absoluuttisten muutosten prosenttimääräinen tai euromääräinen laskeminen niillä taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden osalta, joiden asema on aikaisemmin ollut tutkimusten kohteena. Tulot ja apurahat ilmoitetaan pyöristettyinä lähimpään kymmeneen euroon, koska luvut ovat enimmäkseen arvioita ja arvot on muunnettu markoista euroiksi. Kritiikin, rakennustaitteen, taideteollisuuden ja monialaisten taiteilijoiden ryhmistä ei vertailuaineistoa löydy, sillä näillä taiteenaloilla toimivat taiteilijat eivät ole olleet aikaisemmin mukana taiteen keskustoimikunnan taiteilijan asema -tutkimuksissa omina ryhminään.

5.1. Elokvataide

Elokvataiteen alan ammattiryhmistä suurimmat ovat elokuvaohjaajat, elokuvaajat ja leikkaajat. Alalla työskentelee myös suuri joukko erilaisissa tehtävissä toimivia elokuvatyöntekijöitä. Naisten osuus elokvataiteen alalla toimivista oli 36 prosenttia. Naisten osuus alalla on kasvussa, sillä vuonna 1989 vain neljännes elokvanteikijöistä oli naisia. Elokvataiteen kentällä toimivien ammattilaisten keski-ikä oli 40 vuotta. Elokvanteikijät olivat tämän aineiston mukaan keskimäärin hieman vanhempia kuin vuonna 1989, jolloin keski-ikä oli vain 38 vuotta (Oesch 1995, 45). Eläkeikäisten osuus on kuitenkin edelleen pieni elokvanteikijöiden joukossa (1 %). Ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus alalla toimivista oli 81 prosenttia. Ammatillinen koulutustaso on myös korkea, sillä 71 prosenttia alalla toimivista on hankkinut koulutuksen taiteilija-ammattiinsa. Kolmasosa taiteilijoista on suorittanut taidealan korkeimman ammatillisen koulutuksen.

Lähes puolet (49 %) elokvataiteen alalla toimivista on freelance-reita. Yrittäjien osuus (24 %) alalla toimivista on keskimääräistä suurempi. Työttöminä työnhakijoina tutkimusvuoden aikana oli eripituisia jaksoja 28 prosenttia elokvataiteen alalla toimivista. Elokvataiteilijoista 35 prosenttia oli tehnyt *ainoastaan taiteellista työtä*, 60 prosenttia myös *taiteelliseen työhön liittyvää työtä* ja 8 prosenttia *muuta, ei-taiteellista, työtä*. Elokvataiteen alalla toimivien yleisin sivutoimi oli opettaminen. Työaika taiteelliseen työhön yli 40 tuntia viikossa käytti 24 prosenttia elokvataiteilijoista.

Elokvataiteilijoiden vuoden 2000 veronalaisten tulojen keskiarvo 25 330 € on lähes sama vuoden 1992 tilanteeseen (25 130 €) verrattuna, mutta laskenut hieman vuoteen 1989 verrattuna (26 350 €)³⁴. Apurahaa saaneiden osuus on kasvanut viimeisen noin kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2000 apurahaa saaneiden osuus oli 28 prosenttia, kun se vuonna 1992 oli vain 15 prosenttia (Oesch 1995, 67). Muilla taiteenaloilla apurahaa saaneiden osuus ei ole noussut yhtä paljon. Myös elokvataiteilijoille myönnettyjen apurahojen rahallinen arvo on noussut. Vuonna 2000 apurahan suuruus oli keskimäärin 8 720 €, kun se vuonna 1992 oli 6 760 €. Konstruoitu kokonaistulo nostaa elokvanteikijöiden tulotasoa siten, että taiteenaloittaisessa vertailussa elokvataiteen alalla toimivien tulot nousevat kolmanneksi korkeimmalle tasolle, veronalaisten tulojen vertailussa sijoitus oli viides (liite 7). Tämän perusteella apurahan merkitystä voi pitää erittäin suurena suomalaisille elokvanteikijöille. Taiteellisen työn tulojen osuus veronalaisista tuloista oli elokvataiteen alalla toimivilla 61 prosenttia. Naisten ja miesten välinen tuloero on kasvanut huomattavasti vuo-

34 Rahanarvon muutuskertoimet elinkustannusindeksin mukaan ks. http://www.tilastokeskus.fi/tk/hp/khi_eki_rahanarvo.html.

den 1992 jälkeen, jolloin naisten veronalaiset tulot olivat 85 prosenttia miesten tuloista (Heikkinen & Karhunen 1996, 350). Vuonna 2000 naisten veronalaiset tulot olivat vain 66 prosenttia elokuvataiteen alalla toimineiden miesten veronalaisista tuloista.

5.2. Kirjallisuus

Kirjallisuuden alalla toimivat taiteilijat ovat kirjailijoita, näytelmäkirjailijoita, lastenkirjailijoita, nuortenkirjailijoita sekä kaunokirjallisuuden suomentajia ja kääntäjiä. Kirjallisuuden alalla toimi tämän aineiston mukaan hieman enemmän naisia (53 %) kuin miehiä. Suomessa naisten osuus kirjallisuuden alalla toimivista on noussut tasaisesti vuodesta 1970 lähtien. Vuonna 1984 naisten osuus kirjailijoista oli vain 41 prosenttia (Heikkinen 1989, 27). Kirjailijoiden lukumäärä ei järjestöjäsenyyksien perusteella ole noussut merkittävästi 1990-luvulla.

Kirjallisuuden alan taiteilijoiden keski-ikä oli 56 vuotta vuonna 2000, joten he olivat ikäjakaumansa perusteella kaikkein vanhimpia taiteilijoita edustava ryhmä taiteenaloittaisessa vertailussa. Jopa 28 prosenttia heistä oli eläkeikäisiä. Kirjailijakunta on vähän iäkkäämpää kuin vuonna 1984, jolloin keski-ikä oli 51 vuotta (Heikkinen 1989, 26). Kirjallisuuden alalla toimi verraten suuri osuus ruotsinkielisiä, 14 prosenttia, kuten myös noin viisitoista vuotta aiemminkin (taulukko 2, luku 2). Ylioppilastutkinnon suorittaneita oli 73 prosenttia. Ammatillista koulutusta kirjailijaksi ja/tai kaunokirjallisuuden kääntäjäksi ei Suomessa ole ollut, mikä vähentää ammatillisen taidealan koulutuksen saaneiden osuutta. Kirjallisuuden alan taiteilijoista 44 prosenttia oli suorittanut 'muun alan korkeakoulututkinnon'. Koulutustaso kirjallisuuden alalla oli yhtä korkea kuin aiemminkin.

Yli puolet (58 %) kirjallisuuden alan taiteilijoista toimi 'vapaina taiteilijoina', vajaa kolmannes (27 %) freelancereina. Työttömien osuus alalla oli erittäin pieni (4 %). Kirjallisuuden alalla toimivista 41 prosenttia oli tehnyt tutkimusvuoden aikana *ainoastaan taiteellista työtä*. Lähes yhtä moni, 39 prosenttia, oli tehnyt myös *taiteelliseen työhön liittyvää työtä*. Koska kirjailijoilla on usein muitakin ammatteja kuin kirjailijan, on tyypillistä, että *ei-taiteellista työtä* tehneiden osuus oli poikkeuksellisen suuri muilla taiteenaloilla toimineisiin verrattuna, 29 prosenttia. Yli 40 tuntia viikossa taiteellista työtä teki 22 prosenttia kirjallisuuden alalla toimineista.

Kirjallisuuden alalla toimivien veronalaisten tulojen mediaani oli vuonna 2000 taiteenaloittaisessa vertailussa kolmanneksi pienin. Tähän vaikuttaa hyvin paljon se, että kirjallisuuden alalla toimivista suurin osa (79 %) oli saanut verovapaata apurahaa. Apurahasumman mediaani oli kuitenkin melko pieni (5 050 €), kun otetaan huomioon

apurahan suuri merkitys taiteellisen työn mahdollistajana taiteenalalla toimivien keskuudessa. Apurahan taloudellinen merkitys tulee hyvin esille konstruoidun kokonaistulon mediaanin avulla. Konstruoitu kokonaistulo kuvaa paremmin ja vertailukelpoisemmin todellista tulotasoa. Konstruoidun kokonaistulon mediaani nostaa kirjallisuuden alalla toimivien tulotason ylemmäksi taiteenaloittaisessa vertailussa (liite 7). Tosin konstruoidun kokonaistulonkin perusteella kirjallisuuden alalla toimivien tulotaso on laskenut suhteessa koko väestön tulotasaan, sillä vuoden 1984 aineiston mukaan kirjailijoiden keskimääräiset kokonaistulot olivat suuremmat kuin ammatissa toimivilla vastaavan koulutuksen saaneilla (vuoden 1984 aineistossa oli mukana vain kirjailijat, kaunokirjallisuuden kääntäjät puuttuvat ko. aineistosta). Vuonna 1984 kirjailijoiden kokonaistulojen mediaani oli vuoden 2000 rahanarvoon muutettuna 26 140 € ja vuonna 2000 konstruoidun kokonaistulon mediaani oli kaikilla kirjallisuuden alalla toimivilla 24 560 €. ³⁵ Taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus veronalaisista tuloista oli alalla toimivilla vain 39 prosenttia. Kirjallisuuden alalla toimivien naisten konstruoidut kokonaistulot olivat 75 prosenttia alalla toimivien miesten tuloista. Naisten ja miesten välinen tuloero on säilynyt lähes ennallaan aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna (Heikkinen 1989, 81–82; Heikkinen & Karhunen 1996).

5.3. Kritiikki

Kritiikki on tutkimuksessa mukana omana taiteenalanaan, koska se on valtion taidehallinnon tukema taiteenala. Taiteen keskustoimikunta jakaa vuosittain osan taiteilija-apurahoista arvostelijoille. Tutkimusjoukkoon kuuluivat arvostelijat, jotka olivat saaneet valtion apurahaa ja/tai kuuluneet Suomen Arvostelijain liittoon vuonna 2000. Arvostelijoista oli naisia 49 prosenttia. Arvostelijoiden keski-ikä oli 43 vuotta. Eläkeikäisiä ei ollut mukana tutkimusjoukossa lainkaan tällä taiteenalalla. Arvostelijoiden koulutustaso oli korkea. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus oli 91 prosenttia. Ammatillinen koulutus taiteilija-ammattiin on tämän taiteilija-ammatin osalta tulkinnanvarainen kysymys, koska varsinaista ammatillista koulutusta arvostelijan ammattiin ei ole. Arvostelijoiden oman arvion perusteella ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osuus oli 42 prosenttia. Taidealan korkeimman ammatillisen tutkinnon oli oman arvionsa mukaan suorittanut 40 prosenttia ja muun alan korkeakoulututkinnon 50 prosenttia arvostelijoista.

---

35 Rahanarvon muutokset elinkustannusindeksin mukaan ks. http://www.tilastokeskus.fi/tk/hp/khi_eki_rahanarvo.html.

Enemmistö arvostelijoista toimi taiteilija-ammattissaan freelance-reina (74 %). Työttömien osuus alalla oli taiteenaloittaisessa vertailussa pieni, vain 11 prosenttia. Arvostelijoista *ainoastaan taiteellista työtä* tehneiden osuus oli vain 5 prosenttia. *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 60 prosenttia ja *ei-taiteellista työtä* 55 prosenttia. Vaikuttaakin siltä, että taiteellinen työ on enemmistölle arvostelijoista vain sivutyö, jota harjoitetaan jonkun muun ammatin rinnalla. Arvostelijoista 48 prosenttia teki työtä yli 40 tuntia viikossa. Taiteelliseen työhön yli 40 tuntia viikossa käyttäneiden osuus sen sijaan oli vain 8 prosenttia.

Arvostelijat sijoittuivat tuloja tarkasteltaessa korkeimmalle taiteenaloittaisessa vertailussa (liite 7). Sekä veronalaisten tulojen mediaani (28 590 €) että konstruoitujen kokonaistulojen mediaani (30 270 €) oli kaikkein suurin. Korkeaan tulotasoon vaikuttanevat taidealan ulkopuoliset tulolähteet (esim. yliopistot ja tiedotusvälineet). Apurahan merkitys tulolähteenä osoittautui vain harvoille alalla toimivista tärkeäksi (kuvio 4, luku 4). Apuraha saaneiden osuus oli 26 prosenttia, mutta rahalliselta arvoltaan apurahat olivat useimmilla pieniä (apurahan keskiarvo oli 3 410 € ja mediaani 840 €). Veronalaisista tuloista taiteellisen työn tulojen osuus oli arvostelijoilla 20 prosenttia. Naisten ja miesten välinen tuloero oli taiteenaloittaisessa vertailussa kaikkein pienin arvostelijoilla, sillä naisten tulot olivat keskimäärin 94 prosenttia miesten tuloista (kuvio 8, luku 4).

5.4. Kuvataide

Kuvataiteilijoiden perinteisiä ammatteja ovat taidemaalari, taidegraafikko ja kuvanveistäjä sekä erilaiset yhdistelmät edellisistä. Lisäksi uusien menetelmien ja välineiden yleistyessä (esim. multimedia) sekä taiteenalojen välisten rajojen muuttuessa alalle on tullut uusia ammatteja. Kuvataiteilijoiden tulot koostuvat yleensä taideteosten myynnistä ja apurahoista. Kuvataiteilijoiden lukumäärä on noussut järjestöjen jäsenmäärän perusteella todella paljon noin viidentoista vuoden aikana. Vuonna 1984 kuvataiteilijajärjestöihin kuului 723 jäsentä, kun vuonna 2000 kuvataiteilijoiden järjestöihin kuului jo 1 806 jäsentä³⁶. Myös kuvataiteen alan taiteilijajärjestöjä on tullut kentälle lisää.

Kuvataiteilijoista naisia oli vuonna 2000 peräti 60 prosenttia, mikä merkitsee suurta muutosta kuvataiteilijakunnan rakenteeseen. Vuonna 1984 sukupuolijakauma oli lähes päinvastainen sekä Suomessa että muualla (Karttunen 1988, 28–29). Naisten määrä kuvataiteen kentällä on kasvanut nopeasti. Kuvataiteilijoiden keski-ikä oli 46 vuotta, ja elä-

---

36 Ks. myös Karhunen, P. (2002): Tilastotietoa taiteilijoiden määrästä. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.

keikäisten kuvataiteilijoiden osuus oli 13 prosenttiyksikköä. Ikäkauma ei kuvataiteilijoiden osalta ole muuttunut aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna.

Suomalaisten kuvataiteilijoiden koulutustaso oli korkea. Peruskoulutukseltaan ylioppilaita oli jo 56 prosenttia kaikista kuvataiteilijoista, kun osuus vielä vuonna 1984 oli vain 42 prosenttia. Kuvataiteilijoista 41 prosenttia oli suorittanut taidealan korkeimman ammatillisen koulutuksen. Kaiken kaikkiaan yli 90 prosenttia kuvataiteilijoista oli hankkinut koulutuksen taiteilija-ammattiinsa. Itseoppineita oli vähän. Taidealan korkeimman ammatillisen koulutuksen (nyk. Kuvataideakatemia, Taideteollinen korkeakoulu) suorittaneiden osuus vastaa aikaisemmista tutkimuksista saatuja tuloksia (ks. Karttunen 1988, 52). Taidealan muun ammatillisen koulutuksen osuus sen sijaan on kasvanut puolet suuremmaksi vuoden 1984 tilanteeseen verrattuna johtuen muun muassa koulutuspaikkojen tarjonnan lisääntymisestä 1990-luvulla.

Kuvataiteilijoista 78 prosenttia toimi taiteilija-ammateissaan 'vapaina taiteilijoina'. Työmarkkina-asema 'muu' oli joka viidennen kuvataiteilijan valinta, sillä peräti 38 prosenttia kuvataiteilijoista oli ollut tutkimusvuoden aikana eripituisia jaksoja työttömänä. Freelancereita oli 17 prosenttia. Kuvataiteilijoista 32 prosenttia oli tehnyt *ainoastaan taiteellista työtä* vuonna 2000. *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 59 prosenttia ja *ei-taiteellista työtä* 23 prosenttia. Yli puolet niistä, jotka olivat tehneet taiteelliseen työhön liittyvää työtä ja muuta työtä, oli tehnyt opetustyötä. Opetustehtävät ovatkin tärkeimpiä toimeentulolähteitä monille kuvataiteilijoille. Taiteelliseen työhön käytti yli 40 tuntia viikossa 26 prosenttia kuvataiteilijoista.

Taiteenaloittaisessa vertailussa kuvataiteilijoilla on alhaisin sekä veronalaisten tulojen mediaani (11 770 €) että konstruoitujen kokonaistulojen mediaani (15 810 €). Apurahaa oli saanut 44 prosenttia kuvataiteilijoista, ja apurahan mediaani (6 320 €) oli toiseksi korkein taiteenaloittaisessa vertailussa. Keskimääräinen apurahan suuruus vuonna 2000 oli kuvataiteilijoilla 6 700 €. Veronalaisten tulojen mediaani oli kuitenkin niin matala, että apurahan vaikutus ei riittänyt nostamaan konstruoidun kokonaistulon mediaania kovinkaan ylös. Vuonna 1984 kuvataiteilijoiden kokonaistulojen keskiarvo oli 18 170 € ja vuonna 2000 konstruoidun kokonaistulon keskiarvo oli 19 430 €³⁷. Vuoden 1984 tilanteeseen verrattuna apurahan keskimääräinen rahallinen arvo on hieman noussut, sillä silloin apurahan keskimääräinen suuruus oli 5 230 € (ks. Karttunen 1988). Konstruoidun kokonaistulon pienehkön kasvun voi siis olettaa olevan peräisin apurahan määrän hienoisesta noususta. Suhteessa muun väestön tulotasoon kuvataiteilijoiden tulotaso on pudonnut merkittävästi noin viidentoista vuoden

---

37 Rahanarvon muutokset elinkustannusindeksin mukaan ks. http://www.tilastokeskus.fi/tk/hp/khi_eki_rahanarvo.html.

aikana. Naisten ja miesten välinen tuloero sen sijaan on pysynyt lähes ennallaan. Vuonna 1992 naisten veronalaiset tulot olivat keskimäärin 70 prosenttia miesten veronalaisista tuloista (vuonna 1984 68 %), ja vuonna 2000 tuloero oli edelleen keskimäärin 68 prosenttia³⁸. Taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus veronalaisista tuloista oli keskimäärin kolmannes.

5.5. Näyttämötaide

Näyttämötaiteen alalla toimii lukuisia taiteellista työtä tekeviä ammattiryhmiä: näyttelijät, ohjaajat, dramaturgit, lavastajat, pukusuunnittelijat ja valo- ja äänisuunnittelijat. Myös viihde-, estradi- ja sirkustaiteilijat kuuluvat näyttämötaiteen alalla toimiviin taiteilijoihin. Näyttämötaiteen alan taiteilijajärjestöjen jäsenmäärä ei ole 1990-luvulla ratkaisevasti muuttunut. Taiteenalalla toimivista lähes puolet on naisia (49 %). Naisten osuus onkin näyttämötaiteen alalla lievässä kasvussa. Näyttämötaiteen alalla toimivien keski-ikä oli 47 vuotta, ja eläkeikäisten osuus oli 13 prosenttia. Äidinkieleltään ruotsinkielisten osuus oli keskimääräistä (7 %) suurempi, 12 prosenttia. Näyttämötaiteen alan toimijoita kuvaavat jakaumat eivät ole oleellisesti muuttuneet verrattaessa niitä vuoden 1989 tilanteeseen (ks. Karhunen 1993).

Ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus oli hieman kasvanut (60 %) noin kymmenen vuoden aikana. Koulutus taiteilija-ammattiin oli 74 prosentilla alalla toimivista. Koulutustaso on hienoisessa nousussa, sillä vuonna 1989 taiteenalansa ammatillisen koulutuksen saaneiden näyttämötaiteilijoiden osuus oli 62 prosenttia (Karhunen 1993, 80). Taidealan korkeimman ammatillisen koulutuksen oli suorittanut 53 prosenttia näyttämötaiteen alalla toimivista.

Näyttämötaiteilijoista 41 prosenttia toimi työsuhteessa vuonna 2000. Freelancereita oli 36 prosenttia näyttämötaiteilijoista. Suurin muutos näyttämötaiteilijoiden työmarkkina-asemassa aikaisempaan tutkimukseen verrattuna olikin kiinnitettyjen ja freelancereiden välisen osuuksien muutos. Entistä harvempi näyttämötaiteilija työskenteli kiinnitettynä ja entistä useampi toimi freelancerina. Työttömien osuus oli taiteenaloittaisessa vertailussa keskimääräistä suurempi (23 %). Näyttämötaiteen alalla toimivista 44 prosenttia teki *ainoastaan taiteellista työtä*, 45 prosenttia myös *taiteelliseen työhön liittyvää työtä*, ja 19 prosenttia *muuta työtä*. Jopa 38 prosenttia näyttämötaiteilijoista oli tehnyt vuoden aikana opetustyötä. 32 prosenttia näyttämötaiteen alalla toimivista teki taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa.

---

38 Ks. myös Karttunen 1988, 88; Heikkinen & Karhunen 1996, 350.

Näyttämötaiteen alan taiteilijoiden veronalaisten tulojen mediaani (24 340 €) sijoittui neljänneksi taiteenaloittaisessa tulovertailussa. Veronalaisten tulojen keskiarvo 25 350 € on pienempi kuin vuonna 1989 (30 800 €) (Karhunen 1993, 130)³⁹. Näyttämötaiteilijoiden tulotaso on laskenut huomattavan paljon runsaan kymmenen vuoden aikana. 1980-luvulla näyttämötaiteilijoiden tulotaso oli keskimääräistä parempi jopa muilla, ei-taiteellisilla aloilla, toimineisiin verrattuna (Karhunen 1993, 148).

Apurahan merkitys taiteenalalla on melko pieni. Taiteilijoista 19 prosenttia sai apurahaan tutkimusvuoden aikana. Apurahan mediaani oli 2 520 € ja keskiarvo 3 880 €. Vuonna 1989 apurahaan sai 16 prosenttia ja sen keskiarvo oli 4 050 € (Karhunen 1993, 136). Apurahoituksen suhteen muutokset ovat olleet pieniä; hieman useammalla on ollut mahdollisuus saada apurahoja, mutta toisaalta apurahojen rahallinen arvo ei ole juurikaan kasvanut. Taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus veronalaisista tuloista oli näyttämötaiteen alalla toimivilla 64 prosenttia vuonna 2000. Naisten ja miesten välinen keskimääräinen tuloero on pysynyt täsmälleen samana kuin vuonna 1989 (ks. Karhunen 1993, 162). Naisten veronalaiset tulot olivat vuonna 2000 keskimäärin 87 prosenttia miesten veronalaisista tuloista.

5.6. Rakennustaide

Rakennustaiteen alan taiteilija-ammattitehtävät ovat arkkitehdit ja rakennusarkkitehdit. Rakennustaide on säveltaiteen rinnalla yksi miesvaltaisimmista taiteenaloista, sillä vain 26 prosenttia taiteenalalla toimivista oli naisia. Alalla toimivien keski-ikä oli 48 vuotta, ja ikäjakauma painottui vanhimpiin ikäluokkiin eläkeikäisten osuuden ollessa 23 prosenttia. Arkkitehtien koulutustaso oli korkea. Ylioppilaiden osuus oli 92 prosenttia, sillä alalla työskentely edellyttää yleensä korkeakoulutasoisia opintoja muista taiteenaloista poiketen. Koulutus taiteilija-ammattiin oli kaikilla rakennustaiteen alalla toimivilla ja taidealan korkeimman ammatillisen koulutuksen oli suorittanut 72 prosenttia. Taidealan korkeimmat ammatilliset opinnot olivat kesken osalla (16 %) alalla toimineista ja muut olivat suorittaneet taidealan muita ammatillisia opintoja (rakennusarkkitehdit).

Arkkitehdeistä lähes yhtä suuri osuus toimi työelämässä yrittäjänä (40 %) kuin työsuhteessakin (41 %). Työttömien osuus arkkitehdeistä oli erittäin pieni (6 %). Rakennustaiteen alalla *ainoastaan taiteellista työtä* tehneiden osuus oli 52 prosenttia. *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 37 prosenttia ja *ei-taiteellista työtä* 14 prosenttia. Raken-

39 Rahanarvon muutokset elinkustannusindeksin mukaan, ks. http://www.tilastokeskus.fi/tk/hp/khi_eki_rahanarvo.html.

nustaiteen alalla toimineista 40 prosenttia teki taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa.

Taiteenalakohtaisessa vertailussa rakennustaiteen alalla työskentelevien asema on hyvä (liite 7). Taiteellisesta työstä saatujen veronalaisten tulojen mediaani oli heidän kohdallaan kaikkein korkein (23 550 €). Kaikkien veronalaisten tulojen mediaani (26 910 €) ja konstruoitujen kokonaistulojen mediaani (27 920 €) olivat taiteenaloittaisessa vertailuissa toiseksi suurimpia. Apurahoituksen osalta rakennustaide taiteenalana poikkeaa monista muista taiteenaloista, sillä hyvin harvat (9 %) alalla toimivat ovat saaneet apurahoja, mutta apurahan rahallisen arvon vaihtelut olivat erittäin suuret. Rakennustaiteen alalla toimineiden taiteilijoiden saamien apurahojen keskiarvo oli 20 190 € ja apurahan mediaani 840 €. Rahalliselta arvoltaan suurten apurahojen osuus nosti konstruoitua kokonaistuloa paljon suhteessa apurahan saajien pieneen prosentuaaliseen osuuteen. Apuraha oli siis merkittävä tulolähde, mutta vain harvoille alalla toimiville taiteilijoille. Taiteellisen työn tulojen osuus veronalaisista tuloista oli arkkitehdeillä 66 prosenttia. Naisten veronalaiset tulot olivat 82 prosenttia miesten veronalaisista tuloista rakennustaiteen alalla vuonna 2000.

5.7. Säveltaide

Säveltaiteilijat muodostavat suurimman ja sisäisesti heterogeenisen taiteenalaryhmän. Taiteenalalla toimii sekä esittäviä taiteilijoita, muusikoita ja solisteja että luovia taiteilijoita, lauluntekijöitä, sanoittajia, säveltäjiä ja sovittajia. Monet alalla toimivista taiteilijoista toimivat sekä esittävässä että luovissa taiteilija-ammateissa. Tutkimuksessa mukana olleet säveltaiteilijat toimivat sekä rytmimusiikin että vakavan musiikin alueilla. Toimeentulo luovien säveltaiteilijoiden kohdalla edellyttää tilaustöitä, sävellysten esityksiä, kustannussopimuksia, tekijänoikeustuloja sekä apurahoja. Esittävien säveltaiteilijoiden toimeentulo perustuu esiintymispalkkioihin tai palkkaan. Säveltaide on ollut ja on erittäin miesvaltainen taiteenala. Vain 20 prosenttia säveltaiteilijoista oli naisia vuonna 2000 eikä naisten osuus ole noussut kymmenessä vuodessa toisin kuin monilla muilla taiteenaloilla. Sen sijaan alan ammattilaisten lukumäärä on järjestöjen jäsenmäärän perusteella kasvanut vielä 1990-luvullakin (Karhunen 2002). Alalla toimivien taiteilijoiden keski-ikä oli 44 vuotta. Keski-ikä on hieman noussut kymmenessä vuodessa (vuonna 1989 se oli 41 vuotta (Irjala 1993)). Eläkeikäisiä säveltaiteilijoista oli vain 8 prosenttia. Myös säveltaiteilijoiden koulutustaso on korkea. Alalla toimineista 55 prosenttia oli suorittanut ylioppilastutkinnon ja 26 prosenttia taidealansa korkeimman ammatillisen koulutuksen (Sibelius-Akatemia). 68 prosent-

tia säveltaiteilijoista oli hankkinut ammatillisen koulutuksen taiteilija-ammattiinsa. Suhteellisen monella (16 %) oli keskeneräisiä taiteenalan ammatillisia opintoja. 21 prosenttia säveltaiteilijoista oli kokonaan ilman ammatillista koulutusta. Itseoppineiden osuus oli suurempi kuin muilla taiteenaloilla.

Työsuhteessa toimi 45 prosenttia säveltaiteilijoista. Orkesterit ja muut taidelaitokset työllistävät erityisesti esittäviä taiteilijoita. Freelancereina toimivia oli alalla lähes yhtä paljon, 41 prosenttia, ja vapaina taiteilijoina toimi 20 prosenttia. Työttömien osuus oli säveltaiteen alalla hieman keskimääräistä suurempi (21 %) vuonna 2000. Säveltaiteen alalla toimivista 37 prosenttia oli tehnyt *ainoastaan taiteellista työtä* tutkimusvuoden aikana. Puolet alalla toimineista oli tehnyt myös *taiteelliseen työhön liittyvää työtä* ja *ei-taiteellista työtä* tehneitä oli 18 prosenttia. Taiteelliseen työhön liittyvää ja muuta työtä tehneistä lähes puolet (46 %) oli ollut opetustehtävissä. Säveltaiteilijoista 15 prosenttia teki taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa.

Säveltaiteilijoiden tulotaso taiteenaloittaisessa vertailussa osoittautui melko korkeaksi. Säveltaiteen alalla työskentelevien veronalaisten tulojen mediaani (25 230 €) oli kolmanneksi korkein taiteenaloittaisessa vertailussa (liite 7). Apurahan merkitys säveltaiteen alalla on yleensä suuri luovissa taiteilija-ammateissa (esim. säveltäjät). Esittävien säveltaiteilijoiden suuri osuus tutkimusjoukossa johtaa siihen, että apurahan merkitys koko taiteenalan tasolla on vähäisempi. Veronalaisten tulojen ja apurahan yhdistäminen konstruoiduksi kokonaistuloksi aiheuttaa vain vähän muutoksia säveltaiteilijoiden tulotasoon: mediaani pysyy ennallaan ja säveltaiteilijoiden suhteellinen asema taiteenaloittaisessa vertailussa jopa laskee. Apuraha oli saanut 14 prosenttia säveltaiteilijoista ja apurahan mediaani oli 3 030 € ja keskiarvo 4 430 €. Apuraha saaneiden osuus oli täsmälleen sama kuin vuonna 1989, joten muutosta ei ole tapahtunut (ks. Irjala 1993, 71). Vuonna 1989 apurahan keskimääräinen suuruus oli kuitenkin 6 390 €, eli huomattavasti suurempi kuin vuonna 2000 (ks. Irjala 1993, 69).

Säveltaiteilijoiden veronalaiset tulot ovat laskeneet vuodesta 1989. Vuonna 2000 veronalaisten tulojen mediaani oli 25 230 € ja yli kymmenen vuotta aiemmin 29 280 €⁴⁰. Naisten ja miesten välinen tuloero on pysynyt lähes ennallaan. Vuonna 1989 säveltaiteen alalla toimivat naiset saivat veronalaista tuloa keskimäärin 80 prosenttia miesten veronalaisista tuloista, vuonna 1992 osuus oli 79 prosenttia, ja vuonna 2000 osuus oli 77 prosenttia (ks. Irjala 1993, 90; Heikkinen & Karhunen 1996, 350). Taiteellisen työn tulojen osuus säveltaiteilijoiden veronalaisista tuloista oli 62 prosenttia vuonna 2000.

---

40 Rahanarvon muuntokertoimet elinkustannusindeksin mukaan, ks. http://www.tilastokeskus.fi/tk/hp/khi_eki_rahanarvo.html.

5.8. Taideteollisuus

Taideteollisuuden alalla toimii useita, asemaltaan erilaisia, taiteilija-ammattiryhmiä, kuten teollisia muotoilijoita, taidekäsityöläisiä, tekstiilitaiteilijoita, muotitaiteilijoita, sisustusarkkitehtejä, graafisia suunnittelijoita, kuvittajia ja sarjakuvataiteilijoita. Taideteollisuuden alalla toimivista oli naisia 64 prosenttia ja alan taiteilijoiden keski-ikä oli 46 vuotta. Naisten osuus ja ikärakenne vaihtelevat hyvin paljon taiteilija-ammateittain (Heikkinen 1996, 41–43; Heikkinen & Irjala 1998, 12)⁴¹. Alalla toimivien koulutustaso osoittautui korkeaksi. Taideteollisuuden alan taiteilijoista 70 prosenttia oli suorittanut ylioppilastutkinnon ja 92 prosenttia oli saanut koulutuksen taiteilija-ammattiinsa. Taiteilijoista 54 prosenttia oli suorittanut taidealan korkeimman koulutuksen ja 25 prosenttia oli valmistunut taidealan muusta koulutuksesta. Koulutustaso vaihtelee kuitenkin paljon taiteilija-ammateittain ja -ammattiryhmittäin.

Taideteollisuuden alalla työskentelevistä 39 prosenttia toimi yrittäjinä. Työsuhde oli noin neljäsosalla (26 %) alan taiteilijoista. Taiteen alalla työskentelevistä 14 prosenttia oli ollut työttömänä vuonna 2000. Taideteollisuuden alalla toimivista taiteilijoista 36 prosenttia oli tehnyt tutkimusvuoden aikana *ainoastaan taiteellista työtä*. *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 56 prosenttia ja *ei-taiteellista työtä* 17 prosenttia. Puolet taiteelliseen työhön liittyvää ja ei-taiteellista työtä tehneistä oli ollut opetustehtävissä. Taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa teki 32 prosenttia alan taiteilijoista.

Taideteollisuuden alalla työskentelevien tulotaso sijoittuu taiteenaloittaisessa vertailussa keskivaiheille (konstruoitujen kokonaistulojen keskiarvo 25 640 € ja mediaani 21 980 €). Taiteenalan sisällä toimivien ammattiryhmien erilaisuus vaikuttaa siihen, että tuloerot taiteenalan sisällä ovat suuret. Pienituloisin taiteilija-ammattiryhmä alalla oli 'taidekäsityöläiset'. 35 prosenttia taidekäsityöläisistä sai tuloja (konstruoidut kokonaistulot) alle 10 000 € vuonna 2000. Heidän konstruoitujen kokonaistulojensa keskiarvo oli 13 490 € ja mediaani vain 10 870 €. Suurituloisin taiteilija-ammattiryhmä oli 'graafiset suunnittelijat, graafikot ja kuvittajat'. Heidän konstruoitujen koko-

---

41 Aikaisemmissa taiteen keskustoimikunnan taiteilijan asema -tutkimuksissa taideteollisuuden alan taiteilijat eivät ryhmänä ole käsittäneet näin suurta kirjoa eri taiteilija-ammatteja taideteollisuuden alalta, joten täsmällistä vertailua aikaisempiin tutkimuksiin ei voi tehdä. Heikkinen (1996) tutki graafisia suunnittelijoita, kuvittajia ja sarjakuvantekijöitä. Heikkinen & Irjala (1998) tutkivat muotitaiteilijoita, sisustusarkkitehtejä, taidekäsityöläisiä, tekstiilitaiteilijoita, teollisia muotoilijoita, graafisia suunnittelijoita ja sarjakuvantekijöitä. Viimeksi mainittu tutkimus ei sisältänyt tulotietoja, vaan raportoi edellä mainituissa taiteilija-ammateissa toimivien taiteilijoiden työtilannetta ja kansainvälistä toimintaa.

naistulojensa keskiarvo oli 31 140 € ja mediaani 28 090 €. Kaikkien taideteollisuuden alalla toimivien tuloista laskettuna taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus oli keskimäärin 45 prosenttia kaikista veronalaisista tuloista. Vuonna 2000 naisten veronalaiset tulot olivat keskimäärin 73 prosenttia miesten veronalaisista tuloista taideteollisuuden alalla. Vuonna 1992 (graafisten suunnittelijoiden veronalaisista tuloista laskettuna) naiset saivat keskimäärin 76 prosenttia miesten veronalaisista tuloista (Heikkinen & Karhunen 1996, 350).

5.9. *Tanssitaide*

Tanssitaiteen alalla toimii tanssijoita, tanssinopettajia ja koreografeja. Taiteenala on erittäin naisvaltainen, sillä 88 prosenttia tanssitaiteilijoista oli naisia. Naisten osuus on kasvusuunnassa myös tanssitaiteen alalla, sillä vuonna 1989 naisten osuus taiteenalalla toimivista oli 81 prosenttia (ks. Karhunen & Smolander 1995, 112). Tanssitaiteilijat ovat nuoria, keski-ikä oli vain 36 vuotta. Tanssitaiteilijan ura alkaa usein hyvin nuorena ja päättyy aikaisemmin kuin muilla taiteenaloilla toimivilla taiteilijoilla. Ura on kuitenkin pitempi tanssinopettajilla ja koreografeilla. Tähän aineistoon kuuluvien tanssitaiteilijoiden keski-ikä on korkeampi kuin vuonna 1989, jolloin keski-ikä oli vain 31 vuotta (ks. Karhunen & Smolander 1995, 14). Aikaisemman tutkimuksen aineistoon kuului enemmän tanssijoita kuin tähän aineistoon. Suurin ryhmä vuonna 2000 koostuu 'muista tanssitaiteilijoista'. Tähän ryhmään kuuluvat olivat koreografeja, tanssija-koreografeja ja tanssija-tanssinopettajia.

Tanssitaiteilijoista 80 prosenttia oli peruskoulutukseltaan ylioppilaita. Koulutuksen taiteilija-ammattiinsa oli saanut 79 prosenttia ja taidealan korkeimman koulutuksen suorittaneita oli tanssitaiteen alalla toimivista 17 prosenttia. Tanssitaiteilijoiden kohdalla yleisin ammatillisen koulutuksen muoto oli taidealan muu ammatillinen koulutus (45 %), johon lukeutuvat kaikki toisen asteen ja ammattikorkeakoulutason tutkinnot sekä muun muassa yksi taiteenalan tärkeimmistä oppilaitoksista, Kansallisoopperan balettikoulu. Koulutustaso tanssitaiteilijoilla on pysynyt ennallaan aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna.

Tanssitaiteilijoista 50 prosenttia toimi freelancereina ja 39 prosenttia työsuhteessa. Työttömien osuus oli suuri tanssitaiteen alalla toimivien keskuudessa (34 %). Alalla toimii vähän vakinaisia työntekijöitä palkkaavia taidelaitoksia, mikä vaikuttaa osaltaan työllistymisongelmien yleisyyteen. Moniammatillisuus on yleistä tanssitaiteen alalla toimiville. Vain 21 prosenttia tanssitaiteilijoista oli tehnyt *ainoastaan taiteellista työtä* vuoden 2000 aikana. *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 72 prosenttia ja *ei-taiteellista työtä* 21 prosenttia tanssitaiteilijoista. Taiteellisen työhön liittyvää ja ei-taiteellista työtä tehneistä

tanssitaiteilijoista 69 prosenttia oli toiminut opetustehtävissä. Taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa teki keskimäärin vain 9 prosenttia tanssitaiteilijoista.

Taiteenaloittaisessa vertailussa tanssitaiteen alalla työskentelevien tulotaso osoittautui erittäin matalaksi, sillä veronalaisten tulojen keskiarvo oli 17 590 € (liite 7). Vuonna 1992 tanssitaiteilijoiden valtionveronalaisten tulojen keskiarvo oli hieman suurempi 19 960 € (Karhunen & Smolander 1995)⁴², joten tulotaso on alalla toimivilla taiteilijoilla laskenut jonkin verran. Taiteenalalla työttömyyskokemukset olivat yleisiä vuonna 2000, eikä työsuhteessa toimivienkaan ansiotasoa osoittautunut korkeaksi; työsuhteessa toimineista tanssitaiteilijoista yli puolella konstruoidut kokonaistulot jäivät alle 20 000 euron. Apurahan merkitys taiteenalalla oli keskitasoa muihin taiteenaloihin verrattuna. Apurahan osuus ei paranna tanssitaiteilijoiden suhteellista asemaa taiteenaloittaisessa tulovertailussa, eikä nosta heidän tulotasoaan huomattavasti (liite 7). Tanssitaiteilijoista 27 prosenttia sai apurahoja vuonna 2000 ja niiden rahallinen arvo oli keskimäärin 4 030 €. Aikaisempaan verrattuna tanssitaiteilijoista useampi on saanut apurahaa, mutta apurahojen keskimääräinen rahallinen arvo on pysynyt lähes samana, sillä vuonna 1992 tanssitaiteilijoista 16 prosenttia sai apurahan, jonka keskimääräinen rahallinen arvo oli 4 280 € (ks. Karhunen & Smolander 1995, 50). Tanssitaiteilijoiden kaikista veronalaisista tuloista keskimäärin 36 prosenttia oli taiteellisesta työstä saatuja tuloja. Vuonna 2000 naisten veronalaiset tulot olivat keskimäärin vain 65 prosenttia miesten veronalaisista tuloista tanssitaiteen alalla. Naisten ja miesten välinen tuloero on kasvanut vuodesta 1992, jolloin naisten veronalaiset tulot olivat 74 prosenttia miesten tuloista (Heikkinen & Karhunen 1996, 350).

5.10. Valokuvataide

Valokuvataiteen alalta tutkimuksessa on mukana valokuvataiteilijoiden lisäksi valokuvaajia ja mainosvalokuvaajia. Tässä tutkimuksessa on mukana Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenten ja valtion apurahaa saaneiden valokuvataiteilijoiden lisäksi Suomen Valokuvaajain liiton ja Mainosvalokuvaajat ry:n jäseniä, vaikka kaikki valokuvaajat eivät yksiselitteisesti kuulu taiteilija-ammatteihin. Valokuvaajien ja mainosvalokuvaajien ammatteja pidetään usein enemmänkin soveltavina kuin taiteellisina.

---

42 Rahanarvon muuntokertoimet elinkustannusindeksin mukaan, ks. http://www.tilastokeskus.fi/tk/hp/khi_eki_rahanarvo.html.

Valokuvataiteilijoista naisia oli 49 prosenttia. Naisten osuus taiteenalalla on kasvanut huomattavasti vuodesta 1989, jolloin naisten osuus oli vain 23 prosenttia (ks. Karttunen 1993, 73). Valokuvataiteilijoiden keski-ikä oli 46 vuotta. Vuonna 1989 valokuvataiteilijat olivat huomattavasti nuorempia, keski-ikä oli tuolloin vain 37 vuotta (ks. Karttunen 1993, 74). Eläkeikäisten osuus valokuvataiteilijoiden joukossa oli kuitenkin vain 8 prosenttia vuonna 2000. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus oli 54 prosenttia (61 % vuonna 1989, Karttunen 1993, 86). Koulutus taiteilija-ammattiin oli 52 prosentilla valokuvataiteen alalla toimivista. Taidealan korkeimman koulutuksen hankineiden osuus oli vain 17 prosenttia, mikä on huomattavasti vähemmän kuin taiteilijoilla keskimäärin. Huomionarvoista on kuitenkin se, että samansuuruisella osuudella valokuvataiteilijoita (17 %) olivat opinnot kesken taidealan korkeinta opetusta antavassa oppilaitoksessa. Ammatillinen koulutus puuttui kokonaan lähes kolmannekselta valokuvataiteilijoita. Taidealan muuta ammatillista koulutusta oli hankkinut 23 prosenttia valokuvataiteilijoista.

Yli puolet valokuvataiteen (57 %) alalla toimivista oli yrittäjiä ja 18 prosenttia toimi vapaina taiteilijoina. Työttömien osuus valokuvataiteen alalla toimivista oli vain 11 prosenttia vuonna 2000. Valokuvataiteilijoista vain 22 prosenttia oli tehnyt *ainoastaan taiteellista työtä*. *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 65 prosenttia ja *ei-taiteellista työtä* 20 prosenttia. Taiteellista työtä yli 40 tuntia teki 20 prosenttia taiteenalalla toimivista.

Valokuvataiteilijoiden taloudellinen tilanne ei osoittautunut kovin hyväksi tämän aineiston perusteella. On mahdollista, että yrittäjinä toimivien suuri osuus alalla vaikuttaa veronalaisten tulojen keskimääräiseen suuruuteen, sillä yrittäjien henkilökohtaiset tulot määräytyvät eri tavalla kuin muissa työmarkkina-asemissa toimivien taiteilijoiden. Veronalaiset tulot olivat valokuvataiteilijoilla keskimäärin matalat, ja vaikka apurahan merkitys tulotasoon olikin kohtalaisen suuri, ei valokuvataiteilijoiden suhteellinen asema tulonjakohierarkiassa muuttunut apurahan myötä paremmaksi. Valokuvataiteen alalla toimivat sijoittuivat sekä veronalaisten tulojen että konstruoidun kokonaistulon taiteenaloittaisessa vertailussa kolmanneksi alimmaisiksi (liite 7).

Veronalaisten tulojen keskiarvo 19 440 € (mediaani 16 820 €) on laskenut hieman vuodesta 1989, jolloin se oli 21 660 € (mediaani (19 240 €)⁴³. Apurahan suhteen valokuvataiteen alalla toimivien tilanne on tämän aineiston valossa heikentynyt: apurahan saaneita oli 36 prosenttia valokuvataiteilijoista ja apurahasummien keskiarvo 5 210 €. Tilanne oli jonkin verran parempi vuonna 1989: apurahan saaneita 46 prosenttia ja apurahasumman keskiarvo 6 880 € (ks. Karttu-

43 Rahanarvon muuntokertoimet, ks.

http://www.tilastokeskus.fi/tk/hp/khi_eki_rahanarvo.html.

nen 1993). Taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus kaikista veronalaisista tuloista oli vain 29 prosenttia valokuvataiteen alalla työskentelevillä taiteilijoilla. Naisten ja miesten välinen tuloero vaikuttaa taasoittuneen vuoden 1992 jälkeen, jolloin naisten veronalaiset tulot olivat vain 68 prosenttia miesten tuloista valokuvataiteen alalla (Heikkinen & Karhunen 1996, 350). Vuonna 2000 naisten veronalaiset tulot olivat keskimäärin 79 prosenttia miesten veronalaisista tuloista.

Tässä mainittuihin muutoksiin tutkimusjoukon rakenteessa ja apurahan merkityksessä taiteenalalla vaikuttavat siis eniten eroavaisuudet alan taiteilijoiden määrittelyssä eli tutkimusjoukon rajaamisessa. Tässä tutkimuksessa valokuvataiteilija määriteltiin väljemmin ja mukana oli valokuvataiteilijoiden lisäksi myös valokuvaajia ja mainosvalokuvaajia. Tästä syystä esimerkiksi apurahoitukseen liittyvät tunnusluvut ja jakaumat painottuvat eri tavalla kuin aiemmin, jolloin valokuvataiteilijan määrittely oli kapeampi. Näin selittyvät erityisesti apurahoitukseen liittyvät muutokset taiteenalalla.

5.11. Monialaiset taiteilijat

Monialaisten taiteilijoiden ryhmä muodostui tutkimuksessa melko suureksi – taiteilijoiden yleisin taiteenalayhdistelmä oli kirjallisuus ja näyttämötaide. Naisten osuus monialaisten taiteilijoiden ryhmässä oli 41 prosenttia. Keski-ikä oli 48 vuotta ja eläkeikäisten osuus oli 10 prosenttia. Monialaisista taiteilijoista 69 prosenttia oli suorittanut ylioppilastutkinnon. Koulutuksen taiteilija-ammattiin oli saanut niin ikään 69 prosenttia usealla taiteenalalla toimineista. Taidealan korkeimman ammatillisen koulutuksen suorittaneita oli 37 prosenttia. Korkeasti koulutettujen osuutta monella taiteenalalla toimineiden joukossa lisää muun alan korkeakoulututkinnon suorittaneiden suuri osuus (21%).

Monialaisista taiteilijoista lähes puolet (47 %) toimi vapaina taiteilijoina ja 35 prosenttia freelancereina. Työttömien osuus monialaisista taiteilijoista oli 23 prosenttia vuonna 2000. *Ainoastaan taiteellista työtä* tehneiden osuus oli 31 prosenttia. *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 62 prosenttia ja *ei-taiteellista työtä* 28 prosenttia kaikista monella taiteenalalla toimineista taiteilijoista. Taiteelliseen työhön yli 40 tuntia viikossa käyttäneiden osuus oli 26 prosenttia monialaisista taiteilijoista.

Monialaisten taiteilijoiden veronalaisten tulojen mediaani ei ole erityisen korkea (20 370 €). Taiteenaloittaisessa tulovertailussa monialaiset taiteilijat sijoittuvat hyvin lähelle keskitasoa kaikissa tulokategorioissa. Tulotaso nousee kuitenkin melko paljon, kun apurahojen osuus lasketaan mukaan. Konstruoitujen kokonaistulojen mediaani monialaisilla taiteilijoilla on 24 020 €. Apurahaa saaneiden osuus oli

39 prosenttia ja apurahan mediaani 3 700 €. Apurahan merkitys tulolähteenä on huomattava monialaisilla taiteilijoilla. Taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus veronalaisista tuloista oli monialaisilla taiteilijoilla 40 prosenttia. Naisten ja miesten välinen tuloero oli suuri, sillä naisten veronalaiset tulot olivat keskimäärin vain 61 prosenttia miesten veronalaisista tuloista.

6. TAITEILIJAN ASEMA SUOMESSA VUONNA 2000

Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää suomalaisen taiteilijakunnan rakennetta, ammatillista asemaa, työmarkkina-asemaa, tulolähteitä ja tulotasoa. Tutkimuksessa taiteilijaksi määriteltiin taiteilijajärjestöjen jäsenet ja valtion apurahan saajat vuonna 2000. Taiteilijat toimivat seuraavilla taiteenaloilla: elokuvataide, kirjallisuus, kritiikki, kuvataide, näyttämötaide, rakennustaide, säveltaide, taideteollisuus, tanssitaide ja valokuvataide. Myös monialaisia taiteilijoita oli mukana, ja heistä muodostui yksi 'taiteenala'. Aineiston muodostaa kyselyaineisto (N=2089), joka kerättiin keväällä 2001.

Kaikista taiteilijoista 44 prosenttia on naisia ja 56 prosenttia miehiä⁴⁴. Äidinkieleltään 91 prosenttia taiteilijoista on suomenkielisiä, 7 prosenttia ruotsinkielisiä, 2 prosenttia taiteilijoista käyttää äidinkielenään muuta kieltä. Ruotsinkielisten osuus on suurin kirjallisuuden (14 %), näyttämötaiteen (12 %) ja valokuvataiteen (11 %) aloilla. Lähes puolet taiteilijoista asuu pääkaupunkiseudulla, kolmannes muualla Etelä-Suomessa ja alle viidesosa Etelä-Suomen ulkopuolella. Taiteilijakunnan ikäjakauma vaihtelee huomattavasti taiteenaloittain siten, että nuorimman ikäluokan (alle 35-vuotiaat) osuus taiteilijoista oli suurin tanssitaiteen ja elokuvataiteen aloilla, ja vanhimman ikäluokan (yli 64-vuotiaat) osuus taiteilijoista suurin kirjallisuuden ja rakennustaiteen aloilla. Rakenteeltaan taiteilijakunta on pysynyt suunnilleen samankaltaisena kuin aikaisemmissa tutkimuksissa Suomessa 1980- ja 1990-luvuilla.

Taiteilijoiden koulutustaso on korkea. Taiteilijoista 67 prosenttia on ylioppilastutkinnon suorittaneita. Enemmistö (74 %) taiteilijoista on hankkinut koulutuksen taiteilija-ammattiinsa. Taiteilijoista suuri osa (40 %) on saanut ammattiinsa taidealansa korkeimman ammatillisen koulutuksen. Naiset ovat hankkineet hieman enemmän sekä peruskoulutusta että ammatillista koulutusta kuin miehet. Itseoppineita taiteilijoita on vähän.

Taiteilijat toimivat taiteilija-ammateissaan useissa erilaisissa asemissa. Vuoden aikana suuri osa taiteilijoista työllisti itse itsensä. Nämä seikat, jotka ovat aikaisemmissakin tutkimuksissa luonnehti-

---

44 Sukupuolijakauma on täsmälleen sama kuin Norjassa vuonna 1993 (Elstad & Røsvik Pedersen 1996, 219).

neet taiteilija-ammatteja, pitävät paikkaansa edelleenkin, ehkä entistäkin vahvempina. Taiteilijoista 29 prosenttia toimi ammatissaan työsuhteissa, 29 prosenttia freelancereina ja 28 prosenttia vapaina taiteilijoina. Yrittäjien osuus taiteilijoista oli 18 prosenttia. Tyypillinen työmarkkina-asema vaihteli taiteenaloittain hyvin paljon. Työsuhteet olivat tyypillisimpiä säveltaiteen (45 %), näyttämötaiteen (41 %) ja rakennustaiteen (41 %) aloilla toimiville taiteilijoille. Kriitikoista 74 prosenttia sekä elokuvataiteen ja tanssitaiteen aloilla toimivista puolet oli freelancereita. Vapaita taiteilijoita oli eniten kuvataiteen (78 %) ja kirjallisuuden (58 %) aloilla. Yrittäjyys oli yleisintä valokuvataiteen (57 %) ja rakennustaiteen (40 %) aloilla toimiville taiteilijoille.

Tutkimusvuoden aikana 20 prosenttia taiteilijoista oli ollut työttömänä työnhakijana eripituisia ajanjaksoja. Työttömiksi työnhakijoiksi ilmoittautuneiden osuus oli suurin kuvataiteen (38 %) ja tanssitaiteen (34 %) aloilla vuonna 2000. Vähiten työttömiä oli kirjallisuuden (4 %) ja rakennustaiteen (6 %) aloilla toimivien joukossa. Koulutustason vaikutus työllistymiseen oli edelleen heikompi taiteilijoiden työmarkkinoilla kuin työmarkkinoilla yleensä. Työttömyys oli yleisintä nuorimpaan ikäluokkaan (alle 35-vuotiaat) kuuluvilla ja epävakassa työmarkkina-asemassa toimivilla taiteilijoilla.

Tyypillisimmillään taiteilijat tekivät useaa työtä samanaikaisesti. Kaikkiaan 37 prosenttia taiteilijoista teki tutkimusvuoden aikana *ainoastaan taiteellista työtä*. Suurin osa taiteilijoista, 52 prosenttia, teki myös *taiteelliseen työhön liittyvää työtä*, jollaiseksi määriteltiin taiteenalan osaamista tai tuntemusta vaativa työ. Lisäksi noin viidesosa taiteilijoista (21 %) teki *muuta, ei-taiteellista työtä*. Taiteelliseen työhön liittyvää työtä taiteilijat tekivät sekä kiinnostuksen vuoksi että taloudellisista syistä, muuta työtä he tekivät lähes yksinomaan taloudellisista syistä. Taiteilijoiden moniammatillinen toiminta sekä kansainvälisiin tutkimuksiin (esim. Throsby & Thompson 1995) että Suomessa tehtyyn valtion apurahaa saaneita koskevaan tutkimukseen verrattuna (Minkkinen 1999) ei tämän aineiston perusteella ole lisääntynyt. Pikemminkin näyttäisi siltä, että aiempien tutkimusten tuloksista poiketen entistä useammat taiteilijat ovat tehneet ainoastaan taiteellista työtä tutkimusvuoden aikana tai siihen, että *taiteellisen työn* alue on laajentunut kattamaan entistä suuremman kirjon erilaisia taiteelliseksi työksi määriteltäviä työtehtäviä. Kuvataiteen alalta esimerkkinä ovat muutokset perinteisessä työnjaossa, jossa taiteilijat tekevät teokset, kuraattori järjestää näyttelyn ja kirjoittaja arvostelee. Valokuvaaja Jan Kaila mainitseekin tekijyyden olevan nykyään monille taiteilijoille projekteihin ja yhteistyöhankkeisiin sitoutumista, organisointia ja muuta aikaisemmin "ulkotaiteellisena" pidettyä toimintaa (Skruf 2003, 13).

Taiteilijoiden veronalaiset tulot vaihtelivat taiteenaloittain ja myöskin taiteenalojen sisällä erittäin paljon. Veronalaisten tulojen mediaani on huomattavasti pienempi kuin veronalaisten tulojen keskiarvo. Kuten aikaisemmissakin tutkimuksissa on havaittu, hyvin pienellä osalla taiteilijoista on suuret tulot ja suurella osalla taiteilijoita tulot

jäävät pieniksi. Veronalaisten tulojen osalta tulotasoon vaikuttavista tekijöistä merkittävimmät olivat taiteenala, sukupuoli ja työmarkkina-asema. Myös ikä on merkittävässä asemassa tulojen suhteen: ansiot nousevat iän ja kokemuksen myötä myös taiteilija-ammateissa. Varteenotettavana tekijänä iän ja kokemuksen osalta toimii usein myös valikoituminen – on todennäköistä, että osa taiteilijoista siirtyy toiselle alalle, mikäli taiteellisesta työstä saatavat tulot eivät riitä elämiseen. Taiteenalat veronalaisten tulojen mediaanien mukaisessa järjestyksessä näkyvät liitteessä 7. Kritiikin ja rakennustaiteen alalla toimivien asemaa ei ole tutkittu aiemmin taiteen keskus toimikunnan taiteilijan asemaa käsittelevissä tutkimuksissa, joten vertailua aikaisempiin tutkimustuloksiin ei ole mahdollista tehdä. Tulokehitys muilla taiteenaloilla toimivilla taiteilijoilla on ollut pääasiassa negatiivinen verrattuna sekä heidän aikaisempaan tulotasoonsa (Heikkinen & Karhunen 1996) että muiden alojen ammattiteissa toimiviin vuonna 2000 (ks. taulukot 13 ja 14, asetelma 3).

Kirjallisuuden asema taiteenaloittaisessa vertailussa on muuttunut eniten. Vuonna 2000 kirjallisuuden alalla toimivien keskimääräinen tulotaso on pudonnut suhteellisesti vuoden 1992 tilanteeseen verrattuna (vuonna 2000 kirjallisuuden alalla toimiviin kuuluivat myös kaunokirjallisuuden kääntäjät). Tulotaso näyttää pudonneen myös säveltaiteen ja näyttämötaiteen aloilla toimivilla taiteilijoilla. Elokuva-taiteen, valokuvataiteen ja kuvataiteen aloilla toimivien taiteilijoiden tulotaso on jonkin verran noussut vuodesta 1992. Tanssitaiteen alalla työskentelevien tulotaso on pysynyt lähes ennallaan. Kuvataiteilijat ovat edelleen tulotasoltaan heikoimmassa asemassa kuten myös vuonna 1992.

TAULUKKO 13. Taiteilijoiden veronalaisten tulojen keskiarvot (€) taiteenaloittain ja niiden %-osuus suurimmasta keskiarvosta vuonna 2000

Taiteenala	Keskiarvo	(%)
Rakennustaide	28 200	100
Kritiikki	27 540	98
Säveltaide	26 030	92
Näyttämötaide	25 350	90
Elokuvataide	25 330	90
Taideteollisuus	24 720	88
Monialaiset	23 420	83
Kirjallisuus	22 120	78
Valokuvataide	19 440	69
Tanssitaide	17 590	62
Kuvataide	14 960	53
Kaikki taiteilijat	23 650	84

Keskitunnusluvut on painotettu.

TAULUKKO 14. Taiteilijoiden veronalaisten tulojen (vähennysten jälkeen) keskiarvot (€) taiteenaloittain ja niiden %-osuus suurimmasta keskiarvosta vuonna 1992*

Taiteenala	Keskiarvo	(%)
Säveltaide	28 630	100
Näyttämötaide	28 260	99
Graafinen suunnittelu	28 040	98
Kirjallisuus	26 660	93
Elokuvataide	22 680	79
Tanssitaide	17 990	63
Valokuvataide	17 330	61
Kuvataide	12 150	42

* Markat muutettu vastaamaan vuoden 2000 rahanarvoa kertoimella, joka perustuu viralliseen elinkustannusindeksiin.
Lähde: Heikkinen & Karhunen 1996, 347.

Taiteellisen työn tulojen osuus veronalaisista tuloista oli keskimäärin 50 prosenttia. Tässä suhteessa taiteilijoiden taiteellisesta työstä saamat tulot vaikuttavat vähäisiltä. Loput veronalaisista tuloista ovat peräisin taiteelliseen työhön liittyvästä työstä ja muusta, ei-taiteellisesta työstä sekä muista verotettavaa tuloa myöntävistä lähteistä (eläkkeet, työttömyyspäivärahat yms.). Taiteellisesta työstä saatujen tulojen keskimääräinen osuus veronalaisista tuloista oli suurin rakennustaiteen (66 %), näyttämötaiteen (64 %), säveltaiteen (62 %) ja elokuvataiteen (61 %) aloilla toimivilla taiteilijoilla. Elokuvataidetta lukuun ottamatta kaikki ovat taiteenaloja, joilla toimivilla oli usein melko vakaa työmarkkina-asema. Vakinainen työsuhde oli yleisin nimenomaan näyttämötaiteen, säveltaiteen ja rakennustaiteen aloilla työskenteleville. Tulot taiteellisesta työstä (mediaanit) ovat taiteenaloittaisessa järjestyksessä liitteessä 7.

Naistaiteilijoiden veronalaiset tulot olivat keskimäärin vain 72 prosenttia miestaiteilijoiden veronalaisista tuloista vuonna 2000. Tilanne ei ole kehittynyt parempaan suuntaan tässä suhteessa, sillä vuonna 1992 naistaiteilijoiden veronalaiset tulot olivat keskimäärin 76 prosenttia miesten tuloista⁴⁵. Osa tästä tuloerosta selittyy eri aloille (tässä: taiteenaloille) ja ammatteihin (tässä: taiteilija-ammatteluihin) jakautumisen, segregaaion, avulla. Kaikissa tulotasoa koskevissa vertailuissa havaitaan naisvaltaisen (naisia 88 %) tanssitaiteen heikko asema tulonjakohierarkiassa, ja toisaalta miesvaltaisten säveltaiteen (miehiä 80 %) ja rakennustaiteen (miehiä 74 %) vahva asema tulonjakohierarkiassa. Selittävänä tekijänä segregatio on kuitenkin yksis-

45 Vuonna 1992 mukana olivat seuraavien taiteenalojen taiteilijat: valokuvataide, kuvataide, tanssitaide, graafinen suunnittelu, kirjallisuus, säveltaide, elokuvataide, näyttämötaide (Heikkinen & Karhunen 1996, 350).

tään verraten heikko, sillä naisvaltaisten ja miesvaltaisten taiteenalojen määrä tutkimuksessa on vähäinen. Naisten osuus taiteilijakunnasta on noussut viimeisten vuosien aikana ja nousee koko ajan. Senkin vuoksi voisi olettaa, että ainakaan segregatio ei olisi syynä tuloerojen kasvuun. Naisten tulot ovat keskimääräistä heikommät niidenkin taiteenalojen piirissä, joilla naisten ja miesten osuudet ovat jakautuneet tasaisemmin.

Apurahat ovat suurelle osalle taiteilijoista tulonmuodostuksen kannalta merkittäviä. Apuraha toimii myös palkintona ja kannustimena, sillä apurahojen pääasiallisena jakoperusteena on taiteellisen työn korkea laatu. Varsinkin ns. luovat taiteilijat tarvitsevat apurahaa pystyäkseen elättämään itsensä siinä vaiheessa, kun teos on kesken-eräinen, ja usein myös sen valmistuttua. Lähes puolet taiteilijoista piti julkisista tukimuodoista itselleen sopivimpana työskentelyapurahoja (0,5–5-vuotiset taiteilija-apurahat). Työskentelyapurahat sopivat parhaiten kirjallisuuden ja kuvataiteen aloilla toimiville taiteilijoille. Lähes kolmannes kaikista taiteilijoista piti itselleen sopivimpana tukimuotona projekti-/produktiokohtaisia apurahoja. Eniten projekti- ja produktiokohtaisten tukien kannalla olevia oli rakennustaiteen, valokuvataiteen ja säveltaiteen aloilla. Muiden tukimuotojen kannattajia taiteilijoiden joukossa oli alle 10 prosenttia ja heistäkin suuri osuus oli maininnut jonkun jo olemassa olevan tukimuodon (taiteilija-apuraha, matka-apuraha, kirjastoapuraha jne.).

Eri tahojen myöntämiä, taiteilijoille tarkoitettuja apurahoja sai kaiken kaikkiaan 27 prosenttia taiteilijoista vuonna 2000. Suurin osuus apurahaa saaneita taiteilijoita oli kirjallisuuden (79 %) ja kuvataiteen (44 %) aloilla. Myös elokuvataiteen ja valokuvataiteen aloilla toimiville taiteilijoille sekä monialaisille taiteilijoille apurahat merkitsivät tärkeää tulolähdettä (liite 7). Muilla taiteenaloilla apurahan merkitys tulolähteenä sekä sen osuus tuloista oli huomattavasti vähäisempi.

Erityisesti ns. konstruoitu kokonaistulo, eli veronalaisten tulojen ja verovapaiden apurahojen yhdistämiseksi muodostettu tulokategoria, kuvaa apurahan merkitystä tulolähteenä eri taiteenaloilla. Tämä tulokäsite mahdollistaa taiteilijoiden arvioidun kokonaistulon vertaamisen muiden tulonsaajien ja palkansaajien tuloihin. Veronalaiset tulot yksistään eivät anna oikeaa kuvaa niiden taiteilijoiden tulotasosta, joiden tulolähteenä apuraha on merkittävässä roolissa. Taiteenalat, joita edellä mainittu koskee, ovat kirjallisuus, elokuvataide, kuvataide ja valokuvataide sekä monialaiset taiteilijat (kuviot 6). Veronalaisten tulojen ja konstruoitujen kokonaistulojen mediaanien vertailu taiteenaloittain osoittaa sekä ne taiteenalat, joilla toimiville apurahan saaminen merkitsee vuositason suurta tulotason nousua, että ne taiteenalat, joilla toimiville apurahan saaminen on harvinaisempaa, eikä sen vaikutus tulotasoon ole huomattava. Apurahan merkitys keskeisenä tulolähteenä vahvistuu kirjallisuuden, elokuvataiteen, valokuvataiteen ja kuvataiteen aloilla toimivien osalta. Näillä taiteenaloilla apura-

hat toimivat ikään kuin tulotasoa ylöspäin korjaavana tekijänä ja osaltaan ne näyttäisivät myös vähentävän tarvetta lisätä veronalaisten tulojen määrää.

Kaikkiin tulonsaajiin verrattuna taiteilijoiden tulotaso on kohtuullisen hyvä. Verrattaessa taiteilijoiden tulotasoa kaikkien koko-aikatyössä (12 kk) olleiden palkansaajien tulotasoon taiteilijoiden tulotaso osoittautuu kuitenkin matalammaksi kuin koulutustaso edellyttäisi. Vertailua edellä mainittuihin ryhmiin hankaloittaa se, että tulonsaajiin kuuluvat kaikki verotettavaa tuloa saaneet luonnolliset henkilöt, myös lapset, mikä vaikuttaa tulotasoon. Kaikkiin koko-aikatyössä olleisiin palkansaajiin vertaamisessa ongelmana taas ovat työmarkkina-asemaerot, sillä taiteilijoiden joukossa oli keskimääräistä enemmän yrittäjiä ja vapaita taiteilijoita ja työttömiä. Lisäksi taiteilijat tekevät työtä usein myös eläkeikäisinä, tai ainakin voivat saada aikaisemmin tekemästään taiteellisesta työstä tuloja eläketulojen lisäksi. Näin ollen varsinaisia 'palkansaajia' taiteilijoiden joukossa on varsin vähän. (Asetelma 3.)

ASETELMA 3. Taiteilijoiden ja eri tulonsaajaryhmien /palkansaajaryhmien vuositulojen keskiarvoja ja mediaaneja Suomessa vuonna 2000

	Keskiarvot	Mediaanit
Taiteilijoiden veronalaiset tulot	23 650	21 770
Taiteilijoiden konstruoidut kokonaistulot	26 050	23 550
– 'työlliset taiteilijat' * veronalaiset tulot	25 390	24 220
– 'työlliset taiteilijat' konstruoidut kokonaistulot	28 260	26 000
Tulonsaajat**	18 557	
– miehet	22 459	
– naiset	14 915	
Kaikki palkansaajat***	27 797	24 405
– miehet	31 091	27 351
– naiset	23 935	21 763
– koulutus****: perusaste	23 773	22 075
– koulutus: keskiaste	24 442	22 591
– koulutus: alin korkea-aste	27 740	24 783
– koulutus: alempi korkeakouluaste	34 822	30 463
– koulutus: ylempi korkeakouluaste	40 800	36 417

* 'Työlliset taiteilijat' tarkoittaa niitä taiteilijoita, jotka eivät olleet työttömänä vuonna 2000.

**Luonnolliset henkilöt. Lähde: Tilastokeskus, tulo- ja varallisuustilasto.

*** Kokopäivätyö, 12 kuukautta. Lähde: Suomen tilastollinen vuosikirja (2002)

**** Lähde: Ruotsalainen ym. (2002),

<http://www.stat.fi/tk/el/tulo/tulnj2000-02.pdf>.

Kaikkien palkansaajien tulotasoon vertaamista tarkentaa, kun tarkastelun kohteena asetelmassa 3 on 'työlliset taiteilijat'. Taiteilijoiden tulotaso ei näytä nousevan palkansaajien tasolle edes silloin, kun työttömänä olleiden taiteilijoiden tulot eivät ole mukana tulotasoa kuvaavien keskitunnuslukujen laskemisessa. Taiteilijoiden tulotaso nousee kuitenkin hieman, mikä osoittaa työttömien taiteilijoiden tulojen vieläkin matalampaa tasoa. Taiteilijoiden tulotasoa voi pitää erityisen matalana, jos vertaamme heitä kaikkiin alemman tai ylemmän korkeakoulusteen tutkinnon suorittaneiden tulotasoon. Suuri osa taiteilijoista kuuluu tähän ryhmään, joten tulotason vertailun kannalta nämä ryhmät ovat lähimpänä taiteilijoiden ammattiasemaa.

Työmarkkina-asemaerojen kasvaminen on lisännyt yleensäkin 1990-luvulta lähtien työvoimaan kuuluvien keskinäisiä tuloeroja ja työmarkkinoiden hallitsemattomuutta. Useilla aloilla normaalityösuhteeseen työllistyminen ja vakaan työmarkkina-aseman säilyttäminen ovat vaikeutuneet ja siitä johtuen monet joutuvat tyytymään aiempaa heikompaan tulotasoon. (Suikkanen & Linnakangas 1998, 32.) Ulrich Beck (1999) on ennustanut "epävarman ja hauraan" työn lisääntyvän nopeasti kaikkialla maailmassa. Sellaiseen työhön kuuluu joustavuus, itsetyöllistyminen, sopimusten lyhytaikaisuus tai niiden puute sekä työn sosiaalinen ja maantieteellinen hajakeskittyneisyys ja erilaistuminen. Jos taideammateissa toimimiseen ovat jo perinteisesti kuuluneet nämä piirteet, onko työmarkkinoilla vallitseva tilanne taiteilijoiden kohdalla sitten muuttunut vai pysynyt ennallaan? Ja parantaako "epävarman ja hauraan" työn yleistyminen muilla aloilla taiteilijoiden suhteellista asemaa työmarkkinoiden eriarvoistumisen lisääntyessä?

Tapahtuneet muutokset työmarkkinoilla näyttäisivät vaikuttavan eniten sellaisiin taiteilijoihin, joiden taiteilija-ammattissa on normaalityösuhteeseen työllistymisellä ja vakaalla työmarkkina-asemalla ollut aikaisemmin suuri rooli. Työmarkkinoiden hallitsemattomuus heijastuu heidän kohdallaan aiempaa epävarmempina työtilaisuuksina ja heikompina tuloina. Näin on tapahtunut aikaisempaan verrattuna erityisesti näyttämötaiteen alalla; näyttelijöiden, teatteriohjaajien, lavastajien ym. työmarkkina-asema on muuttunut epävakammaksi työmarkkinoilla tapahtuneiden muutosten seurauksena. Vuonna 2000 työttömiä taiteilijoita oli näyttämötaiteen alalla 21 prosenttia, kun työttömyys vielä vuonna 1991 oli Teatterialan työttömyyskassaan kuuluvien järjestöjen jäsenistöistä 9 prosenttia (Karhunen 1993, 101). Taiteenaloilla, joiden piirissä "epävarma ja hauras" työ on aina ollut yleisempää, ei yhtä suuria muutoksia ole tapahtunut.

Tähänastiset tulokset synnyttävät jatkokysymyksiä ennen kaikkea erilaisiin taiteilija-ammatteihin liittyen. Taiteenalojen sisällä vallitsevat erilaisista taiteilija-ammateista johtuvat eroavaisuudet vaatisivat lisätutkimuksia, joiden avulla yksittäisiin taiteilija-ammatteihin liittyviä erityispiirteitä voisi tarkastella lähemmin. Esimerkiksi työttö-

myyden kohdentumista voisi tutkia taiteilija-ammattitasolla, jotta havaittaisiin taiteenalojen sisällä työllisyyteen vaikuttavat mekanismit.

Taidepoliittisen päätöksenteon kannalta haasteena on epävarman työmarkkina-aseman yleistymiseen liittyvien negatiivisten vaikutusten lisääntyminen. Työllistymisongelmien myötä yhä useammat taiteilijat tarvitsevat tukea itsensä työllistämiseen. Apurahan merkitys taiteellisen työn tekemisen mahdollistajana ei ole vähentynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. Julkisen tuen tarve pikemminkin laajenee useammalle taiteenalalle kuin aikaisemmin 'normaalityösuhteiden' katoamisen myötä sekä taiteilijoiden ja taiteenalojen lukumäärän kasvaessa. Taidepoliittinen päätöksenteko tulee myös tarvitsemaan yhä enemmän tietoa ja asiantuntemusta, joka liittyy sekä taiteellisen työn tekemisen edellytyksiin yleensä että taiteellisen työn alueen laajenemiseen.

Kirjallisuus

- Abbing, H. (2002): *Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts*. Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Acker, J. (1990): *Samanarvoinen työ*. Vastapaino. Gummerus Oy, Jyväskylä.
- Alper, N & Wassall, G. (1998): Artists' Labor Market Experiences: A Preliminary Analysis Using Longitudinal Data. Teoksessa M. Heikkinen & T. Koskinen (eds.) *Economics of Artists and Arts Policy. Selection of Papers*.
- Autio, V. & Hanhijoki, I. & Katajisto, J. & Kimari, M. & Koski, L. & Lehtinen, J. & Montén, S. & Taipale, U. & Vasara, A. (1999): *Ammatillinen koulutus 2010. Työvoiman tarve vuonna 2010 ja ammatillisen koulutuksen mitoitus*. Opetushallitus, Hakapaino Oy, Helsinki.
- Beck, U. (1999): *Mitä globalisaatio on? Virhekäsityksiä ja poliittisia vastauksia*. Suom. Tapani Hietaniemi. Vastapaino, Tampere.
- Becker, H. S. (1982): *Art Worlds*. University of California Press, London.
- Blom, R. & Melin, H. & Pyöriä, P. (2001): *Tietotyö ja työelämän muutos. Palkkatyön arki tietoyhteiskunnassa*. Gaudeamus, Tampere.
- Bourdieu, P. (1985): *Sosiologian kysymyksiä*. Suom. J. P. Roos. Vastapaino, Jyväskylä.
- Cantell, T. (2002): Taide luovana, kulttuurisena, sosiaalisena ja taloudellisena pääomana. Teoksessa *Taiteen mahdollisuuksista enemmän. Taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelmajulkaisun oheisjulkaisu*. Opetusministeriö, Helsinki.
- Elstad, J. I. & Røsvik Pedersen, K. R. (1996): *Kunstnernes økonomiske vilkår. Rapport fra Inntekts- og yrkesundersøkelsen blant kunstnere 1993–1994*. INAS Rapport 1996:1. Institutt for sosialforskning, Oslo.
- Filer, R. K. (1986): The "Starving Artist" Myth or Reality? Earnings of Artists in the United States. *Journal of Political Economy* 1(94).
- Frey, B.S. & Pommerehne, W. W. (1989): *Muses and Markets. Explorations in the Economics of the Arts*. Basil Blackwell, Massachusetts.
- Gray, C.M. & Heilbrun, J. (1993): *The Economics of Art and Culture. An American Perspective*. Cambridge University Press, New York.
- Hansén, A.-M. (2001): *Säveltäjien, sanoittajien ja sovittajien taloudellinen asema Suomessa*. Turun kauppakorkeakoulu, Turku.
- Hautala, K. (1973): *Kuvataiteilijakunnan rakenne ja taloudellinen asema 1970*. Valtion taidehallinnon julkaisuja no 2. Helsinki.
- Hautala, K. (1977): *Näyttämö-, tanssi- ja säveltäiteen sekä taideteollisuuden alalla toimivan taiteilijakunnan rakenne ja taloudellinen asema*. Valtion taidehallinnon julkaisuja no 12. Helsinki.
- Heikkilä, T. (1999): *Tilastollinen tutkimus*. 2. uud. painos. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Heikkinen, M. (1989): *Tilannekuva kirjailijoista. Tutkimus kirjailijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla*. Taiteen keskusostomikunnan julkaisuja nro 5. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Heikkinen, M (1995): Promotion of Creativity. Teoksessa *Cultural Policy in Finland. National Report. The Arts Council of Finland*. Nykypaino Oy, Helsinki.
- Heikkinen, M. (1996): *Kuvien taitajat – taidepolitiikan marginaalit. Tutkimus graafisten suunnittelijoiden, kuvittajien ja sarjakuvantekijöiden asemasta*. Taiteen keskusostomikunnan julkaisuja nro 20. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Heikkinen, M. (2000): Artist Policy in Finland and Norway. *International Journal of Cultural Policy* 7(2).
- Heikkinen, M. (2003): *The Nordic Model for Supporting Artists. Public Support for Artists in Denmark, Finland, Norway and Sweden*. Research reports of the Arts Council of Finland no 26. Nykypaino Oy, Helsinki.

- Heikkinen, M. & Karhunen, P. (1994): The Focus and Functions of Public Support for Artists in Finland. *The Journal of Arts Management, Law and Society* 24 (2).
- Heikkinen, M. & Karhunen, P. (1996): Does Public Support Make a Difference, and for Whom? The Impact of Gender on the Income Level and Public Support of Artists in Different Art Forms. *Journal of Cultural Economics* 4(20).
- Honkanen, V. & Ahola, S. (2003): *Kulttuurin koulutus ja uudet urat. Ammattikorkeakouluista kulttuurialalta valmistuneiden koulutuskokemukset, työllistyminen ja yrittäjyys*. Raportti 61. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Turun yliopisto, Turku.
- Irjala, A. (1993): *Säveltaiteilijan toimeentulo. Tutkimus säveltaiteilijakunnan rakenteesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa vuonna 1989*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro16. Painatuskeskus, Helsinki.
- Joro, E. (1998): *Valo- ja äänisuunnittelija. Kuvataiteen kenttätutkimus ammatti-identiteetistä, koulutuksesta ja työelämästä*. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja no.31. Yliopistopaino, Helsinki.
- Kangas, A. (2002): *Taidekasvatus ja -koulutus*. Teoksessa I. Heiskanen & A. Kangas & R. Mitchell (toim.): *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet*. Tietosanoma Oy. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Karhunen, P. (1993): *Näyttämötaiteilija Suomessa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1980–90 -luvun vaihteessa*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 17. Painatuskeskus Oy, Helsinki.
- Karhunen, P. (1994): *Teatterikoulutus ja työmarkkinat. Teatteri- ja tanssialan korkeakoulutettujen työhönsijoittuminen ja tyytyväisyys koulutukseen*. Tilastotietoa taiteesta nro 9. Taiteen keskustoimikunta ja Teatterikorkeakoulu. Yliopistopaino, Helsinki.
- Karhunen, P. (1996): *Kuvataiteen korkeakoulutus ja työmarkkinat. Selvitys Suomen Taideakatemioiden koulussa ja Kuvataideakatemiassa opiskelleiden työtilanteesta ja tyytyväisyydestä koulutukseen*. Tilastotietoa taiteesta nro 16. Taiteen keskustoimikunta. Nykypaino Oy, Helsinki.
- Karhunen, P. (1998): *Musiikkialan korkeakoulutus ja työmarkkinat. Selvitys Sibelius-Akatemiassa opiskelleiden työtilanteesta ja koulutustyytyväisyydestä*. Tilastotietoa taiteesta nro 18. Taiteen keskustoimikunta ja Sibelius-Akatemia. Nykypaino Oy, Helsinki.
- Karhunen, P. (1999): *Trained Artists at the Market Place: An Overview of the Graduate-surveys*. Tutkimus- ja tiedotusyksikkö. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Karhunen, P. (2001): *Taiteenalahtainen taiteilijatuki 1/2001*. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Karhunen, P. (2002): *Tilastotietoa taiteilijoiden määrästä*. Tilastotiedote 1/2002. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Karhunen, P. & Smolander, A. (1995): *Tanssitaiteilija lähikuvassa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1990-luvun vaihteessa*. Tilastotietoa taiteesta No 12. Taiteen keskustoimikunta. Yliopistopaino, Helsinki.
- Karhunen, P. & Niininen, M. (2003): *Taidealojen ammattikoulutus - esiselvitys*. Työpapereita 41. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Karttunen, S. (1988): *Taide pitkä – leipä kapea. Tutkimus kuvataiteilijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 2. Taiteen keskustoimikunta ja Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Karttunen, S. (1993): *Valokuvataiteilijan asema. Tutkimus Suomen valokuvataiteilijakunnan rakenteesta ja sosiaalis-taloudellisesta asemasta 1980–1990-luvun vaihteessa*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 15. Painatuskeskus Oy, Helsinki.

- Karttunen, S. (1994): *Taideteollinen korkeakoulutus ja työmarkkinat. Selvitys Taideteollista korkeakoulua käyneiden sijoittumisesta työelämään ja tyytyväisyydestä koulutukseen.* Tilastotietoa taiteesta no 10. Taiteen keskustoimikunta. Taideteollinen korkeakoulu. Yliopistopaino, Helsinki.
- Karttunen, S. (1998): How to Identify Artists? *Poetics* 26 (1).
- Karttunen, S. (2001): *Kulttuurityövoima Suomessa 1970–1999. Cultural Employment in Finland 1970–1999. Kulttuurin ammatit ja toimialat väestölaskennan ja työssäkäyntitilaston valossa.* Kulttuuri ja viestintä 2001:2. Tilastokeskus, Helsinki.
- Karttunen, S. (2002): *Taiteilijan määrittely: Refleksiivisyyden esteitä ja edellytyksiä taidepoliittisessa tutkimuksessa.* Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja No 53. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Karttunen, S. (2003): Kulttuuri toimialana ja työpaikkoina. Teoksessa R. Kivelä & V. Kunnas & L. Laaksonen & J. Lienes & E. Pirnes (toim.): *Kulttuurin aika. Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkityksestä yhteiskunnassa.* Opetusministeriön julkaisuja 13. Opetusministeriö. ER-paino Oy, Lievestuore. 42–46
- Karvonen, E. (1974): *Kirjailijakunnan rakenne ja taloudellinen asema 1970.* Valtion taidehallinnon julkaisuja no 1. Valtion Painatuskeskus, Helsinki.
- Kasvio, A. (1994): *Uusi työn yhteiskunta. Suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet.* Gaudeamus, Jyväskylä.
- Kerr, E. & Donn, M. & Van Aalst, I. (2002): Creative New Zealand's Artists' Survey and the Changing Role of Arts Councils in the 21st Century. In *Proceedings of the Second International Conference on Cultural Policy Research in Wellington, New Zealand.*
- Keskinen, V. & Penttinen, K. (1986): *Helsinkiläiset taiteilijat. Taiteilijakunnan rakenne sekä työ- ja elinolot.* Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, Helsinki.
- Kinnunen, M. (2001): *Luokiteltu sukupuoli. Osuuskunta Vastapaino, Tampere. Koulutus ja tutkimus vuosina 2003–2008* (2003). Kehittämissuunnitelma. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto 22.8.2003. Opetusministeriö.
- Kulttuuriteollisuuden kehittäminen Suomessa* (1999). Opetusministeriö. Kulttuuripolitiikan osaston julkaisusarja nro 1/99. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Lepistö, V. (1991): *Kuvataiteilija taidemaailmassa. Tapaustutkimus kuvataiteellisen toiminnan sosiaalipsykologisista merkityksistä.* Tutkijaliitto, Helsinki.
- Lilja, K. (2002): Luovan kirjoittamisen vaikea tie yliopistolliseksi pääaineeksi. *Turun Sanomat* 13.12.2002.
- Mikkonen, I. (1996): *Työvoimakoulutus ja työmarkkinapolun käänneet. Vaikuttavuuden arviointia ensimmäisen vuoden seurannan perusteella.* Työpoliittinen tutkimus 129. Työministeriö. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Minkinen, V. (1999): *Taiteellinen työ ja apurahat. Tutkimus valtion apurahan saajista.* Tilastotietoa taiteesta nro 22. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki.
- Mitchell, R. (2002): Taiteen ja kulttuurin kentät: Sektorianalyysit. Teoksessa I. Heiskanen & A. Kangas & R. Mitchell (toim.): *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet.* Tietosanoma Oy. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Mitchell, R. & Karttunen, S. (1991): *Why and How to Define an Artists? Types of Definitions and Their Implications for Empirical Research Results.* Working Papers no 1. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Oesch, P. (1995): *Elokuvantekijöiden toimeentulo. Tutkimus taloudellisesta asemasta 1989 ja 1992.* Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 18. Painatuskeskus Oy, Helsinki.
- Oesch, P. (1999): *Säätiöiden tuki taiteille 1993 ja 1997.* Tilastotietoa taiteesta nro 23. Taiteen keskustoimikunta. Nykypaino Oy, Helsinki.

- Olin, N. (2002): *Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa*. Turun Kauppakorkeakoulu. Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Mediaryhmä. Turku.
- Ollus, M., Lovio, R., Mieskonen, J., Vuorinen, P., Karki, J., Synnöve, P. & Yläntila, P. (1990): *Joustava tuotanto ja verkostotalous. tekniikan, talouden ja yhteiskunnan vuorovaikutus 1990-luvulla*. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston julkaisusarja 109. Gummerus, Jyväskylä.
- Pahkinen, E. & Lehtonen, R. (1989): *Otanta-asetelmat ja tilastollinen analyysi*. Gaudeamus, Helsinki.
- Pönni, V. & Tuomola, A. (2003): *Anna mulle tähtitaivas. Selvitys suomalaisen musiikkitoimialan taloudesta ja tulevaisuudesta. Teosto ry:n 75-vuotisjuhlajulkaisu*. Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. Kirjapaino Grafia Oy.
- Rengers, M. (2002): *Economic Lives of Artists. Studies into Careers and the Labour Market in the Cultural Sector*. ICS Dissertation Series. University of Utrecht. Utrecht.
- Ruotsalainen, P. & Törmälehto, V-M & Roponen, P. (2002): *Tulonjakotilasto 2000*. Tilastokeskus. Helsinki.
- Scottish Arts Council (1995): *A Socio-Economic Study of Artists in Scotland*. Scottish Arts Council, Edinburgh.
- Sihvonen, J. R. (1975): *Ammattivalokuvajaajatutkimus*. Valtion taidehallinnon julkaisuja no 4. Helsinki.
- Skruf, B. (2003): *Valokuvallisuus ja esittäminen nykyaikaisessa (Jan Kailan haastattelu). Valokuvan taide. Suomalainen valokuva 2003*. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Soramäki, M. (1975): *Elokuvatyöntekijöiden sosiaalinen ja taloudellinen asema*. Valtion taidehallinnon julkaisuja no 6. Helsinki.
- Suikkanen, A. & Linnakangas, R. (1998): *Uusi työmarkkinajärjestys?* Sitra 182. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Suomen tilastollinen vuosikirja 2001* (2001). Tilastokeskus. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.
- Suomen tilastollinen vuosikirja 2002* (2002). Tilastokeskus. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Suositus taiteilijan asemasta* (1983). Suomen Unesco-toimikunta. Helsinki
- Taide on mahdollisuuksia* (2002). Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapolitiiseksi ohjelmaksi. Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta TAO. Opetusministeriö, Helsinki.
- Taidetoimikunnat 2001–2003* (2001). Jäsenet ja lainsäädäntö. Helsinki.
- Taidetoimikuntien vuosikatsaus 2000* (2001). Taiteen keskustoimikunta ja Valtion taidetoimikunnat, Helsinki.
- Taiteen mahdollisuuksista enemmän* (2002). Taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelmajulkaisun oheisjulkaisu. Opetusministeriö, Helsinki.
- Taiteilijan sosiaalinen ja taloudellinen asema -toimikunnan mietintö*. Taisto I. (1995). Opetusministeriön työryhmien muistioita 10: 1995. Helsinki.
- Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvoittävän toimikunnan (TAISTO II) muistio* (2000). Opetusministeriön työryhmien muistioita 22. Opetusministeriö, Helsinki.
- Throsby, D. (1992): *Artists as Workers*. Teoksessa R. Towse & A. Khakee (eds.) *Cultural Economics*. Springer, Heidelberg.
- Throsby, D. (1994): *A Work-Preference Model of Artists Behaviour*. Teoksessa A. Peacock & I. Rizzo: *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers.
- Throsby, D. & Thompson, B. (1994): *But What Do You Do for a Living? A New Economic Study of Australian Artists*. School of Economic and Financial Studies Macquarie University. Australia Council for the Arts, Sydney.

- Throsby, D. & Thompson, B. (1995): *The Artist at Work. Some Further Results from the 1988 Survey on Individual Artists*. School of Economic and Financial Studies Macquarie University. Australia Council for the Arts, Sydney.
- Tilastotietoa taiteilijatuesta 1/2000. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Towse, R. (1992): *The Labour Market for Artists. Exeter Discussion Papers in Economics*. University of Exeter, Exeter.
- Towse, R. (1996): *The Economics of Artists' Labour Markets*. The Arts Council of England.
- Towse, R. (2000): *Creativity, Incentive and Reward. An Economic Analysis of Copyright and Culture in the Information Age*. Departement for the Study of the Arts and Culture (KCW). Erasmus University Rotterdam.
- Towse, R. (2001): Partly for the Money: Rewards and Incentives to Artists. *Kyklos* 54.
- Tulo- ja varallisuustilasto 2000 (2002). Tulot ja kulutus 2002:13. Tilastokeskus, Helsinki.
- Työllisyys uuden vuosituhaten alussa (2002). Työvoima 2020. Väkiraportti. Työpoliittinen tutkimus nro 234. Työministeriö, Helsinki.
<http://www.mol.fi/julkaisut/työpoliittinentutkimus234.html>
- Vartiainen, J. (2001): *Sukupuolten palkkaeron tilastointi ja analyysi*. Tasa-arvovaltuutetun toimisto. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Wassall, G.H. & Alper, N.O. (1992): Toward a Unified Theory of the Determinants of the Earnings of Artists. Teoksessa R. Towse & A. Khakee (eds.) *Cultural Economics*. Springer, Heidelberg.
- Wassall, G. H. & Alper, N.O. (1996): *Artists in the work force: employment and earnings, 1970–1990*. Seven Locks Press, Santa Ana.
- Vihma-Purovaara, T. (2000): *Rakas vihattu ura. Ohjauksen, dramaturgian ja näyttelijäntyön koulutusohjelmissä vuosina 1979–94 opintonsa aloittaneiden urapolkuseelvitys*. Teatterikorkeakoulun työllistymispalvelut. Teatterikorkeakoulun täydennyskoulutuskeskus. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja nro 35. Tammer-Paino, Tampere.
- Viikari, A. (1974): *Muistio taidepoliittisesta tutkimuksesta*. Valtio taidehallinnon julkaisuja no 3. Helsinki.

Taulukkoluetelo

TAULUKKO 1. Perusjoukko, otos, vastaajat ja vastausprosentti taiteenaloittain	17
TAULUKKO 2. Taiteilijoiden (%) sukupuoli, äidinkieli, asuinalue, ikäjakauma ja uran pituus taiteenaloittain vuonna 2000	20
TAULUKKO 3. Vastaajien lukumäärä, naisten osuus ja ikä (keskiarvo) taiteenaloittain	21
TAULUKKO 4. Koulutuksen saaneet (%) taiteenaloittain vuonna 2000	28
TAULUKKO 5. Taidealan koulutuksen saaneiden osuus taiteenaloittain vuonna 2000	29
TAULUKKO 6. Taiteilijoiden (%) työmarkkina-asema taiteenaloittain vuonna 2000	33
TAULUKKO 7. Työttöminä työnhakijoina olleet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuonna 2000	35
TAULUKKO 8. Taiteilijoiden veronalaiset tulot ja tulot taiteellisesta työstä sekä taiteellisen työn tulojen osuus (%) kaikista veronalaisista tuloista taiteenaloittain vuonna 2000	52
TAULUKKO 9. Eri tulolähteistä veronalaista tuloa saaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2000	54
TAULUKKO 10. Apurahan suuruus keskimäärin (€) ja apurahan saajien osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2000	56
TAULUKKO 11. Apurahaa eri lähteistä saaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2000	57
TAULUKKO 12. Taiteilijoiden veronalaiset tulot, apurahat ja konstruoitu kokonaistulo taiteenaloittain (keskiarvo(€) ja mediaani (€)) vuonna 2000	59
TAULUKKO 13. Taiteilijoiden veronalaisten tulojen keskiarvot (€) taiteenaloittain ja niiden %-osuus suurimmasta keskiarvosta vuonna 2000	86
TAULUKKO 14. Taiteilijoiden veronalaisten tulojen (vähennysten jälkeen) keskiarvot (€) taiteenaloittain ja niiden %-osuus suurimmasta keskiarvosta vuonna 1992	87

Asetelmaluetelo

ASETELMA 1. Koulutuksen saaneiden taiteilijoiden osuus (%) koulutuksen mukaan vuonna 2000	27
ASETELMA 2. Taiteelliseen työhön liittyvät menot taiteenaloittain (mediaani €) vuonna 2000	67
ASETELMA 3. Taiteilijoiden ja eri tulonsaajaryhmien/palkansaajaryhmien vuositulojen keskiarvoja ja mediaaneja vuonna 2000	89

Kuvioluettelo

KUVIO 1. Taidealan ammatillisen koulutuksen saaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2000	25
KUVIO 2. Työttömien työnhakijoiden osuus (%) kaikista taiteilijoista ja taidealan korkeimman koulutuksen suorittaneista (%) taiteenaloittain vuonna 2000	37
KUVIO 3. Taiteilijoiden (%) kokonaistyöaika (tuntia/vko) ja taiteelliseen työhön käytetty aika (tuntia/vko)	45
KUVIO 4. Taiteilijoiden tärkeimmät toimeentulolähteet vuonna 2000 (mainintoja %)	49
KUVIO 5. Taiteilijoiden (%) veronalaisten tulojen sijoittuminen tuloluokkiin taiteenaloittain	51
KUVIO 6. Taiteilijoiden veronalaiset tulot (mediaani €) ja konstruoidut kokonaistulot (mediaani €) taiteenaloittain vuonna 2000	60
KUVIO 7. Taiteilijoiden konstruoidut kokonaistulot (€) taiteenaloittain (alakvartiilit, mediaanit ja yläkvartiilit) vuonna 2000	61
KUVIO 8. Taiteilijoiden veronalaisten tulojen ja konstruoidujen kokonaistulojen keskiarvot (€) taiteenaloittain ja sukupuolen mukaan vuonna 2000	64
KUVIO 9. Taiteilijoiden (%) konstruoidun kokonaistulon (€) jakautuminen tuloluokkiin koulutuksen mukaan vuonna 2000	65
KUVIO 10. Taiteilijoiden (%) konstruoidun kokonaistulon (€) jakautuminen tuloluokkiin iän mukaan vuonna 2000	66
KUVIO 11. Taiteilijoiden (%) konstruoidun kokonaistulon (€) jakautuminen tuloluokkiin työmarkkina-aseman mukaan vuonna 2000	67

Liiteluettelo

LIITE 1. Taiteilijajärjestöt	99
LIITE 2. Taiteilijajärjestöjen jäsenkriteerejä	101
LIITE 3. Kysymyslomake taiteilijoille	110
LIITE 4. Ositeluettelo	115
LIITE 5. Taiteilijoiden (%) kokonaistyöaika (tuntia/vko) ja taiteelliseen työhön käytetty työaika (tuntia/vko) taiteenaloittain	116
LIITE 6. Taiteilijoiden apurahoista	117
LIITE 7. Taiteenalat veronalaisten tulojen, konstruoidun kokonaistulon, apurahojen ja taiteellisen työn tulojen mediaanien mukaan vuonna 2000	121
LIITE 8. Veronalaisten tulojen keskiarvot ja mediaanit taiteenaloittain vuonna 2000 sekä taiteenaloittaiset prosenttiosuudet suurimmasta keskiarvosta ja mediaanista	123
LIITE 9. Konstruoidun kokonaistulon keskiarvot ja mediaanit taiteenaloittain vuonna 2000 sekä taiteenaloittaiset prosenttiosuudet suurimmasta keskiarvosta ja mediaanista	124

Liite 1. Taiteilijajärjestöt

Taiteenala (lkm yht.)	Järjestö	Jäsenten lkm 2000
Elokuva (329)	Suomen Elokuva- ja videotyöntekijäin liitto	228
	Suomen Elokuvaajien yhdistys	30
	Suomen Elokuvaohjaajaliitto, SELO	71
Kirjallisuus (1256)	Finlands Svenska Författareföreningen	190
	Suomen Kirjailijaliitto	496
	Suomen Nuorisokirjailijat	130
	Suomen Näytelmäkirjailijaliitto	347
	Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (vain kaunokirjallisuuden kääntäjät)	93
Kuvataide (1806)	Suomen Kuvanveistäjäliitto	313
	Suomen Taidegraafikot	312
	Suomen Taidemaalariiliitto	1 181
Näyttämötaide (2281*) (sis. viihde-, estradi- ja sirkustaide)	Suomen Lavastustaiteilijain liitto	220
	Suomen Näyttelijäliitto	1 666
	Suomen Teatteriohjaajien liitto	283
	Suomen Valo- ja äänisuunnittelijoiden liitto	53
	Esiintyvät taiteilijat ry	126
	Taikapiiri ry	39
Säveltaide (4384*)	SOLO ry	200
	Suomen Muusikkojen liitto	3 238
	Suomen Solistiyhdistys	326
	Suomen Säveltäjät	120
	Säveltäjät ja Sanoittajat ELVIS	562

Taideteollisuus (2453)	Arteno käsi- ja taideteolliset suunnittelijat	107
	Freelancegraafikot	167
	Grafia	770
	Sarjakuvantekijät	70
	Teollisuustaiteen liitto Ornamo	1 339
	Sisustusarkkitehdit SIO	
	Muotitaiteilijat MTO	
	Taidekäsityöläiset TAIKO	
	Tekstiilitaiteilijat TEXO	
	Teolliset muotoilijat TKO	
Rakennustaide (2840)	Suomen Arkkitehtiliitto – SAFA	2 840
Valokuva (712)	Suomen Valokuvaajain liitto	370
	Suomen Mainosvalokuvaajat	118
	Valokuvataiteilijoiden liitto	224
Tanssi (746*)	Suomen Tanssitaiteilijain liitto	578
Kritiikki (730)	Suomen Arvostelijain liitto	730
Muu (382)	AV-arkki	136
	Muu ry	246
		17 919
Henkilöitä		16 638

* Suomen Muusikkojen liittoon kuuluu tanssijoita. Suomen Näyttelijäliittoon sekä tanssijoita että oopperalaulajia.

Liite 2. Taiteilijajärjestöjen jäsenkriteerejä

Elokuva

Suomen Elokuvaohjaajaliitto (SELO) on suomalaisten elokuvaohjaajien valtakunnallinen yhdysside ja toimii ohjaajantyön yleisten aineellisten ja henkisten edellytysten kehittämiseksi, suomalaisen elokuvataiteen edistämiseksi sekä valvoo jäsentensä ammatillisia ja tekijänoikeudellisia etuja. Vuosijäseneksi hyväksyminen edellyttää pyrkijän ohjanneen sellaisia suomalaisia elokuvia, että häntä niiden taiteellisen ja ammatillisen tason perusteella voidaan pitää ohjaajana. Jäseneksi pyrkivän on liitettävä liiton hallitukselle osoitettuun hakemukseensa elämäkerralliset tiedot sekä tiedot elokuvataiteellisesta työstään. Taideteollisen korkeakoulun elokuvataiteen osaston dokumentti- ja fiktio-opiskelijat voivat hakea yhdistyksen opiskelijajäsenyyttä. Ammattikorkeakoulussa elokuvaohjaajaksi opiskeleva henkilö voidaan hakemuksesta ottaa yhdistyksen opiskelijajäseneksi työnäytteiden perusteella.

Suomen Elokuva- ja Videotyöntekijäinliiton (SET ry.) tarkoituksena on kulttuuri- ja ammattijärjestönä edistää ja valvoa jäsentensä ammatillisia, palkkauksellisia ja sosiaalisia etuja sekä toimia kansallisen elokuva- ja videokulttuurin kehittämiseksi. Varsinaisiksi jäseniksi voivat liittyä kirjallisesta hakemuksesta henkilöt, jotka työskentelevät elokuva- ja videoalalla. SET tarjoaa jäsenilleen työehtosopimusturvan, oikeusturvan, työttömyysturvan ja tekijänoikeusturvan. Liittoon kuuluu myös opiskelijajäseniä, kannatusjäseniä ja kuniajäseniä.

Suomen Elokuvaajien yhdistyksen jäsen on yhdistyksen hallituksen kutsuna tunnustetusti taiteellisesti korkeatasoista elokuvaajan työtä harjoittanut henkilö.

Kirjallisuus

Suomen Kirjailijaliiton jäseneksi hyväksyminen edellyttää, että pyrkijä on julkaissut sellaisia alkuperäisiä, taiteellisesti korkeatasoisia suomenkielisiä teoksia, että häntä niiden perusteella voidaan pitää varsinaisena kirjailijana. Jäseneksi pyrkivän on johtokunnalle osoitettuun hakemukseen liitettävä elämäkerralliset tiedot sekä yksi kappale kutakin hakijan julkaisemaa teosta. Jäsenyyttä voivat hakea ne kirjailijat, jotka ovat julkaisseet kaksi teosta, mutta jäseneksi hyväksymisen edellytyksenä on vähintään kolmen teoksen ilmestyminen.

Finlands svenska författareförening r.f. on ruotsinkielisten kirjailijoiden ammatillisia ja kirjallisia oikeuksia edistämään pyrkivä järjestö. Jäseneksi voidaan valita kirjallisen hakemuksen perusteella henkilö, joka on julkaissut kaksi ruotsinkielistä kaunokirjallista teosta. Jäseneksi pyrkivän teosten kaunokirjallisen arvon punnitsemisen suorittaa yhdistyksen hallituksen yhteydessä toimiva työryhmä.

Suomen nuorisokirjailijat ry. hyväksyy hakemuksesta jäsenekseen henkilön, joka on kirjoittanut vähintään kaksi kustannusyhdistyksen hyväksymän kustantajan julkaisemaa kirjallisesti korkeatasoista kirjaa.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton jäseneksi hyväksytään kirjallisuuden kääntäjä, joka on tehnyt kaksi julkistettua tekijänoikeudellisen teoksen käännöstä. Liitossa on myös opiskelijajäseniä, koejäseniä, ulkojäseniä (yhdistyksiä) ja kannatusjäseniä.

Suomen Näytelmäkirjailijaliiton hallitus hyväksyy varsinaiseksi jäseneksi hakijan, joka on kirjoittanut vähintään joko

- a. yhden pitkän tai kaksi lyhyttä Suomessa ammattiteatterissa esitettyä kokoillan näytelmää tai
- b. yhden pitkän tai kaksi lyhyttä Radioteatterin esittämää kuunnelmaa tai
- c. yhden pitkän tai kaksi lyhyttä Suomessa valtakunnallisessa televisiooverkossa esitettyä draamamuotoista yksittäisohjelmaa, kolme minisarjan osaa tai viisi pitkäkestoisen sarjan osaa, tai
- d. yhden pitkän tai kaksi lyhyttä julkisesti esitetyn ammattimaisesti toteutetun fiktiivisen elokuvan käsikirjoitusta, tai
- e. fiktiivisen, julkisesti ammattitekijöiden esittämänä toteutetun riittävän laajan draamallisen käsikirjoituksen jotakin muuta taiteellista mediaa (esim. multimedia, ooppera, verkkoteokset) varten.

Draamamuotoisten tekstien kirjoittamista korkeakoulutasolla tai näytteitten perusteella myös keskiasteella opiskeleva henkilö voidaan hakemuksesta ottaa koejäseneksi. Koejäsenyys voi kestää korkeintaan viisi vuotta. Jos varsinaiset jäsenyysehdot eivät tänä aikana täyty, koejäsen erotetaan. Liitolla on myös kunniajäseniä, ystävyysjäseniä ja asiakasjäseniä. Ystävyysjäseneksi voidaan kutsua alan suomalaisia teoksia ansiokkaasti edistänyt muun maan kansalainen. Ääni-oikeudettomaksi asiakasjäseneksi voidaan hyväksyä hakemuksen perusteella kirjailija, dramaturgi, kääntäjä tai säveltäjä.

Kuvataide

Suomen Kuvanveistäjäliiton jäseneksi hyväksytään kuvanveistäjä, joka on Suomen kansalainen tai asuu pysyvästi Suomessa ja on osoittanut pätevyytensä kuvanveistäjänä. Kokelasjäseneltä edellytetään ammattiin johtavan taidekoulun suorittamista tai vastaavia tietoja. Kokelasjäsenyys kestää korkeintaan viisi vuotta.

Suomen Taidegraafikoiden jäseneksi voidaan hyväksyä taiteilijat, jotka ovat osoittaneet ammatillisen pätevyytensä taidegraafikkoina tai piirtäjinä. Kokelasjäseneksi voidaan hyväksyä korkeakoulutason taidekoulun käynyt tai muuten ammatillisen pyrkimyksensä osoittanut graafikko. Kokelasjäsenen on kymmenen vuoden kuluessa täytettävä varsinaiselle jäsenelle asetetut pätevyysvaatimukset.

Suomen Taidemaalari liitto hyväksyy jäsenekseen kuvataiteilijana ansioituneen henkilön. Ansioituneisuus todetaan ja varsinaista jäsenyyttä haetaan joko erillisen hakemuksen perusteella (B-1 vapaa hakemusmenettely) tai ansioittavista seikoista saatavien pisteiden perusteella (B-2 pistemenettely).

Erillisessä hakemuksessa hakijan tulee esittää:

1. Kuvataiteilijan ammattipätevyys kokelasjäsenyyden ansioitumisperusteen mukaisesti.
2. Näytekuvia teoksista.
3. Ansioluettelo kuvataiteilijana: näyttelytoiminta, menestyminen taidekilpailuissa, julkiset teokset, teokset taidekokeilmissa, palkinnot ja apurahat, muu toiminta kuvataiteilijana.

Jos näyttely, stipendi tms. liittyy opintoihin, tulee siitä olla merkintä ansioluettelossa. Lautakunta arvioi hakemuksen käyttäen suhteellista painotusta teosnäytteiden taiteellisen tason hyväksi 60/40. Erilaisia ansioita arvioidaan tarkempien ohjeiden mukaan.

Pistemenettelyn valinnut hakija hyväksytään varsinaiseksi jäseneksi, mikäli hänellä on vähintään 3 pistettä siten, että vähintään yksi piste on kohdasta (a):

- (a) Yksi piste kustakin:
- hyväksyminen Suomen Taiteilijain Näyttelyyn
  - TML:n, STG:n, SKL:n tai VTL:n galleriassa pidetystä yksityisnäyttelystä, jonka näyttelytoimikunta on valinnut
  - TML:n näyttelyprojektista, johon liiton näyttelytoimikunta on valinnut näyttelynpitäjät
  - palkinnosta merkittävässä kuvataidekilpailussa, jossa noudatetaan Suomen Taiteilijaseuran hyväksymiä sääntöjä
- (b) Korkeintaan 1 piste kustakin seuraavista:
- SKJL:n vuosinäyttely, mikäli juryssä on toiminut TML:n varsinainen jäsen
  - merkittävä valtakunnallinen yhteisnäyttely, jonka juryssä tai kuraattorina on toiminut TML:n varsinainen jäsen
  - teoshankinta kuvataidemuseon kokoelmaan tai vastaavaan taidekokoelmaan

Lisäksi säännöissä edellytetään, että näyttelypisteiden tulee olla saatu viimeisen 10 vuoden aikana.

Näyttämötaide

Suomen Valo- ja Äänisuunnittelijoiden Liiton (SVÄL ry.) tarkoituksena on kulttuuri- ja ammattijärjestönä valvoa ja edistää jäsentensä palkkauksellisia, ammatillisia, sosiaalisia ja kulttuuripoliittisia etuja sekä edistää kaikkien jäsentensä välityksellä Suomen kulttuurielämää. Liiton varsinaiseksi jäseneksi voidaan hyväksyä henkilö, (1) joka on suorittanut Teatterikorkeakoulussa teatteritaiteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon Valo- ja äänisuunnittelun laitoksella tai, (2) jolla on todistettavasti vastaava taiteellinen ja teknillinen ammattitaito ja kaksi liiton jäsentä häntä suosittelee. Opiskelijajäseneksi voidaan hyväksyä henkilö, joka opiskelee Teatterikorkeakoulun valo- ja äänisuunnittelun laitoksella. Opiskelijajäsenenä voi olla enintään 5 vuotta, jonka jälkeen on kirjallisesti haettava liiton varsinaista jäsenyyttä. Koejäseneksi voidaan hyväksyä henkilö, joka opiskelee ammattikorkeakoulussa erikoistuen valoon tai ääneen. Koejäsen voi hakea liiton varsinaista jäsenyyttä valmistuttuaan ja työskenneltyään päätoimisesti sen jälkeen alan suunnittelutehtävissä vähintään 2 vuotta. Tällöin hakijalta edellytetään lisäksi kaksi häntä suosittelevaa liiton jäsentä. Koejäsenenä voi olla myös henkilö joka työskentelee ammatikseen suunnittelutehtävissä mutta ei hakuhetkellä vielä täytä liiton varsinaisen jäsenyyden kriteereitä.

Suomen Lavastustaiteilijain Liiton (SLL ry.) tarkoituksena on kulttuuri- ja ammattijärjestönä valvoa ja edistää jäsentensä palkkauksellisia, ammatillisia, sosiaalisia ja kulttuuripoliittisia etuja, sekä edistää maan lavastus- ja pukusuunnittelutaidetta. Liiton hallitus hyväksyy kirjallisesta hakemuksesta varsinaiseksi jäseneksi henkilön, (1) joka on suorittanut Taideteollisessa korkeakoulussa lavastajan tai teatteripukusuunnittelijan tutkinnon tai, (2) jolla on vastaavat opinnot täydennettynä käytännön kokemuksella (lavastus- ja pukusuunnittelutyö) mikäli kaksi liiton jäsentä häntä suosittelee. Liiton koejäseneksi voidaan hyväksyä henkilö, joka opiskelee Taideteollisessa korkeakoulussa lavastustaidetta tai teatteripukusuunnittelua. Koejäsenenä voi olla enintään 5 vuotta, jonka jälkeen voi anoa varsinaista jäsenyyttä. Mukana on tekijöitä sekä teatterista, elokuvasta että televisiosta.

Suomen Näyttelijäliiton jäsenistöön kuuluu ammattinäyttelijöitä, -laulajia ja -tanssijoita. Näyttelijäliiton varsinainen jäsenyys edellyttää päätoimista toimeentuloa näyttelijänä / näyttelijäharjoittelijana, tanssijana tai laulajana. Jäseneksi hyväksytään ammatillisen koulutuksen (Teatterikorkeakoulun näyttelijäntyön- ja tanssitaiteen laitos / Tampereen yliopiston näyttelijäntyön laitos / Sibeliuksen Akatemian oopperalaulun koulutusohjelma tai vastaavat oppilaitokset ulkomailla, joista Opetushallituksen todistus tutkinnon vastaavuudesta Suomessa) saanut henkilö. Määräaikaiseksi koejäseneksi voidaan hyväksyä kahden näyttelijäharjoittelijavuoden jälkeen tai muuta kautta kaksi vuotta ammatissa toimimisen jälkeen. Koejäsenyys kestää vähintään 4 vuotta. Varsinaiseksi jäseneksi siirron edellytyksenä on vähintään kuusi vuotta työskentelyä ammatissa sekä kouluttautuminen ammattiin työn ohella (2 vuotta työskentelyä ennen koejäseneksi hyväksymistä plus 4 vuotta työskentelyä ja opiskelua työn ohella liiton määräaikaisena koejäsenenä). Myös opiskelijajäsenyys on mahdollinen. Näyttelijäliiton päätoimiseen jäsenyyteen liittyy automaattisesti myös Esittävien Taiteilijoiden työttömyyskassan jäsenyys.

Suomen Teatteriohjaajien Liiton (STOHL ry.) tarkoituksena on kulttuuri- ja ammattijärjestönä valvoa ja edistää jäsentensä ammatillisia, palkkauksellisia ja sosiaalisia etuja sekä toimia maan teatteritaiteen ja kulttuuripolitiikan kehittämiseksi. Liiton hallitus hyväksyy jäseneksi kirjallisesta hakemuksesta henkilön, (a) joka toimii teatteriohjaajana tai dramaturgina ammattiteatterissa vakituisesti kiinnitettynä. Freelancerina toimivalta ohjaajalta vaaditaan vähintään kaksi ohjausta ammattiteatterissa ja dramaturgilta vastaavaa dramaturgista työnäytettä, (b) joka kiinnitettynä toimii ohjaajana tai dramaturgina TV:n, radion tai elokuvan piirissä, kuitenkin niin, että tämä työ pääasiallisesti on taiteellista työtä. Freelancerina toimivalta ohjaajalta vaaditaan vähintään kaksi ohjausta ja dramaturgilta vähintään kaksi vastaavaa työnäytettä, (c) joka teatterialan peruskoulutuksen (tarkoittaa pääsääntöisesti Teatterikorkeakoulun ohjauksen ja dramaturgian koulutusohjelmaa) omaavana saa pääasiallisen toimeentulonsa teatteriohjaajan tai dramaturgin työstä harrastajateatterin piirissä ja on toiminut tässä työssä vähintään kaksi vuotta, (d) joka toimii teatterin taiteellisena johtajana tai apulaisjohtajana, joka myös ohjaa (edellytetään ammattiteatterin johtajuutta) ja (e) joka toimii teatterikoulutuksen parissa ohjaajana tai dramaturgina (teatterikoulutuksella tarkoitetaan teatteritaiteen korkeakoulutasoista opetusta). Oppilasjäseneksi voi liiton hallitus hakemuksesta hyväksyä alan ammattioppilaitoksessa opiskelevan henkilön (ammattioppilaitoksella tarkoitetaan pääsääntöisesti Teatterikorkeakoulun ohjauksen ja dramaturgian koulutusohjelmaa). Koejäseneksi voi liiton hallitus hyväksyä henkilön, joka työskentelee alalla, mutta ei täytä varsinaiselle jäsenelle asetettuja vaatimuksia. Koejäsenyys voi kestää enintään 4 vuotta.

Esiintyvät Taiteilijat ry. on maamme viihdetaideilijoiden etujärjestö. Sen tehtävänä on viihde- ja estraditaiteenperinteitten vaaliminen ja edistäminen, jäsenistön ammattitaidon kehittäminen ja työtilaisuuksien parantaminen. Yhdistys pyrkii myös edistämään taiteilijoiden eläke- ja verotuskysymyksiä. Erityisen tärkeiksi osa-alueiksi yhdistys katsoo suorat yhteydet viihde- ja huvitilaisuuksien järjestäjiin, yrityksiin, liikelaitoksiin, järjestöihin jne. sekä valtion, läänien ja kuntien kulttuuri- ja taideorganisaatioihin. Esiintyvät Taiteilijat ry. voi hyväksyä taiteilijajäsenekseen henkilön, joka työskentelee ammattimaisesti viihde-, estradi- tai sirkustaiteen alalla. Henkilön tulee omata ammattitaiteilijana toimimiseen tarvittava pätevyys ja kahden yhdistykseen kuuluvan taiteilijajäsenen suosituksukset. Kokelasjäseneksi yhdistyksen hallitus voi hyväksyä viihde-, estradi- tai sirkustaiteen harrastajan tai opiskelijan, joka on osallistunut nuorten kerho- ja sirkusleiritoimintaan, kuuluu johonkin alan yhdistykseen, tai osoittaa muulla tavalla kiinnostuksensa pitkäjänteiseen harrastustoimintaan ja

jota kaksi yhdistyksen taiteilijajäsentä suosittelee. Yhdistykseen kuuluu myös kannattaja- ja kunniajäseniä.

Taikapööri ry on taikureiden, ammattiesiintyjien ja ammattimaisesti esiintyvien viihdetaitelijoiden yhdistys. Taikapööri ry haluaa pitää jäsenmääränsä rajattuna, vaikka sitä ei säännöissä mainita. Sääntöihin on kirjattu, että jäsenen pitää olla hyvämaineinainen Suomen kansalainen. Käytäntö on muodostunut sel-laiseksi, että yhdistys voi kutsua jäseneksi henkilön, joka on käytännössä osoit-tanut ammattitaitonsa ja vakavan kiinnostuksensa yhdistyksen ajamia asioita kohtaan ja jota useampi jäsen suosittelee.

Säveltaide

Suomen Muusikkojen Liitto ry kokoaa sääntöjensä mukaan yhteen Suomessa asuvat soitto-, laulu- ym. näihin verrattavat taiteilijat ja esiintyjät. Muusikkojen Liittoon kuuluvat orkesteri-, teatteri-, studio-, ravintola- ja keikkamuusikot, dj:t ja karaoketyöntekijät sekä balettianssijat. Muusikkojen Liitto on SAK:n jäsen-liitto ja se kuuluu SAK:n palvelualueen neuvottelukuntaan. Liiton päätoimiseen jäsenyyteen liittyy automaattisesti myös Esittävien Taiteilijoiden työttömyys-kassan jäsenyys.

Elvis ry:n jäsenet ovat säveltäjiä, sanoittajia ja sovittajia, jotka toimivat kevyen musiikin alueella. Jäsenyyttä haetaan kirjallisesti ja hakijan on oltava Teoston (tai ulkomaisen vastaavan) asiakas ja lisäksi hänellä on oltava tietty määrä julkaistua tai julkisesti esitettyä tuotantoa.

Suomen Säveltäjät ry. on ammattisäveltäjien järjestö, jonka jäsenyyttä voi-vat hakea suomalaiset ja Suomessa asuvat taidemusiikin eli vakavan musiikin säveltäjät. Jäsenyydelle ei ole asetettu tyyli- tai musiikinlajikriteereitä ja hakija voi saada pääasiallisen toimeentulonsa muustakin, mutta hänen tuotantonsa on oltava taiteellisesti arvokas. Sävellysten arvioinnissa huomiota kiinnitetään muun muassa musiikillisen materiaalin persoonallisuuteen, sävellysteknisiin valmiuksiin, musiikillisen idean toteuttamiseen ja nuotinnoksen toimivuuteen.

Solo ry:n eli Suomessa levyttävien ja esittävien solistien, solististen muu-sikkojen ja kapellimestarien yhdistyksen säännöissä sanotaan lyhyesti: Yhdis-tyksen varsinaisena jäsenenä voi olla jokainen 15 vuotta täyttänyt musiikin alalla toimiva esittävä taiteilija.

Taideteollisuus

Sisustusarkkitehdit SIO ry on ammatillinen asiantuntijajärjestö. Jäsenistöstä suurin osa on suorittanut alan korkeakoulututkinnon. Näyttönä vaaditaan alaan liittyvä taiteen maisterin MA-tason tutkinto tai alaan liittyvä taiteen kan-didaatin BA-tason tutkinto ja näyttö ammattitoiminnasta vähintään kolmen vuoden ajalta tai muun alan tutkinto ja näyttö ammattitoiminnasta vähintään kymmenen vuoden ajalta.

Muotitaiteilijat MTO ry:n jäseniltä vaaditaan vaatesuunnittelun lopputyö alan arvostetussa oppilaitoksessa. Myös muulla tavalla osoitettu pätevyys ammattiin voidaan hyväksyä. Jäsenet valitaan portfolion perusteella.

Taidekäsityöläiset TAIKO ry:n jäsenet ovat keraamikkoja, lasिताiteilijoita, koru- ja metalliseppiä, tekstiilitaiteilijoita, puuseppiä ja paperitaiteilijoita. Jäsenet ovat Taideteollisen korkeakoulun tai Ammattikorkeakoulun suoritta-neita tai muulla tavoin hankkineet vastaavan ammattitaidon ja toimineet vähintään vuoden ammattiaan vastaavissa tehtävissä. Jäseneksi voivat liittyä myös alan opiskelijat.

Tekstiilitaiteilijat TEXO ry. on suomalaisten tekstiilitaiteilijoiden ja -suun-nittelijoiden ammatillis-aatteellinen järjestö. TEXO:n jäsenet ovat suorittaneet

Taideteollisen korkeakoulun loppututkinnon pääaineenaan tekstiilisuunnittelu tai ovat muulla tavoin hankkineet vastaavan ammattipätevyyden (ansioluttelo, portfolio). Myös opiskelijajäsenyys on mahdollinen.

Teolliset muotoilijat TKO ry. on teollisten muotoilijoiden ammatillinen ja aatteellinen järjestö. Muotoilijajäseneksi hyväksytään ensisijaisesti teollisen muotoilun koulutusohjelman master-tason loppututkinnon suorittaneet muotoilijat, mutta jäseneksi voivat hakea muutkin pätevyytensä perusteella. Myös opiskelijajäsenyys, muotoilutoimistojäsenyys ja yritys/tukijäsenyys ovat mahdollisia.

Käsi- ja taideteolliset suunnittelijat ARTENO ry. on ammatillis-aahteellinen yhdistys, jonka tavoitteena on edustaa jäseniään ammatillisissa asioissa, jakaa alan tietoa, kehittää jäsentensä ammattitaitoa ja toimia yhteistyössä alan muiden järjestöjen kanssa. Yhdistyksen varsinaiseksi jäseneksi pääsee henkilö, jolla on vähintään opistotasoinen käsi- ja taideteollisuusalan tutkinto tai joka on muutoin hankkinut ja osoittanut vastaavan ammattipätevyyden.

Grafia ry. on graafisen suunnittelun valtakunnallinen järjestö. Grafian jäsenet ovat kuvallisten viestintäammattien harjoittajia, graafisia muotoilijoita, markkinointiviestinnän suunnittelijoita, kuvittajia, lehtien ja kirjojen ulkoasu-suunnittelijoita, taittajia, sähköisen kuvaviestinnän suunnittelijoita sekä graafisten suunnitteluammattien opiskelijoita. Yhdistykseen kuuluu varsinaisia, kannatus-, kunnia- ja juniorijäseniä. Varsinaiseksi jäseneksi voidaan hyväksyä kahden yhdistyksen jäsenen suosittelema henkilö, jonka Grafian hallitus toteaa suorittaneen graafisen suunnittelun tutkinnon korkeakoulussa, ammattikorkeakoulussa tai keskiasteen opistossa. Jäseneksi voidaan hyväksyä myös vähintään kaksi vuotta graafisen suunnittelun ammattitehtävissä toiminut henkilö, tai henkilö, joka osoittaa graafisen suunnittelun ammattitaitonsa hallituksen hyväksymin työnäyttein.

Freelance-graafikot on työhuonekunta, osa Freelance-ohjelmatyöntekijät ry:tä. Jäseneksi voidaan hyväksyä henkilö, joka tekee alan työtä ja on kiinnostunut järjestötoiminnasta. Näytetöitä voidaan pyytää jäseneksi pyrkivältä, mikäli hänen henkilönsä ja työnsä eivät ole yleisesti tunnettuja alan ihmisten keskuudessa.

Sarjakuvantekijät ry. on sarjakuvantekoa ammattinaan tai elinkeinonaan harjoittavien piirtäjien, käsikirjoittajien, kääntäjien ja tekstaajien yhdistys. Ammattimaisuus tulkitaan tässä yhteydessä siten, että piirtäjällä ja käsikirjoittajalla on oltava takanaan vähintään yksi, kääntäjällä kaksi ja tekstaajalla kolme albumia tai vastaava määrä lehdissä julkaistuja sarjakuvia.

Rakennustaide

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA on korkeakoulututkinnon suorittaneiden arkkitehtien ammatillis-aahteellinen yhdistys.

Valokuvataide

Valokuvataiteilijoiden Liiton varsinaiseksi jäseneksi voidaan hyväksyä ansioitunut valokuvataiteilija. Ansioitumista ilmentää mm. osallistuminen valtakunnallisiin ja jurytettyihin näyttelyihin, menestyminen valtakunnallisissa tai kansainvälisissä taidekilpailuissa, taidekoulusta saatu loppututkintotodistus ja hyväksyntä yleisessä karsinnassa (esim. gallerianäyttelyt). Kokelasjäseneksi voidaan hyväksyä ammattiin valmistavan taidekoulun suorittanut henkilö tai edellä mainitun koulutuksen puuttuessa muulla tavalla vastaavat tiedot hankkinut henkilö. Kokelasjäsenyys voi kestää korkeintaan kolme vuotta.

Suomen Valokuvaajain liitto (SVL) on ammattivalokuvaajien valtakunnallinen edunvalvontajärjestö. Valtaosa jäsenistä on omassa ateljeessa työskenteleviä muotokuvaajia, joukossa myös tuote- ja teollisuuskuvaajia. Hakija voidaan valita varsinaiseksi jäseneksi kuvanäytteiden perusteella. Kuvanäytteisiin liittyvät kriteerit vahvistaa liittohallitus. Myös valokuvausalan ammatillisen oppilaitoksen todistus on riittävä kriteeri jäsenyydelle samoin kuin valokuvauksen kansainvälinen ammattitaitoa osoittava arvonimi.

Suomen Mainosvalokuvaajat ry. on valokuvaajien liitto, joka on keskittynyt oman alansa erilliskysymyksiin, ammatilliseen koulutukseen ja toimintakulttuurin yhdenmukaistamiseen. Yhdistyksen hallitus hyväksyy varsinaiset jäsenet portfolion perusteella.

Tanssitaide

Suomen Tanssitaiteilijain Liitto (STTL ry) pyrkii kehittämään jäsenistönsä työsuhteturvaa, työolosuhteita, työllisyyttä sekä tekijänoikeudellista asemaa ja tarjoaa jäsenilleen kaikki ammattiyhdistyspalvelut. Liittoon kuuluu ammattilaisjäseniä, jotka ovat A-jäseniä, pedagogijäseniä tai koejäseniä. Lisäksi liitolla voi olla kannattajajäseniä ja kunniajäseniä. Liiton hallitus voi hyväksyä jäseniksi kirjallisesta hakemuksesta tanssijoita, koreografeja, tanssinopettajia sekä alan opiskelijoita.

Päätöksessään hallitus nojautuu seuraaviin jäsenkriteereihin:

Ammattilaisjäsenet:

- 1) A-jäseneksi hyväksytään hakija, jolla on alan tutkinto tai, jolla on vakinainen kiinnitys tanssiryhmään tai, joka on päätoimisesti työskennellyt tanssin alalla vähintään kahden vuoden ajan tai, jonka muut ansiot perustuvat yleisesti tunnettuihin tosiseikkoihin.
- 2) Pedagogijäseneksi hyväksytään hakija, jolla on alan pedagogitutkinto, joka on antanut liiton hyväksymän opetusnäytteen tai, jonka muut ansiot perustuvat yleisesti tunnettuihin tosiseikkoihin.

Koejäseneksi hyväksytään hakija, joka on hyväksytty alan ammattiin valmistavaan oppilaitokseen tai, joka on työskennellyt alalla päätoimisesti vähemmän kuin kaksi vuotta tai, joka on antanut liiton hyväksymän tanssi- tai opetusnäytteen. Koejäsenyys kestää enintään kaksi vuotta, jonka jälkeen hallitus voi siirtää koejäsenen ilman eri hakemusta ammattilaisjäseneksi hänen täyttäessään ammattilaisjäsenelle asetetut ehdot. Ellei jäsen täytä vielä kahden vuoden koejäsenyyden jälkeen ammattilaisjäsenen ehtoja, hallitus voi myöntää koejäsenyyden pidennyksen harkintansa mukaan.

Kritiikki

Suomen Arvostelijain liiton (SARV) jäsenyyttä voivat hakea vähintään vuoden ajan tiedotusvälineiden palveluksessa olleet arvostelijat, kulttuuritoimittajat ja -avustajat. Jäsenhakemukseen on liitettävä kymmenen arvostelunäytettä.

Muu

Muu ry. :n tarkoituksena on perinteisten taidelajien ulkopuolella olevien taiteenharjoittajien yhdistäminen valvomaan yleisiä ja yhteisiä taiteenharjoittamiseen liittyviä etuja sekä edistää ja tehdä tunnetuksi näitä taiteita.. Näitä taiteita ovat mm. audiovisuaaliset taiteet, video-, liike-, ääni-, valotaide ja sana-, performance- ja tietokonetaiteet, tila-, käsite-, maa- ja ympäristötaide sekä uusia

ilmaisualoja tutkivat taiteet ja taiteiden väliset teokset. Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys pyrkii antamaan jäsenilleen taiteenharjoittamiseen liittyvää juridista apua, pitää yhteyttä koti- ja ulkomaisiin kulttuurijärjestöihin tai niihin verrattaviin tahoihin, järjestää esityksiä, näyttelyitä, tapahtumia ja yleisötilaisuuksia sekä harjoittaa koulutus-, julkaisu-, tuotanto- ja tiedotustoimintaa. Lisäksi yhdistys voi ylläpitää, kerätä ja julkaista arkistoa koti- ja ulkomaisista perinteisten taiteenlajien ulkopuolella olevista taiteilijoista ja töistä. Muu ry:n hallitus hyväksyy yhdistyksen jäsenet hakemusten perusteella. Hakijat voivat olla taiteen eri aloilla toimivia henkilöitä. Yhdistyksen hallitus voi hyväksyä varsinaisiksi jäseniksi kaikki yhdistyksen päämääriä kannattavat henkilöt, jotka ovat osoittaneet toimivansa taiteilijoina edellä mainituilla taiteenaloilla. Hallitus voi hyväksyä yhdistykseen myös kannattajajäseniä ja kunniajäseniä. Muu ry. on muuttamassa jäsenkriteerejään niin, että aktiivisuus ja ammattimaisuus edellä mainituilla taiteenaloilla täytyy ilmetä hakemuksen liitteistä: ansio- ja portfoliosta.

AV-arkki on suomalaisen mediataiteen levityskeskus ja taiteilijoiden yleishyödyllinen yhdistys. Yhdistyksen tavoite on edistää audiovisuaalisen taiteen muotoja: videotaidetta, kokeellista elokuvaa, tietokoneanimaatioita, installaatioita ja muita uusia medioita. AV-arkki edustaa mediataiteilijoita – nuoria, lupaavia kykyjä sekä alalla pitkään toimineita ammattilaisia. Käytännössä henkilö hakee yhdistyksen jäsenyyttä teoksen/teosten perusteella. AV-arkin hallituksen valitsema levitystyöryhmä valitsee jäsenet CV:n ja taiteellisten ansioiden perusteella.

Yhteisjärjestöt

Teatteri- ja Mediatyöntekijät ry (TeMe) on kattojärjestö, johon kuuluvat seuraavat taiteilijajärjestöt: Suomen Elokuva- ja Videotyöntekijäinliitto SET ry, Suomen Valo- ja äänisuunnittelijoiden Liitto SVÄL ry., Suomen Lavastustaiteilijain Liitto SLL ry., Suomen Tanssitaiteilijain Liitto STTL ry. ja Suomen Teatteriohjaajien STOhL ry. (Teatteri- ja Mediatyöntekijät ry. on kattojärjestönä myös seuraaville järjestöille, jotka eivät ole mukana tutkimuksessa: Suomen Teatterialan Toimihenkilöliitto STTol ry., Suomen Teatteritekniikan Liitto STTel ry. ja Television Tuotantotyöntekijät TVTT ry.)

Teollisuustaitteen Liitto Ornamoon kuuluvat seuraavat taideteollisuuden ja muotoilun järjestöt: Sisustusarkkitehdit SIO ry., Muotitaiteilijat MTO ry., Taidenäyttelyt TAIKO ry., Tekstiilitaiteilijat TEXO ry. ja Teolliset muotoilijat TKO ry.

Suomen Taiteilijaseura on suomalaisten kuvataiteilijoiden ammattiliittojen yhteisjärjestö. Siihen kuuluvat seuraavat taiteilijajärjestöt: Suomen Kuvanveistäjät, Suomen Taidegraafikot, Taidemaalari-liitto, Valokuvataiteilijoiden liitto, Suomen Kuvataidejärjestöjen Liitto ja Muu ry.

Lähteet

Aulanko, Markku, Taikapiiri ry. 22.11.02

Finlands Svenska Författareförbund r.f.: Stadgar för FSF r.f.

Herttua, Lea, Suomen Valokuvaajain liitto ry ja Suomen Mainosvalokuvaajat ry. 7.11.02

<http://personal.eunet.fi/pp/compose/jasenyys.htm>

<http://personal.inet.fi/yhdistys/nayttelijaliitto/>

<http://set.kaapeli.fi/>

<http://sll.kaapeli.fi/>

<http://www.arteno.com/sivut/saannot.htm>

<http://www.artists.fi/>
<http://www.artists.fi/graphic/sfgraaf.html>
<http://www.artists.fi/painters/>
<http://www.artists.fi/photo/sfvalokuv.html>
<http://www.artists.fi/sculptors/>
<http://www.av-arkki.fi>
<http://www.esiintyvat-taiteilijat.com/>
<http://www.finnishwriters.cultnet.fi>
<http://www.grafia.fi/>
<http://www.kaapeli.fi/~sttl/>
<http://www.kaapeli.fi/sarv/>
<http://www.kolumbus.fi/mtory>
<http://www.mainosvalokuvaajat.com>
<http://www.megabaud.fi/~sktl/Jehdot.htm>
<http://www.musicfinland.com/elvis/body.html>
<http://www.muu.fi/>
<http://www.ornamo.fi/>
<http://www.ornamo.fi/sio/kriteerit.html>
<http://www.ornamo.fi/taiko/>
<http://www.ornamo.fi/texo/>
<http://www.ornamo.fi/tko/>
<http://www.safa.fi>
<http://www.sarjakuvantekijat.fi/>
<http://www.selo.fi/>
<http://www.sunklo.fi>
<http://www.sval.net/>
<http://www.valokuvaajainliitto.fi>
 Inbar, Maarit, toiminnanjohtaja, Freelancegraafikot 22.11.02
 Jensen, Merete FSF rf. 7.11.02
 Lehtinen, Tuija, Suomen Nuorisokirjailijat ry. 5.11.2002
 Muu ry.: Säännöt
 Nieminen, Jouni, Solo ry. 22.11.02
 Paersch, Henrik 6.11.2002
 Paronen, Elina, Suomen Kirjailijaliitto 5.11.02
 Seppänen, Sirpa, Suomen Muusikkojen Liitto ry. 7.11.02
 Suomen Elokuva- ja Videotyöntekijäin Liitto ry.: Säännöt
 Suomen Kirjailijaliitto ry.: Säännöt
 Suomen Lavastustaiteilijain Liitto – SLL ry.: Säännöt
 Suomen Näyttelijäliitto ry.: Jäsenyysperusteet
 Suomen Tanssitaiteilijain Liitto ry.: Säännöt
 Suomen Teatteriohjaajien Liitto ry. : Säännöt
 Väkiparta, Kirsi, Av-arkki 5.11.02

Liite 3. Kysymyslomake taiteilijoille

2

KYSYMYSLOMAKE TAITEILUOILLE

Lue kysymykset ja termin määrittelemät huolellisesti. Ympyröi annetusta vastausvaihtoehdoista numero tai kirjoita vastauksesi kysymyksen jälkeen varattuun tilaan. Seuraa ohjeita. Kiitos.

- 1. Sukupuoli** 1 nainen _____ 2 mies _____
- 2. Syntymävuosi** _____
- 3. Syntymäpaikka** _____

- 4. Äidin kieli**
- 1 suomi _____
- 2 ruotsi _____
- 3 muu, mikä _____
- 5. Nykyinen asuinpaikkakunta** _____

- 6. Mikä on siviilisäätysi?**
- 1 naimaton _____
- 2 naimisissa / avoliitossa _____
- 3 eronnut / leski _____

- 7. Mikä on huoleltavien ja/tai samassa perheessä asuvien lastesi lukumäärä?** _____

- 8. Mikä on yleisimmästä peruskoulutuksestasi?**
(Kysymyksessä tarkoitetaan ammattin koulutautumista edeltävää vaihetta. Ylempää koulutus-
asteita käsitellään kysymyksessä 11 ja 12.)

- 1 kansakoulu/kansalaiskoulu _____
- 2 oppikoulu/ peruskoulu _____
- 3 ylioppilastutkinto _____
- 4 muu, mikä? _____

- 9. Mikä on taidealasi? (Tärvittäessä voit valita useita vaihtoehtoja.)**

- 1 kirjallisuus _____
- 2 kuvataide _____
- 3 säveltäjä _____
- 4 näyttämötaide _____
- 5 elokuvataide _____
- 6 valokuvataide _____
- 7 tanssitaide _____
- 8 taideroolisuus _____
- 9 rakennustaide _____
- 10 kriittikki _____
- 11 muu, mikä? _____

- 10. Mikä on / mitkä ovat taiteilija-ammattisi?** _____

- 11. Oletko saanut koulutuksen taiteilija-ammattisi?**

1 Kyllä. Missä oppilaitoksessa ja mitä alaa opiskelit? (Mainitse vain korkein ammattillinen
koulutuksesi / tutkintosi) sekä valmistumisvuosi / koulutuksen päättyminen (vuosi)

_____

_____

2 En ole. _____

- 12. Oletko opiskellut muuta kuin taidealaa?**

1 Kyllä. Mitä alaa? (Oppilaitoksen nimi, oppilaine sekä mahdollinen suoritettu tutkinto ja vuosi)

_____

2 En ole. _____

TYÖTILANNE JA TYÖMARKKINA-ASEMA

- 13. Toimitko tällä hetkellä taideammattissasi?**
- 1 Kyllä, kokoaikaisesti _____
- 2 Kyllä, osa-aikaisesti _____
- 3 en _____

- 14. Milloin taiteilijan urasi alkoi?**

- 1 Vuonna _____
- Mitä silloin tapahtui? _____
- 2 Ei erityistä debyyttiajankohtaa _____

- 15. Kuuluko alasi ammattitaiteilijoiden valtakunnallisiin järjestöihin?**

- 1 Kyllä. Mihin? _____
- 2 Ei. _____

- 16. Kuinka kauan jäsenyytesi on kestänyt?**

- 1 alle 5 vuotta _____
- 2 5-10 vuotta _____
- 3 11-15 vuotta _____
- 4 yli 15 vuotta _____

Seuraavissa kysymyksissä käsitellään työmarkkina-asemaa.

'Vakinainen työsuhde' tarkoittaa pysyvän työsuhteen lisäksi myös toistaiseksi tai usean vuoden voimassa olevaa työsuhdetta.

'Vapaa taiteilija' tarkoittaa taiteilijaa, jolla ei ole työsuhdetta eikä toimeksiantajia.

'Yrittäjä' on henkilö, joka ei työskentele työsuhteessa ja jolla on rekisteröity yritys (avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö) tai toimintini.

'Toimintini' tarkoittaa taiteilijaa, joka toimii itsenäisenä ammatinharjoittajana ja joka on perustanut toimintonsa taideammattin harjoittamista varten.

'Freelancer' työskentelee lyhytaikaisissa (usein pääliikkaisissa) työsuhteissa tai toimeksiantosuhteissa.

17. Toimintavuonna 2000 taideammattissani

(Tässä kysymyksessä tarkoitetaan nimenomaan taiteellista työtä (kts. kys. no 18. ja 19. välinen määrittely). Voit valita useita vaihtoehtoja. Ks. määrittelyt.)

- 1 vakinaisessa työsuhteessa
- 2 vapaana taiteilijana
- 3 yrittäjänä toimintini yhtiö
- 4 freelancerina työsuhteessa toimeksiantosuhteissa

6 muussa tilanteessa. Mikä tilanne? (esim. vanhempainloma / hoitovapaa/ työttömyys / opiskelu/ eläke)

_____

_____

_____

7 En toiminut taideammattissani vuonna 2000.

18. Jos olet vuoden 2000 aikana toiminut jossain muussa ammatissa kuin taiteilijana, niin mikä tämä ammatti oli/on?

- 1 _____
- 2 En ole toiminut muussa ammatissa vuoden 2000 aikana.

Seuraavissa kysymyksissä käsitellään taiteellisen työn osuutta. Termellä tarkoitetaan seuraavaa:

'Taiteellinen työ' merkitsee tässä yhteydessä vain taiteilijan työtä.

'Taiteelliseen työhön liittyvä työ' merkitsee tässä yhteydessä esimerkiksi opettajan, konservaattorin, taittajan, toimittajan, turkijan tai muun oman taiteenalan/-alojesi turtemusta vaativaa työtä.

'Muu työ' merkitsee taiteenalan/-alojesi ulkopuolista työtä.

19. Teitkö vuonna 2000 taiteellisen työsi ohella

- 1 taiteelliseen työhön liittyvää työtä (vrt. yllä oleva määrittely)? Mitä? _____
- 2 muuta työtä? Mitä? _____
- 3 En tehnyt muuta työtä kuin taiteellista työtä.

20. Jos teit taiteelliseen työhön liittyvää työtä, miksi? (Voit valita useita vaihtoehtoja.)

- 1 taloudellisista syistä
- 2 kiinnostuksen vuoksi
- 3 muista syistä. Mistä? _____
- 4 En tehnyt taiteellista työtä sivuvaavaa työtä.

21. Jos teit muuta työtä, miksi? (Voit valita useita vaihtoehtoja.)

- 1 taloudellisista syistä
- 2 kiinnostuksen vuoksi
- 3 muista syistä. Mistä? _____
- 4 En tehnyt muuta työtä.

22. Kuinka monta viikkotyötuntia olet tehnyt keskimäärin vuonna 2000 taiteellista työtä, taiteeseen liittyvää työtä ja muuta työtä yhteensä?

- 1 alle 18 tuntia
- 2 18 - 40 tuntia
- 3 41 - 60 tuntia
- 4 yli 60 tuntia

23. Kuinka monta viikkotyötuntia keskimäärin olet tehnyt taiteellista työtä vuonna 2000?

- 1 alle 18 tuntia
- 2 18 - 40 tuntia
- 3 41 - 60 tuntia
- 4 yli 60 tuntia

7

APURAHAT VUONNA 2000

34. Mitkä voudelle 2000 jotakin/otakin seuraavista apurahoista?*Tarvittaessa voit valita useita vaihtoehtoja.*

- 1 valtion taiteilija-apuraha (0,5 - 5-vuotinen) _____vuotinen
- 2 kirjastoapuraha tai näyttöapuraha _____
- 3 muu valtion apuraha, mikä? _____
- 4 alueellisen taideoimikunnan kohde/taitelija-apuraha _____
- 5 Kuntien kauppaliigan apuraha _____
- 6 yksityisen säätiön tai rahaston apuraha (minkä?) _____
- 7 muu apuraha, mikä? _____
- 8 En hakenut apuraha. Miksi? _____

35. Mikäli sait vuodelle 2000 hakemasi apurahan, merkitse tähän saamasi henkilökohtaiset apurahat (markkoina tai taitelija-apurahan osalta vuosimäärä). Merkitse tähän myös v. 2000 voimassa olevat taitelija-apurahat.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

36. Oletko saanut taiteenalan tunnustus- tai kilpailupalkintoja vuonna 2000?

- 1 Kyllä, mikä/mitä? _____
- 2 En. _____

8

37. Mikä oli saamiesi apurahojen ja palkintojen ensisijainen merkitys omalta kannaltasi kyseisenä vuonna?*(Voit valita useita vaihtoehtoja.)*

- 1 sain enemmän aikaa taiteelliseen toimintaan _____
- 2 pystyin hankkimaan tarvikkeita/materiaaleja _____
- 3 pystyin palikkaamaan työvoimaa _____
- 4 pystyin turvaamaan toimeentuloni _____
- 5 sain mahdollisuuden täydentäviin taideopintoihin _____
- 6 sain paremmat mahdollisuudet kansainväliseen toimintaan _____
- 7 pystyin toteuttamaan suunnittelemani hankkeen/projektin _____
- 8 apurahalla oli kannustava vaikutus _____
- 9 sain julkisuutta _____
- 10 sillä oli merkitystä tunnustuksena taiteellisista ansioista _____
- 11 muu, mikä? _____
- 12 en saanut apurahaakaan vuonna 2000 _____

38. Miten arvioisit saamiesi palkintojen ja apurahojen vaikuttaneen työtilanteeseesi taitelijana?

- 1 ei mitenkään _____
- 2 olen saanut enemmän työtillaisuuksia _____
- 3 on lisännyt julkisuutta, mutta ei ole vaikuttanut työtilanteeseeni _____
- 4 muita vaikutuksia, mitä? _____
- 5 en osaa sanoa _____

39. Millelainen julkinen tukimuoto on ollut ja/tai olisi sopivin oman taiteellisen tuotantosi kannalta?

- 1 työskentelyapurahat (0,5 - 5 -vuotinen) _____
- 2 projektit-/produktiokohtaiset apurahat _____
- 3 muu, mikä? _____

40. Oliko vuosi 2000 tulojesi ja apurahatilanteesi osalta tyypillinen vuosi urallesi?

- 1 kyllä ⇒ siirtyä kysymykseen 42 _____
- 2 ei ⇒ siirtyä kysymykseen 41 _____

41. Miten ja minkä vuoksi vuosi 2000 poikkesi tulojesi ja apurahatilanteesi osalta muista vuosista urallesi?

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Liite 4. Ositeluettelo

Elokuva	– elokuvaohjaajat – elokuvaajat – leikkaajat – muut
Kirjallisuus	– kirjailijat – kaunokirjallisuuden kääntäjät
Kritiikki	– arvostelijat
Kuvataide	– taidemaalarit – taidegraafikot – kuvanveistäjät – muut
Monialaiset	– useamman kuin yhden taiteilijajärjestön jäsenet
Muu	– Muu ry ja AV-arkki
Näyttämötaide	– näyttelijät – teatteriohjaajat – lavastajat – muut – sirkustaiteilijat
Rakennustaide	– arkkitehdit
Säveltaide	– muusikot – solistit – sanoittajat, säveltäjät ja sovittajat (rytmimusiikki) – säveltäjät (vakava musiikki)
Taideteollisuus	– sisustusarkkitehdit, tekstiilitaiteilijat, taidekäsityöläiset, teolliset muotoilijat, muotitaiteilijat (Teollisuustaitteen Liitto Ornamo) ja käsi- ja taideteolliset suunnittelijat (Arteno ry.) – graafikot – sarjakuvataiteilijat – muut
Tanssitaide	– tanssijat – tanssinopettajat – tanssitaiteilijat
Valokuvataide	– valokuvataiteilijat – mainosvalokuvaajat – valokuvaajat – muut

Valtion apurahan saajat 2000

Liite 5. Taiteilijoiden (%) kokonaistyöaika (tuntia/vko) ja taiteelliseen työhön käytetty työaika (tuntia/vko) taiteenaloittain

Taiteenala	Kokonaistyöaika			
	alle 18 tuntia	18–40 tuntia	41–60 tuntia	yli 60 tuntia
Elokuvataide	10	47	33	10
Kirjallisuus	23	32	33	13
Kritiikki	16	36	35	14
Kuvataide	11	37	34	18
Monialaiset	10	28	29	33
Näyttämötaide	16	34	37	14
Rakennustaide	12	35	48	6
Säveltaide	16	51	22	12
Taideteollisuus	8	38	41	13
Tanssitaide	16	52	23	10
Valokuvataide	16	24	47	14
Kaikki taiteilijat	14	39	34	14

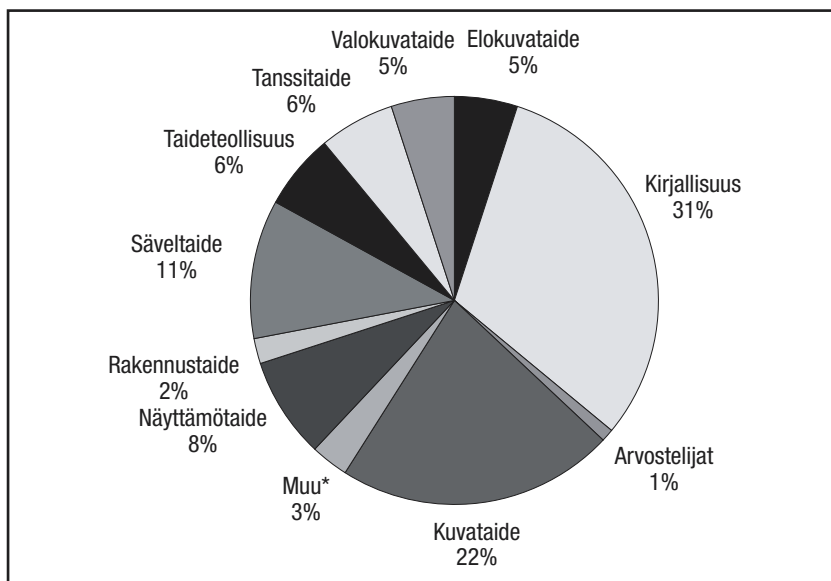
Taiteenala	Taiteellisen työn viikoittainen työaika			
	alle 18 tuntia	18–40 tuntia	41–60 tuntia	yli 60 tuntia
Elokuvataide	35	40	17	8
Kirjallisuus	34	43	18	5
Kritiikki	74	18	3	5
Kuvataide	22	52	14	12
Monialaiset	37	37	17	10
Näyttämötaide	29	38	27	6
Rakennustaide	23	36	38	3
Säveltaide	36	49	11	5
Taideteollisuus	28	40	25	7
Tanssitaide	57	33	6	3
Valokuvataide	43	37	15	6
Kaikki taiteilijat	33	42	19	6

Liite 6. Taiteilijoiden apurahoista

Tuki taiteelliseen työhön

Valtion apurahat taiteilijoille

Valtion suora taiteilijatuki vuonna 2000 oli yhteensä 73,1 milj. mk (Taidetoimikuntien vuosikatsaus 2000 (2001)). Yksittäisille taiteilijoille jaettavan suoran tuen jakautuminen eri taiteenaloille vuonna 2000 on esitetty alla olevassa kuviossa⁴⁶. Instituutioille ja yhteisöille suunnatun tuen lisäksi osa valtion tuesta jaetaan apurahoina yksittäisille taiteilijoille.

Lähde: Taidetoimikuntien vuosikatsaus 2000 (2001). Taiteen keskustoimikunta ja Valtion taidetoimikunnat, Helsinki.

Ns. suora taiteilijatuki sisältää useita eri tukimuotoja, joiden myöntämisestä vastaa opetusministeriön alaisuudessa toimiva valtion taidetoimikuntalaitos, jonka muodostavat taiteen keskustoimikunta, yhdeksän taidetoimikuntaa (elokuvataide-, kirjallisuus-, kuvataide-, näyttämötaide-, rakennustaide-, säveltaide-, muotoilu-, tanssitaide- ja valokuvataidetoimikunnat) ja kolmeitoista alueellista taidetoimikuntaa. Lisäksi apurahoja myöntävät lautakunnat ja jaostot (kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunta, kuvataiteen näyttöpapurahalautakunta, säveltaiteen kirjastoapurahalautakunta). Valtion taidetoimikuntien jäsenet nimittää valtioneuvosto eri taiteenalojen keskeisten järjestöjen ja laitosten ehdottamista henkilöistä (L 712/91) kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Apurahapäätösten valmistelu ja toteuttaminen perustuu vertaisarviointiin, sillä taidetoimikuntien jäsenet ovat taiteilijoita ja muita taiteen asiantuntijoita.

⁴⁶ Vuoden 2002 tuesta ks. esim. Taidetoimikuntien vuosikatsaus 2002. Taiteen keskustoimikunta. Valtion taidetoimikunnat, Helsinki.

Taiteen keskustoimikunnan ja taidetoimikuntien tulee mm. toimia valtion asiantuntijaelinä omalla taiteen alallaan, tehdä opetusministeriölle aloitteita ja esityksiä sekä laatia suunnitelmia taiteen edistämiseksi tarpeellisista toimenpiteistä, antaa valtion viranomaisille lausuntoja ja selvityksiä taidetta koskevissa asioissa ja jakaa käytettäväkseen osoitetut taiteen edistämiseen tarkoitettut varat⁴⁷.

Myös alueelliset taidetoimikunnat jakavat apurahoja ammattitaiteilijoille. Alueellisten taidetoimikuntien jäsenet nimittää lääninhallitus alueen taidelaitosten ja kulttuurijärjestöjen esittämistä jonkin taiteenalan tai alueellisen kulttuuripolitiikan hyvin tuntevista henkilöistä. Alueelliset taidetoimikunnat jakavat taiteenedistämismäärärahat taiteilija-apurahoihin, yhteisöjen valtionavustuksiin, läänintaiteilijoiden palkkaamiseen sekä muihin taiteenedistämishankkeisiin. Alueellisilla taidetoimikunnilla on mahdollisuus jakaa alueillaan toimiville taiteilijoille sekä kohdeapurahoja että työskentelyapurahoja.

Taiteilijatukijärjestelmän ytimenä ovat 0,5–5 -vuodeksi myönnettävät verovapaat taiteilija-apurahat. Valtion taiteilija-apurahan suuruus määräytyy valtion palkkaluokan A 9 mukaan⁴⁸. Laki takaa myös eläketurvan niille taiteilijoille, jotka saavat 5-vuotista taiteilija-apurahaa sekä vuosina 1982–1995 myönnettyjä 15-vuotisia taiteilija-apurahoja. Lyhyempikestoisiin taiteilija-apurahoihin tämä eläketurva ei toistaiseksi sisälly.

Valtion taiteelliseen toimintaan suuntama tuki myönnetään joko työskentelyapurahoina (taiteilija-apurahat, kirjastoapurahat jne.) tai projektikohtaisena tukena (kohdeapurahat, matka-apurahat jne.)⁴⁹. Taidetoimikuntien lisäksi myös kuvataiteen näyttöapurahalautakunta, kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunta, säveltaiteen kirjastoapurahajaosto sekä vuodesta 2003 toiminut kuvittajien ja sarjakuvantekijöiden kirjastoapurahajaosto jakavat apurahoja vuosittain. Kirjastoapurahat ovat ainoa apurahamuoto, jonka myöntämisperusteisiin liittyy taloudellisia perusteita. Muut apurahat myönnetään laadullisiin kriteereihin perustuen. Kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunta jakaa työskentelyapurahojen lisäksi avustuksia iäkkäille kirjailijoille ja kääntäjille, jotka elävät ahtaissa taloudellisissa oloissa sekä erityisissä tapauksissa niille kirjailijoille ja kääntäjille, jotka sairauden tai työkyvyttömyyden johdosta ovat joutuneet taloudellisiin vaikeuksiin. Kirjastoapurahojen ja -avustusten määräraha on sidottu yleisten kirjastojen edellisen vuoden kirjahankintoihin ja se on suuruudeltaan 10 prosenttia hankintojen kokonaissummasta. Apurahat ovat harkinnanvaraisia eivätkä perustu lainausmääriin.

Säveltaiteen kirjastoapurahajaosto myöntää apurahoja ja avustuksia säveltäjille, sanoittajille ja soittajille, joiden teoksia on julkaistu nuotteina tai äänitteinä sekä esittäville taiteilijoille, joiden esityksiä on tallennettu äänitteille. Apurahat myönnetään ensisijaisesti työskentelyyn. Avustukset myönnetään aktiiviuransa jo ohittaneille iäkkäille tai erityisissä tapauksissa tekijöille ja esittäjille, jotka sairauden tai työkyvyttömyyden vuoksi ovat joutuneet suuriin taloudellisiin vaikeuksiin. Taiteen keskustoimikunta nimeää säveltaiteen kirjastoapurahajaoston määrääjäksi kuultuaan säveltaiteen alan järjestöjä.

Kuvataiteen näyttöapurahalautakunta jakaa apurahoja kuvataiteen tekijöille, joiden teoksia voidaan näyttää julkisesti. Apurahoja voivat saada taidemaalarit, valokuvaajat, kuvanveistäjät, graafikot, taideteollisuuden alaan kuu-

47 Lisää aiheesta mm. Heikkinen 2003.

48 Vuonna 2000 apurahan suuruus oli 77 155 mk/vuosi (12 977 €/vuosi).

49 Tarkempaa tietoa apurahoista: <http://www.taiteenkeskustoimikunta.fi> ja Tilastotietoa taiteilijatuksesta 1/2000. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki. Karhunen, P. (2001): Taiteen alakohtainen taiteilijatuki 1/2001. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.

luvien taideteosten tekijät sekä muilla medioilla kuvataidetta tekevät kuvataiteilijat.

Taiteilijaeläke myönnetään tunnustuksena ansiotuneesta toimimisesta taiteilijana; taiteilijaeläkettä ei siis myönnetä samaan tarkoitukseen kuin apurahoja. Sitä on kuitenkin ollut tapana pitää yhtenä osana taiteilijatukea. Taiteilijaeläkkeitä haetaan opetusministeriöstä, jossa päätökset tehdään taiteen keskus-toimikunnan lausuntojen pohjalta. Eläke vastaa valtion palkkaluokan A 14 mukaista täyttä eläkettä. Taiteilijaeläke voidaan myöntää myös osaeläkkeenä, jolloin se on puolet edellä mainitusta summasta. Eläke on veronalaista tuloa.

Lisäksi taiteen keskus-toimikunnan alaisina on vähintään kahdeksan sopi-muspalkkaista taiteilijaprofessorin virkaa. Taiteilijaprofessorin nimittää taiteen keskus-toimikunta valtion taidetoimikuntien esittämistä henkilöistä joko tois-taiseksi tai enintään viiden vuoden ajaksi. Virkaan nimitettävältä vaaditaan, että häntä voidaan siihenastisen toimintansa perusteella pitää erityisen etevänä taiteenharjoittajana. Taiteilijaprofessorin tulee tehdä alansa luovaa taiteellista työtä ja hän voi myös luennoida korkeakouluissa ja antaa opastusta muille tai-teilijoille. Taiteilijaprofessorin palkka on sidottu valtion palkkaluokkaan A 24 (ja mahdolliset ikälisät). Palkka on veronalaista tuloa.

Taiteilijapolitiikan ja apurahojen myöntämisen tavoitteena on luovuuden ja korkeatasoisen taiteen edistäminen. Apurahat myönnetään taiteellisten ansi-oiden perusteella, joten taiteilijoiden taloudellista tilannetta ei oteta huomioon apurahapäätöksiä tehtäessä⁵⁰. Taloudellisten seikkojen vaikutus näkyy kuiten-kin esimerkiksi niin, että taiteilija-apurahan saajalla ei pääsääntöisesti voi olla päätoimista virkaa tai tointa⁵¹.

Itse apurahajärjestelmä ei runsaan kolmen vuosikymmenen kuluessa ole paljoakaan muuttunut. Toimikuntien määrä on tosin kasvanut, joidenkin toi-mikuntien nimi on muuttunut ja hallintojärjestelmän tehtäväkenttä on laajen-tunut (ks. Heikkinen 2003). Vuonna 2000 taiteilijatuken osuus valtion menoista oli 0,04 prosenttia, taide- ja kulttuuribudjetista 6 prosenttia ja veikkausvoitto-varoista 9 prosenttia⁵².

Muut apurahat taiteilijoille

Taiteilijat voivat hakea myös kuntien/kaupunkien, ja yksityisten tai julkisten säätiöiden/rahastojen apurahoja. Tärkeitä taiteilijoille apurahoitusta myöntä-viä tahoja ovat muun muassa Suomen elokuvasäätiö (SES), Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus (AVEK), Esittävän säveltaiteen edistämiskeskus (ESEK), Visuaalisen taiteen edistämiskeskus (VISEK) ja Luovan säveltaiteen edistämissäätiö (LUSES).

Säätiöiden tuki taiteelle koostuu taiteilijoille ja taideyhteisöille jaetuista avustuksista, apurahoista ja palkinnoista. Säätiöt tekevät myös jonkin verran taidehankintoja. Yksittäisistä säätiöistä huomattavimpia taiteentukijoita ovat yleisiä kulttuurisäätiöitä edustavat Suomen kulttuurirahasto, Jenny ja Antti Wihurin rahasto ja Alfred Kordelinin yleinen edistys- ja sivistysrahasto sekä (Delegation för) Svenska Kulturfonden (Oesch 1999, 6–7). Säätiökenttää hallit-sevat perinteiset taiteenalat. Noin puolet säätiöiden jakamasta taiteenalojen kokonaistuesta kohdistuu kuva- ja säveltaiteelle. Toisena hyvin apurahoitet-

50 Poikkeuksena ovat kuitenkin pieni osa kirjastoapurahoista ja taiteilijaeläkkeet.

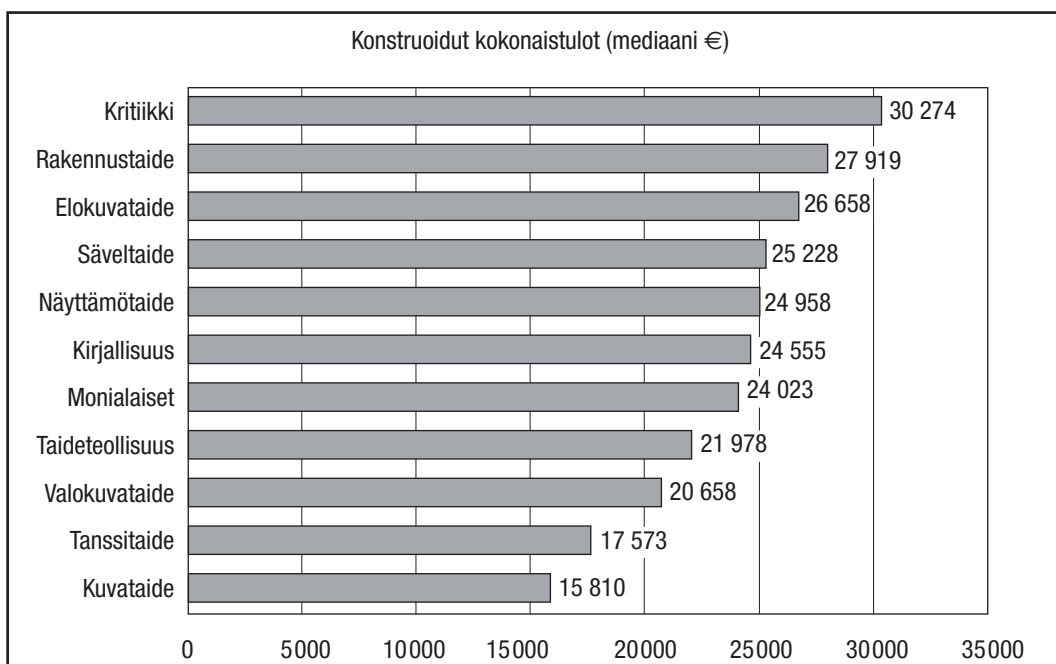
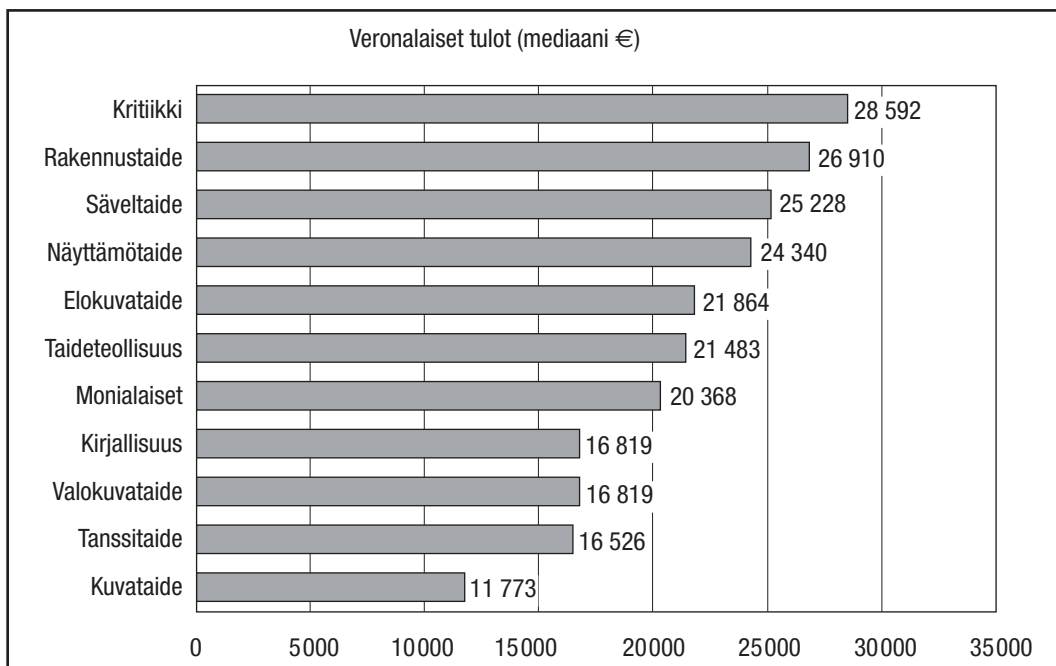
51 ”8 § Asianomainen taidetoimikunta voi määrätä, ettei valtion taiteilija-apurahan tai kohdeapurahan saajalla ole lupa pitää palkattua tointa sekä asettaa apurahoja ja avustuksia myönnettäessä muitakin niiden tarkoituksenmukaisen käytön turvaavia ehtoja.” (Taidetoimikunnat 2001–2003 (2001), 59).

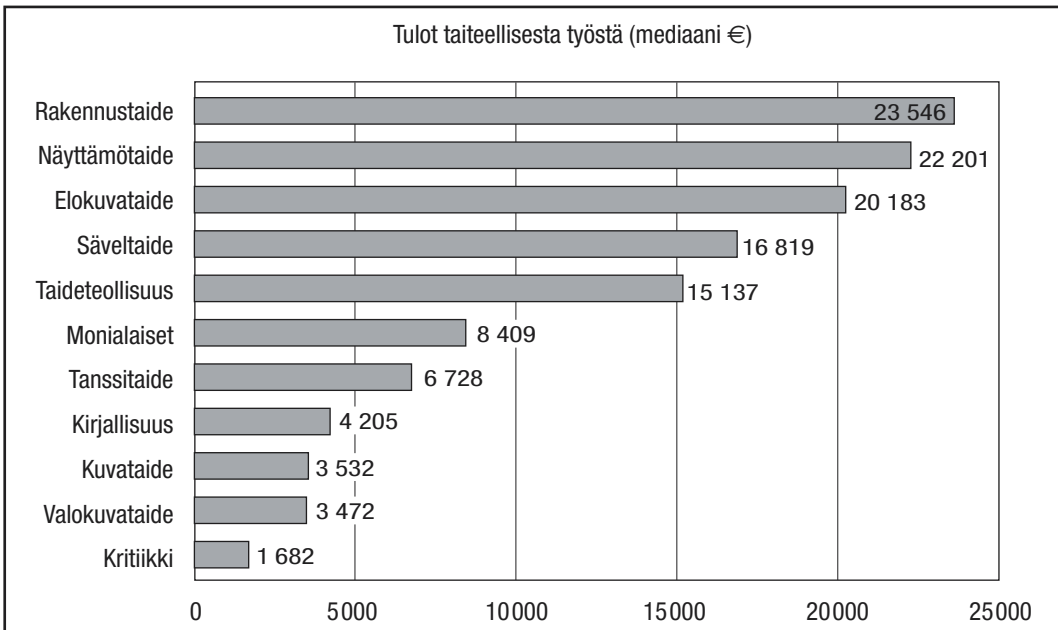
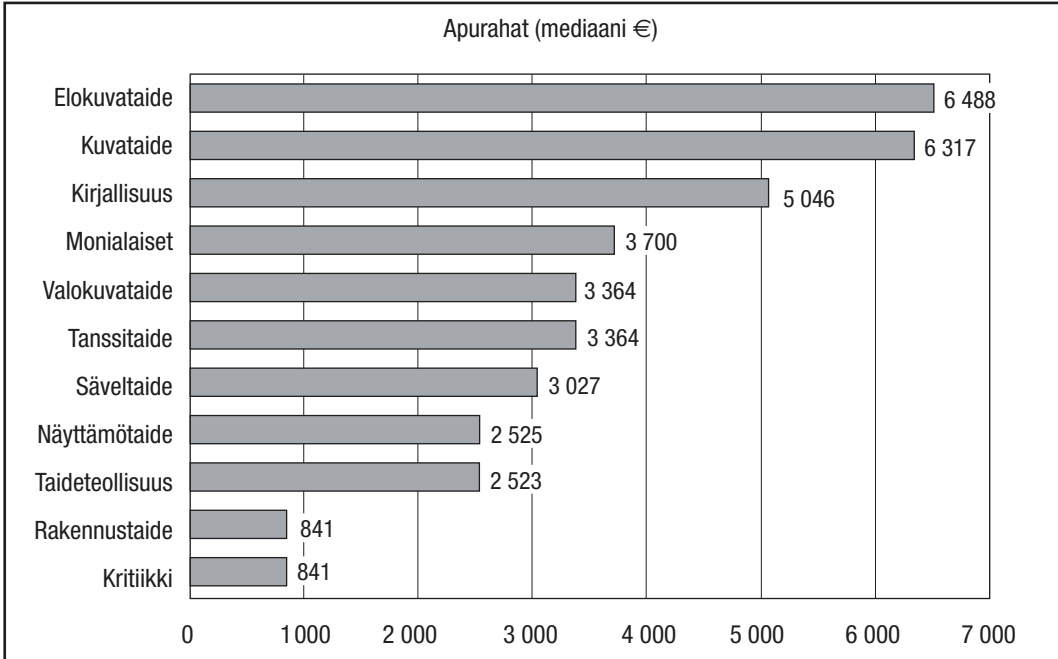
52 <http://www.minedu.fi/opm/kulttuuri/ohjelmatyo/taiteilijatilastoja.pdf>.

tuna ryhmänä Oesch (1999, 6) mainitsee näyttämötaiteen ja kirjallisuuden, joiden osuus taiteilijoille ja taideyhteisöille jaetuista avustuksista, apurahoista ja palkinnoista oli tutkittavan vuoden jaossa neljäsosa. Muille taiteenaloille säätiöt osoittavat tukeaan huomattavasti vähemmän.

Liite 7. Taiteenalat veronalaisten tulojen, konstruoidun kokonaistulon, apurahojen ja taiteellisen työn tulojen mediaanien mukaan vuonna 2000

Liite 8. Veronalaisten tulojen keskiarvot ja mediaanit taiteenaloittain vuonna 2000 sekä taiteenaloittaiset prosenttiosuudet suurimmasta keskiarvosta ja mediaanista

Taiteenala	Keskiarvo	(%)
Rakennustaide	28 199	100
Kritiikki	27 536	98
Säveltaide	26 025	92
Näyttämötaide	25 349	90
Elokuvataide	25 328	90
Taideteollisuus	24 723	88
Monialaiset	23 424	83
Kirjallisuus	22 122	78
Valokuvataide	19 438	69
Tanssitaide	17 592	62
Kuvataide	14 957	53
Kaikki taiteilijat	23 649	84

Taiteenala	Mediaani	(%)
Kritiikki	28 592	100
Rakennustaide	26 910	94
Säveltaide	25 228	88
Näyttämötaide	24 340	85
Elokuvataide	21 864	76
Taideteollisuus	21 483	75
Monialaiset	20 368	71
Kirjallisuus	16 819	59
Valokuvataide	16 819	59
Tanssitaide	16 526	58
Kuvataide	11 773	41
Kaikki taiteilijat	21 767	76

Liite 9. Konstruoidun kokonaistulon keskiarvot ja mediaanit taiteenaloittain vuonna 2000 sekä taiteenaloittaiset prosenttiosuudet suurimmasta keskiarvosta ja mediaanista

Taiteenala	Keskiarvo	(%)
Rakennustaide	30 915	100
Kirjallisuus	29 415	95
Kritiikki	29 010	94
Elokuvataide	28 802	93
Säveltaide	26 787	87
Näyttämötaide	26 492	86
Monialaiset	26 123	84
Taideteollisuus	25 634	83
Valokuvataide	22 392	72
Kuvataide	19 432	63
Tanssitaide	18 836	61
Kaikki taiteilijat	26 047	84

Taiteenala	Mediaani	(%)
Kritiikki	30 274	100
Rakennustaide	27 919	92
Elokuvataide	26 658	88
Säveltaide	25 228	83
Näyttämötaide	24 958	82
Kirjallisuus	24 555	81
Monialaiset	24 023	79
Taideteollisuus	21 978	73
Valokuvataide	20 658	68
Tanssitaide	17 573	58
Kuvataide	15 810	52
Kaikki taiteilijat	23 546	78

Research Reports of the Arts Council of Finland
Publication no. 27
Arts Council of Finland
Helsinki 2003

Kaija Rensujeff

The Status of the Artist in Finland – Report on Employment and Income Formation in Different Fields of Art

English Summary

Aims and Scope of the Research Project

The report presents the findings of a survey on the status of Finnish artists representing different art fields. The aim of the study project was to get actual and comparable information concerning demographic facts, incomes, impact of public support, and the labour market situation of artists.

The survey was carried out in 2001 by postal questionnaire. Besides demographic information the questions dealt with artistic occupation, length of career, standard of education and vocational training, labour market status, multiple job-holding, taxable income, grants, professional expenses, working hours and significance of grant income. The research covered artists from the following art forms: architecture, cinema, crafts & design, critique, dance, literature, music, photography, theatre and visual arts (painters, sculptors, graphic artists, etc.) as well as multidisciplinary artists. The classification of art forms is based on the art-form distribution used in Finnish art administration (The Arts Council of Finland (ACF)).

The 'artist' is defined in this research on the basis of membership in artists' professional associations and unions. In addition, state grant recipients were admitted to the research population, since they represent artists presently active in their artistic occupations. This group widens the research population to include non-organised artists and self-definition.

The original study population consisted of 17 919 members of 40 artists' professional associations and unions and 1 637 state grant recipients. After excluding overlapping memberships the total number of

the research population was 17 028, of which a sample of 3 627 was taken. Answers were obtained from 2 089 artists; the response rate for the whole sample of artists was 58 per cent and for the stratum of state grant recipients 71 per cent.

The sampling method used was stratified systematic sampling because of the heterogeneity of the artist population. The method ensured that artists working in various art forms and art occupations would be included. Artists were divided into 35 strata according to art form and artistic occupation. State grant recipients formed a stratum of their own. The frequencies and parameters in this report were weighted by a coefficient related to the sampling method. The following information is based on the results of the survey.

The Corps of Finnish Artists

The gender distribution of Finnish artists is relatively even, the proportion of females being 44 per cent and that of males 56 per cent. The share of females varies according to art form from 20 per cent (music) to 88 per cent (dance) (Table 1). The great majority of Finnish artists are Finnish-speakers (91 %). The share of Swedish-speakers is 7 per cent and "others" 2 per cent among all artists. The proportion of Swedish-speakers is highest in the fields of literature (14 %), theatre (12 %) and photography (11 %).

Table 1. Number of respondents, share of women and average age of artists by art form in 2000

Art form	N (respondents)	Women %	Age (avg)
Architecture	47	26 %	48
Cinema	147	36 %	40
Crafts & design	245	64 %	46
Critique	51	49 %	43
Dance	76	88 %	36
Literature	300	53 %	56
Multidisciplinary artists*	196	41 %	48
Music	422	20 %	44
Photography	77	49 %	46
Theatre	229	49 %	47
Visual arts	299	60 %	46
All artists	2 089	44 %	46

* Artists working in several fields of art.
Frequencies and central tendencies are weighted except for N.

Half of all Finnish artists live in the Helsinki Metropolitan Area. The place of residence is not significantly dependent on art form. The centralised artist population is a common phenomenon in all fields of art

in Finland as well as in other countries. The age distribution of artists varies greatly according to art form. The share of artists under 35 years is highest in the fields of dance and cinema while the share of artists over 64 years is highest in the field of literature (authors, playwrights and fiction translators). The level of both general education and vocational training of artists is, on the average, higher than that of the whole workforce. Moreover, female artists have formal qualifications in the arts more often than male artists. All in all, the large majority (72 %) of Finnish artists have professional training in the arts.

Changes in the structure of the Finnish corps of artists are mostly connected to the share of female artists and the level of education. The number of female artists has increased, particularly in the fields of visual arts and cinema. The upward trend in the level of general education and vocational arts training is proved to continue in every art field.

Labour Market Status of Finnish Artists

The frequencies concerning the labour market status of Finnish artists working in the different forms of art are summarised in Table 2. One of the most common features among artists is that they work in several positions within the labour market during one year and the majority of them are self-employed.

Table 2. The labour market status of artists in 2000 (proportion of choices, overlapping)

Art form	Employed %	Freelance %	Free artist %	Entrepreneurs %	Other* %
Architecture	41	7	7	40	29
Cinema	15	49	13	24	15
Crafts & design	26	16	12	39	18
Critique	7	74	5	5	2
Dance	39	50	12	3	21
Literature	3	27	58	6	16
Multidisciplinary	14	35	47	19	18
Music	45	41	20	9	15
Photography	16	9	18	57	8
Theatre	41	36	10	3	21
Visual arts	11	17	78	6	22
All artists	29	29	28	18	19

* Unemployed, pension, etc.
Frequencies are weighted.

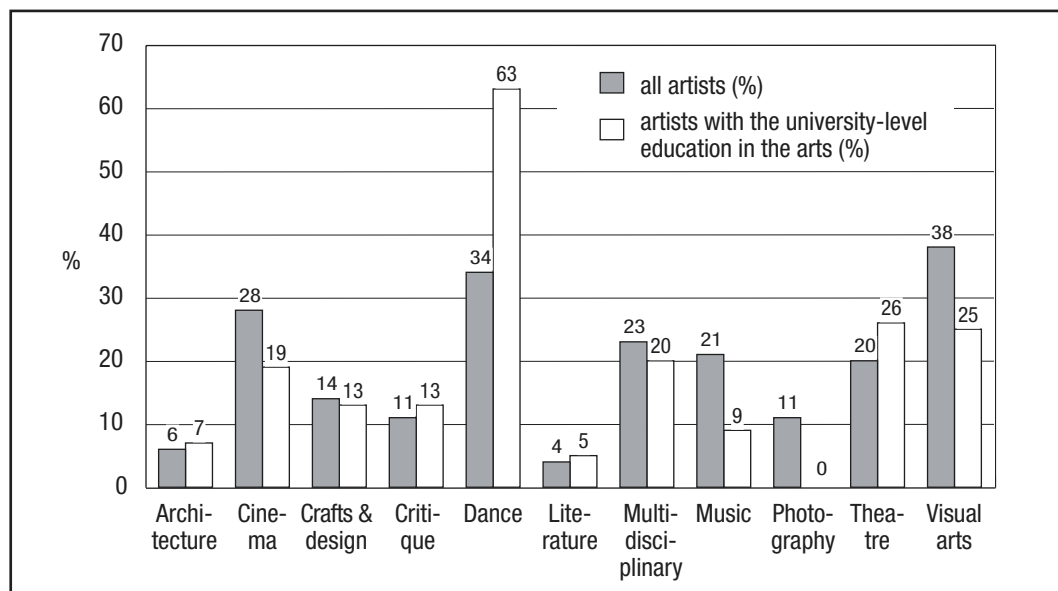
Working as an employee (permanent or fixed-term) is typical for performing artists (e.g. musicians, actors). In the field of the theatre, even

if changes have taken place, the proportion of those with an employment contract is still over 40 per cent. The proportion of so-called free artists (those who work without an employment contract or commission, but are not entrepreneurs either) is highest among visual artists. In the fields of critique (74 %), dance (50 %) and cinema (49 %) the share of freelancers is relatively high.

The proportion of entrepreneurs among artists is not particularly high (18 %), but slightly higher than among the whole workforce in Finland (12 % in 2000).⁵³ Photographers (57 %), architects (40 %) and artists in the field of crafts and design (39 %) work more often as entrepreneurs. In photography, the high proportion of entrepreneurs in Finland is explained by the fact that the research population includes members of The Finnish Photographers' Association (often entrepreneurs in their own photo shops) and members of The Finnish Advertising Photographers in addition to The Union of Artist Photographers.

In total, 37 per cent of all artists work exclusively in their artistic occupations. The majority of artists (62 %) have arts-related work and almost one third (31 %) non-arts work.

Figure 1. Unemployment among artists by art form 2000* (%)

* The question concerned unemployment at some point during year 2000 regardless of the length of unemployment.

Frequencies are weighted.

Compared with the general unemployment rate in Finland (10 – 13 %) ⁵⁴, the proportion of unemployed is relatively high in almost every field of art (Figure 1). According to these findings, the proportion of unemployed is highest among visual artists (38 %) and dance artists (34 %). In those fields artists work as freelancers (dance) and as free artists (visual art), which causes the instability in these labour markets. Multiple job-holding is also common in these fields and the level of education does not have necessarily a positive effect on employment.

Income Level and Sources

The income level of artists varies strongly between and also within art forms. Significant factors affecting the level of income proved to be the art form, gender, and the labour market status. In addition to these, age also has an influence on the level of earnings. On the other hand, the effect of training on income level is not very significant, contrary to the other occupational sectors. Only higher level arts education and other university level training have a slightly positive effect on income.

In Finland and the other Nordic countries, grants are an essential part of artists' working conditions. Grant income is principally tax-free in Finland. The impact of grants on artists' income formation was examined in this study by constructing a category of 'total income'. Constructed total income (CTI) includes both taxable income and tax-free grants. In this report, artists' standard of income is described by using the categories of *constructed total income*, *total taxable income*, *income from artistic work* and *grant income* (Figure 3).

The proportion of grant recipients ⁵⁵ among artists was 27 per cent in 2000. The highest shares of grant recipients are in the fields of literature (79 %) and visual arts (44 %). According to this data, grants are an essential part of income, especially in literature, visual arts, cinema and photography. In these fields, grants seem to balance the income level more than in the other forms of art and reduce the need to raise taxable income.

As can be seen from figure 3, tax-free grants have an effect on the total income level of certain art forms. This is illustrated by the fact that the income sequence of art forms changes when grants are included in CTI. The change concerning income level has been more notable in the field of literature (approximate values of median taxable income 16 820 € and median CTI 24 560 €) than in the other art fields.

The main income sources of artists are artistic and arts-related work. On the average, the proportion of artistic income of total taxable

---

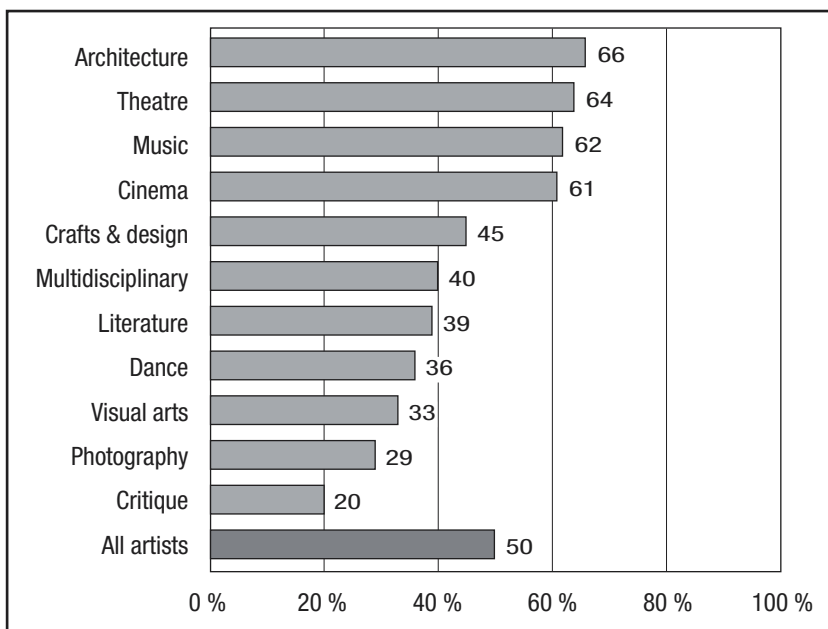
54 The general unemployment rate in 2000 varies depending on source, Statistics Finland, Labour Force Survey: 10 %, Ministry of Labour: 13 %.
www.tilastokeskus.fi/tk/tp/tasku/taskus_tyolama.html 22.5.2002.
www.mol.fi/katsaukset/tils200012.htm 22.5.2002.

55 All grant schemes and grant awarding bodies (state, municipal, and foundations) included.

income (income subject to taxation) is about 50 %. Variation across the art forms is significant. The proportion of artistic income is highest among artists in the fields of architecture (66 %), theatre (64 %), music (62 %) and cinema (61 %). This data also verified a strong dependence between the labour market status and the share of artistic income; the more stable the labour market status (i.e. employment contracts, employer institutions), the higher the proportion of artistic income (see Table 2 and Figure 2).

Compared to the findings of earlier studies from the 1980s and 1990s, this data shows a decline in the income level of certain art fields in the 1990s, this data shows a decline in the income level of certain art fields. These are, for example, literature, music and theatre. In contrast, the level of earnings in cinema, photography and visual arts has increased to some extent. However, visual artists still have a lower income level than those in the other fields of art (see Figure 3).

Figure 2. Share of taxable artistic income of total taxable income by art form in 2000

Frequencies are weighted.

When the income level of all Finnish artists (median CTI 23 550 €) is compared to other income recipients (mean 18 560 €), the situation seems to be relatively good, i.e. the income level of artists is almost the same as or higher than that of other income recipients. However, when assessing the income level of artists, the differences between art forms should be kept in mind. Furthermore, the comparison of the incomes of artists with the income level of all salaried employees (median 24 400 €) with full-time work showed the earnings of artists to be

lower. The difference in income level between artists and other groups increases even more when academic graduates (median 36 420 €) are taken as a comparison group. The estimate and comparison of the income levels become more complicated if occupational expenses are taken into consideration. Artists usually have more expenses connected to their professional activities than average wage earners. The expenses of the artistic profession include materials, equipment, union fees, rent for work space, taxes, insurances and pension plans.

According to this study, one of the changes in the status of artists has been the widening income gap between genders. In 1992, artists' earnings were 76 per cent of men's, but in 2000 they proved to be even lower (72 %). Currently, the income gap between women and men is actually wider among artists than among all salaried employees in Finland.

* * *

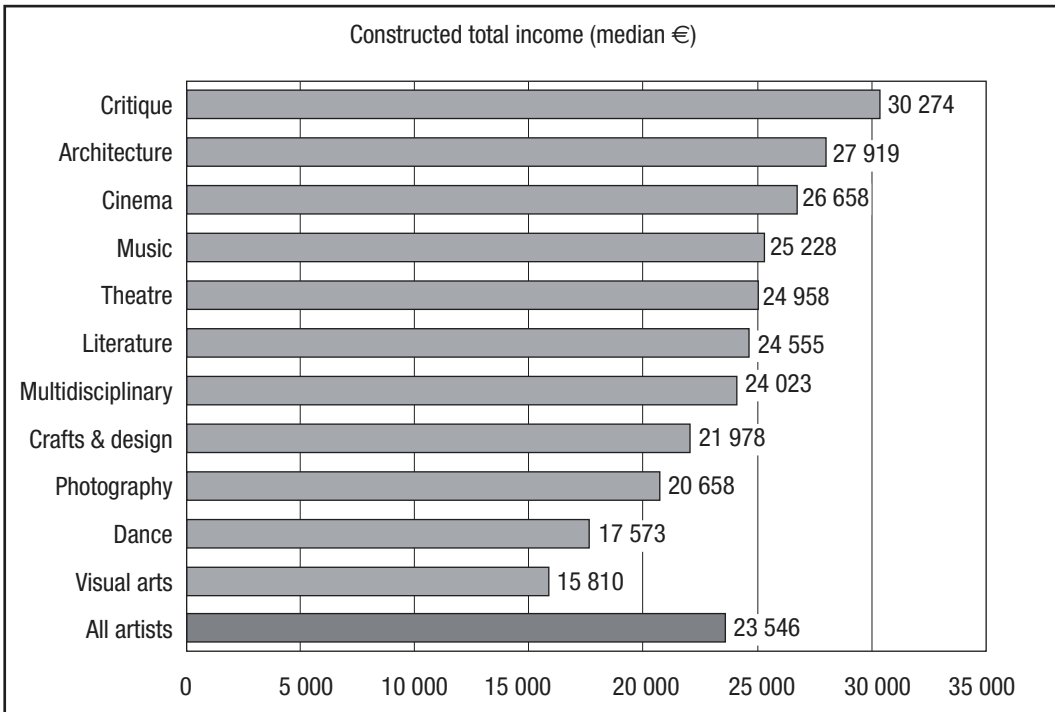
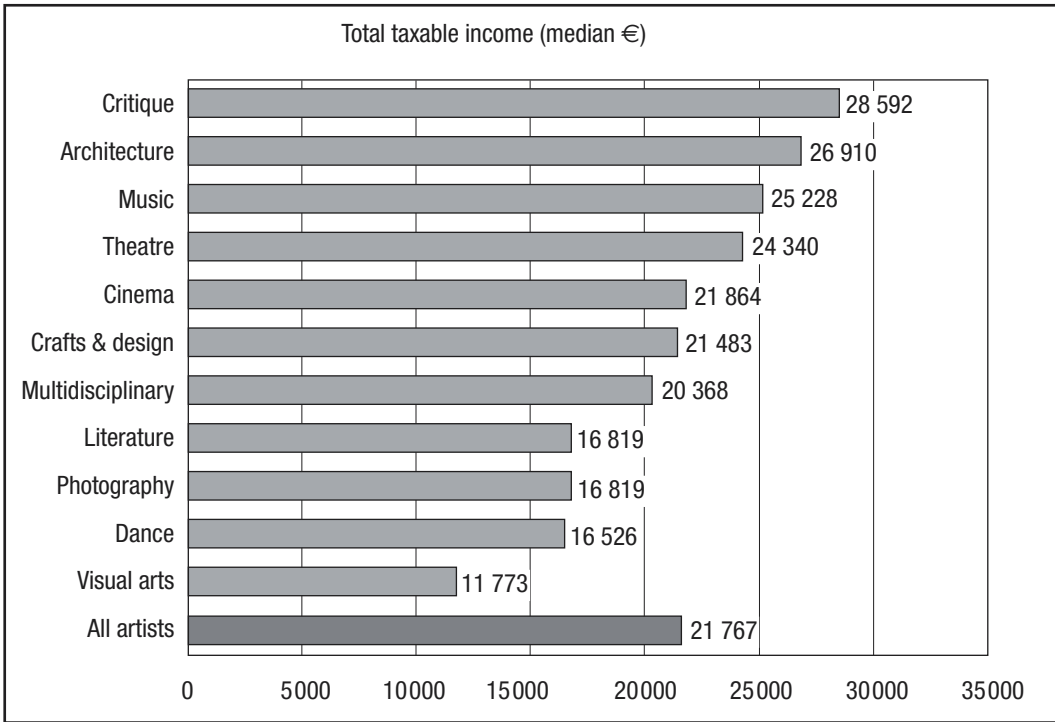
Instability of employment, relatively low income level, multiple job-holding and several income sources characterise the working life of most Finnish artists. This research indicates that both individual and (artistic) occupational variations are significant. The average parameters (medians and means) show that a very small minority of artists have high incomes. Artists working in the fields of visual art, dance and photography occupy the lowest position in the income hierarchy. Artists, on the average, earn less in total than other comparable professionals, yet they work about the same amount of time or more.

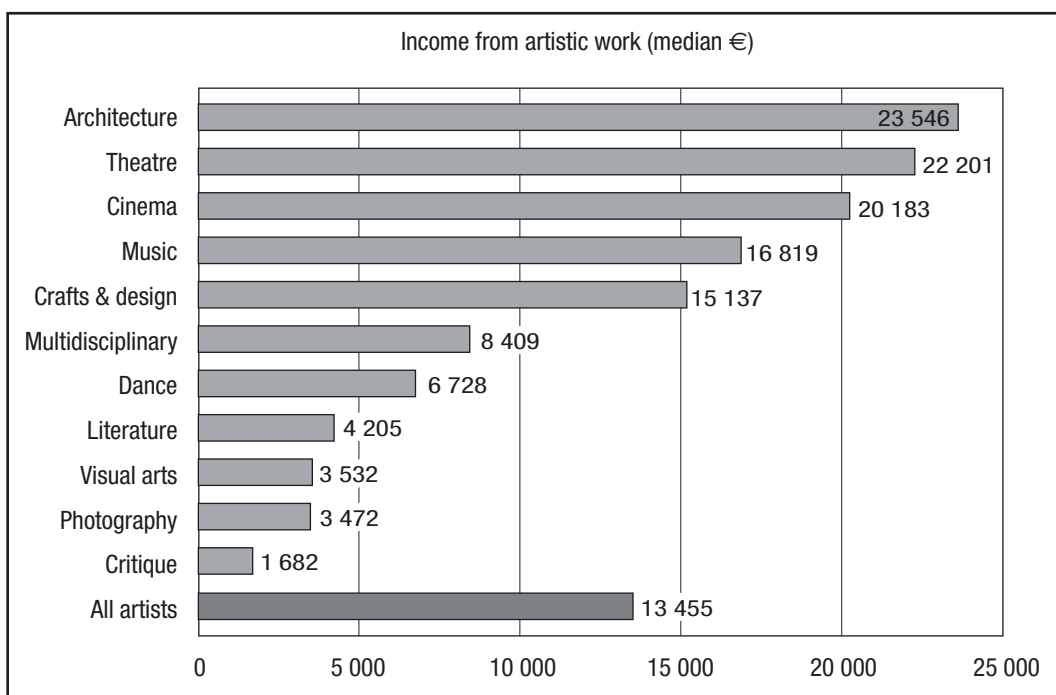
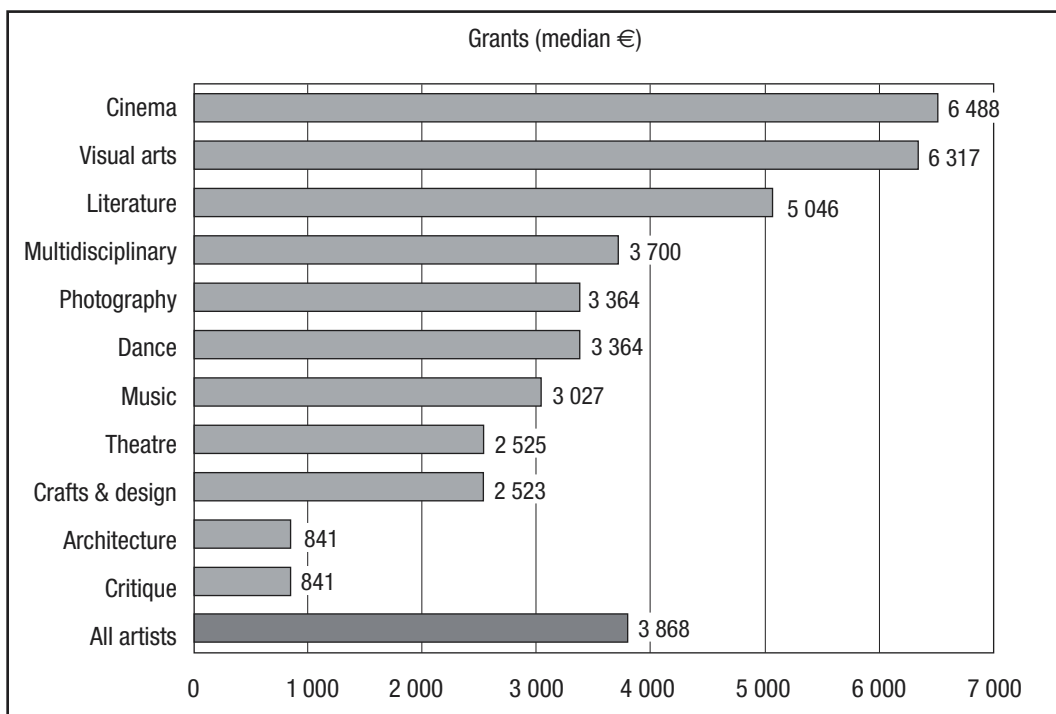
The share of artists working exclusively in their artistic occupations has increased. Whether this change is a consequence of better economic potential in the arts or an expansion of the definition of artistic work cannot be answered on the basis of this data. The majority of artists still have arts-related work and one third of them have non-arts work. On the average, artists receive half of their taxable income from artistic work and another half from arts-related and /or non-arts work and other sources (pensions, etc.).

The unstable labour market has become permanent, also in those fields of arts with a relatively stable situation earlier (theatre, music, etc.). For example, unemployment among actors and other artists in theatres has grown considerably during the last decade. This development has not been so intense for self-employed artists.

The study confirms the heterogeneity of the Finnish corps of artists in regard to incomes, employment and dependence on public support. This heterogeneity also needs to be taken into account in policies regarding the arts. In sum, arts policy measures (i.e. grants) have not lost their importance. On the contrary, because of the more insecure labour markets, the number of artists calling for public support and policy actions may grow in the future.

Figure 3. Total taxable income (median €), constructed total income (median €), grants (median €) and income from artistic work (median €) by art form

Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja -sarjan julkaisut

Publications of the Arts Council of Finland

(ISSN 0785-4889)

- N:o 1 Kati LINTONEN: Valokuvan 70-luku. Suomalaisen valokuvataiteen legitimaatio ja paradigmanmuutos 1970-luvulla. (The 1970's and the Finnish Photographic Art. Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1988. ISBN 951-861-106-8.
- N:o 2 Sari KARTTUNEN: Taide pitkä – leipä kapea. Tutkimus kuvataiteilijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla.
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1988. ISBN 951-861-241-2.
- N:o 3 Totti TUHKANEN: Taiteilijana Turussa. Tutkimus Turun kuvataiteilijoiden urakehityksestä vuosina 1945–1985.
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1988. ISBN 951-861-322-2.
- N:o 4 Jarmo MALKAVAARA: ”Kauneus” ja ”Mahti”. Taidejärjestelmän ja poliittis-hallinnollisen ohjausjärjestelmän välisten suhteiden taidekeskeistä tarkastelua. (The Aesthetic and the Authoritative. An Analysis of the Arts Facing Politics and administration in Modern Society. Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1989. ISBN 951-861-323-0.
- N:o 5 Merja HEIKKINEN: Tilannekuva kirjailijoista. Tutkimus kirjailijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla.
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1989. ISBN 951-861-377-X.
- N:o 6 Riitta REPO: Tanssien tulevaisuuteen. Tutkimus suomalaisen tanssitaiteen legitimaatiosta ja tanssin koulutusjärjestelmän vakiintumisesta.
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1989. ISBN 951-861-398-2.
- N:o 7 Jari MUIKKU: Laulujen lunnaat. Raportti suomalaisesta äänite-
tuotanto-politiikasta.
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1989. ISBN 951-861-675-2.
- N:o 8 Pekka OESCH: Säveltaidetta vai musiikkipolitiikkaa? Tutkimus valtion säveltaidetoimikunnasta vuosina 1968–1989. (Art or Policy? A Study of the Finnish National Council for Music 1968–1989. Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1990. ISBN 951-37-0203-0.
- N:o 9 Marjut SALOKANNEL: Häviävät elokuvan tekijät. Tutkimus audiovisuaalisten oikeuksien luovutussopimuksista. (The Loss of Film Authors – a study on contracts relating to assignment of audiovisual rights. Abstract.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1990. ISBN 951-37-0325-8.
- N:o 10 Sari KARTTUNEN: Jokaisen silmissä kaikkien hampaissa. Tutkimus Suomen kuntien taidehankinnoista 1980-luvun puolivälissä. (Purchases of Works of Art by Finnish Municipalities. Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1990. ISBN 951-37-0365-7.

- N:o 11 Anita KANGAS: Kunta, taide ja markat. (Culture, Municipality and Money. Abstract.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1991. ISBN 951-37-0364-9.
- N:o 12 Merja HEIKKINEN. Sillä välin toisaalla... Sarjakuvan kulttuuripoliittinen asema ja sarjakuvien tuotanto. (Meanwhile, somewhere else... The position of comics in cultural policy and the production of comics. Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1991. ISBN 951-37-0656-7.
- N:o 13 Pirjo VAITTINEN (toim.): Teatterin vuosi. Turun kaupunginteatterin toiminta, ohjelmisto ja yleisö näytäntökaudella 1990–1991. (A Year of the Theater. The activities, the repertoire and the audience of Turku City Theater during the 1990–1991 season. Abstract.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1992. ISBN 951-37-0840-3.
- N:o 14 Anita KANGAS & Kirsi POHJOLA: Kulttuurisihteeri lähikuvassa. (Portrait of Cultural Secretaries. Abstract.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1992. ISBN 951-37-0360-6.
- N:o 15 Sari KARTTUNEN: Valokuvataiteilijan asema. Tutkimus Suomen valokuva-taiteilijakunnan rakenteesta ja sosiaalis-taloudellisesta asemasta 1980–1990 -luvun vaihteessa. (The Position of Photographic Artists in Finland. Abstract.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1993. ISBN 951-37-1139-0.
- N:o 16 Auli IRJALA: Säveltaiteilijan toimeentulo. Tutkimus säveltaiteilijakunnan rakenteesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa vuonna 1989. (The Economic Situation of Composers and Musicians in Finland. English Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1993. ISBN 951-37-1200-1.
- N:o 17 Paula KARHUNEN: Näyttämötaiteilija Suomessa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1980–90 -luvun vaihteessa. (The Position of Finnish Artists in the Field of Theatre. English Summary.)
Painatuskeskus. Helsinki 1993. ISBN 951-37-1228-1.
- N:o 18 Pekka OESCH: Elokuvantekijöiden toimeentulo. Tutkimus taloudellisesta asemasta 1989 ja 1992. (The Economic Situation of Cinematographers in Finland. English Summary.)
Painatuskeskus. Helsinki 1995. ISBN 951-37-1648-1.
- No. 19 Auli IRJALA & Magne EIKÅS: State, culture and decentralisation. A comparative study of decentralisation processes in Nordic cultural policy.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1996. ISBN 951-53-0700-7.
- N:o 20 Merja HEIKKINEN: Kuvien taitajat – taidepolitiikan marginaalit. Tutkimus graafisten suunnittelijoiden, kuvittajien ja sarjakuvantekijöiden asemasta.
Edita. Helsinki 1996. ISBN 951-37-1969-3.
- N:o 21 Taija TUOMINEN: "Heillähän on jo kasvatkin", esikoiskirjailijatutkimus.
Nykypaino Oy. Helsinki. 1998. ISBN 952-5253-00-7.

- No. 22 Merja HEIKKINEN & Tuulikki KOSKINEN (toim.): Economics of Artists and Arts Policy, Selection of Papers. Nykypaino Oy. Helsinki. 1998. ISBN 952-5253-04-X.
- N:o 23 Soili HARJALUOMA: Kirjoittajakoulutus nyt ja tulevaisuudessa. Nykypaino Oy. Helsinki. 1998. ISBN 952-5253-07-4
- N:o 24 Toim. Aino SARJE, Ulla HALONEN ja Päivi PAKKANEN: Kirjoituksia koreografiasta. Tanssintutkimuksen vuosikirja 1998. Teroprint Oy. Mikkeli. 1999. ISBN 952-5253-11-2
- N:o 25 Pekka OESCH: Kulttuurin sponsorointi ja yritysyhteistyö – kehitys ja käytännöt. (Culture, Companies and Sponsorship – Development and Practice. English Summary) Nykypaino Oy. Helsinki 2002. ISBN 952-5253-39-2
- n:o 26 Merja HEIKKINEN: The Nordic Model for Supporting Artists. Public Support for Artists in Denmark, Finland, Norway and Sweden. Nykypaino Oy. Helsinki 2003. ISBN 952-5253-40-6
- n:o 27 Kaija RENSUJEFF: Taiteilijan asema. Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. (The Status of the Artist in Finland – Report on Employment and Income Formation in Different Fields of Art. English Summary.) Nykypaino Oy. Helsinki 2003. ISBN 952-5253-47-3

Toimitus – Edited by

Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikkö
Research Unit of the Arts Council of Finland

Tilaukset ja tiedustelut – Orders and Information

Taiteen keskustoimikunta – Arts Council of Finland
Tutkimusyksikkö – Research Unit
Maneesikatu 7, PL 293, FIN-00171 Helsinki, Finland
tel. +358 9 1607 7066, fax. +358 9 1607 7069
tkt-kirjasto@minedu.fi
www.taiteenkeskustoimikunta.fi
www.artscouncil.fi